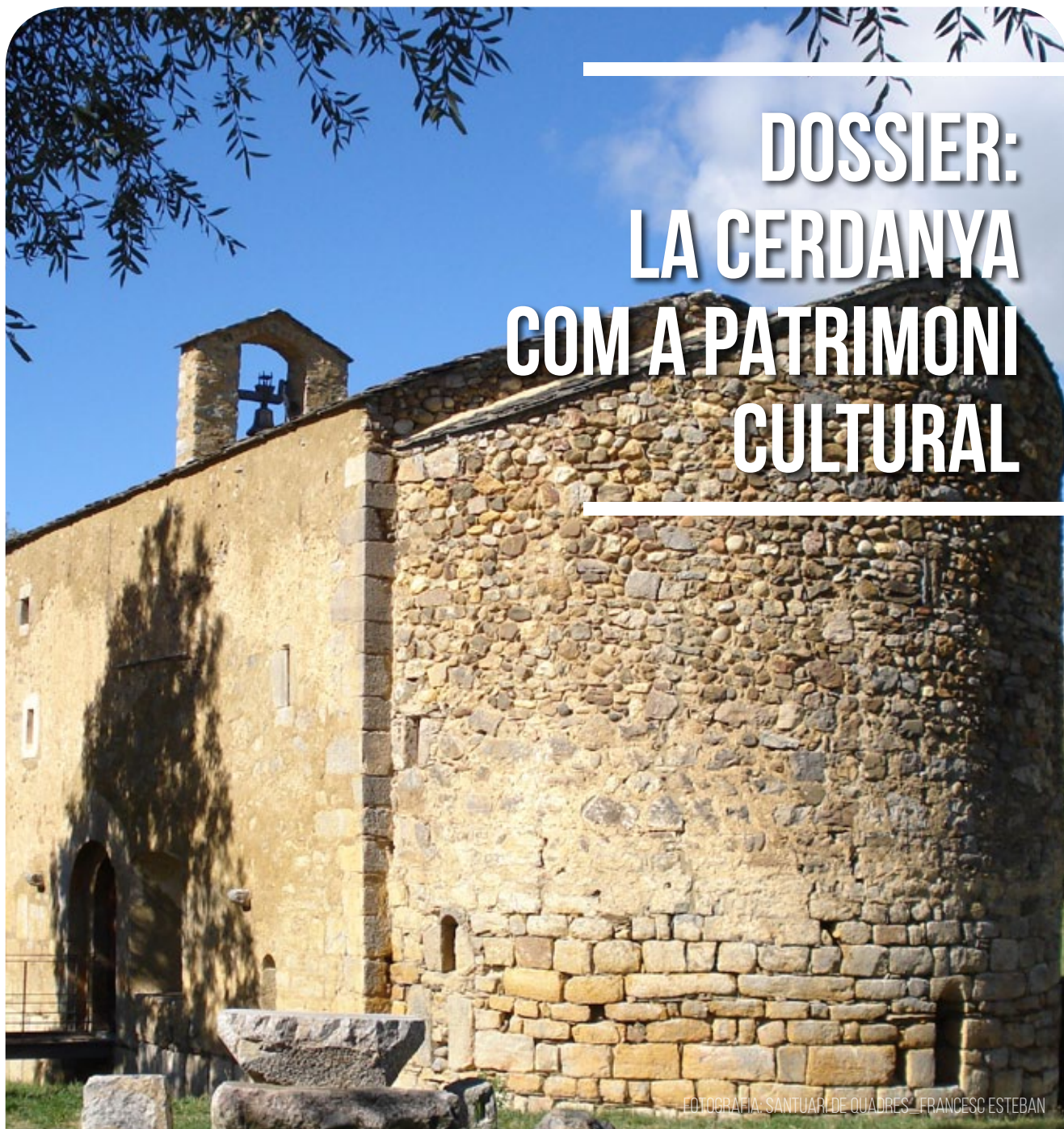
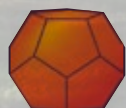

DOSSIER: LA Cerdanya COM A PATRIMONI CULTURAL

FOTOGRAFIA: SANTUARI DE QUADRES - FRANCESC ESTEBAN

Grup de Recerca
de Cerdanya

IDAPA

Institut per al Desenvolupament
i la Promoció de l'Alt Pirineu i Aran
*Institut entath Desenvolupament
e era Promoció deth Naut Pirenèu e Aran*

ÍNDEX

- PÀG. 04** Barcelonins de Cerdanya o cerdans de Barcelona?. Alfred Pérez-Bastardas
PÀG. 06 A les telúries. Enric Quílez i Castro
PÀG. 07 Ciència ficció. Enric Quílez i Castro
PÀG. 08 Poesia. Joan Vinyoli
PÀG. 09 Parlem de llibres que parlen de la Cerdanya. Albert de Montjuïc
PÀG. 12 Troballes arqueològiques i assentaments antics a l'alta muntanya cerdana. Oriol Mercadal
PÀG. 16 En el centenari de la Mancomunitat de Catalunya (1914-1924). Alfred Pérez-Bastardas
PÀG. 24 Zona vermella. Alfons Mills
PÀG. 25 La llegenda del color dels arbres. Blanca Orús
PÀG. 26 El llegat de Rosa Campà. Guillem Lluch
PÀG. 27 El Turisme. Miquel Llimona
PÀG. 29 Catalunya de pel·lícula. Jordi Forcada
PÀG. 30 Línies generals de la introducció del liberalisme a la Cerdanya (II). Gerard Cunill
PÀG. 35 Els catàlegs de Sant Jordi de l'associació "Llibre del Pirineu". Alfred Pérez-Bastardas
PÀG. 37 Reinventar-se amb el trail running. Jaume Piguiel

DOSSIER: LA Cerdanya com a Patrimoni Cultural

- PÀG. 39** Notes disperses sobre el retaule gòtic de Bolvir. Alfred Pérez-Bastardas
PÀG. 41 Retalls d'història pirinenca. La capacitat de síntesi dels petits museus. Núria Boltà
PÀG. 43 On ens van batejar, on vam viure i ens morirem. Eliseu Carbonell
PÀG. 46 El Pirineu en xarxa. Joaquim Nadal Farreras
PÀG. 49 L'ICRPC cataloga les arts de l'època moderna a Andorra (segles XVI-XVIII). Joan Bosch Ballbona
PÀG. 52 Índexs temàtics de la Querol

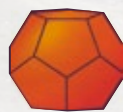
EDITORIAL

En aquest número, al dossier, tractem de la qüestió del patrimoni, des de diferents punts de vista. A les seccions fixes, podreu trobar les opinions dels nostres col·laboradors sobre la comarca, el seu lleure, l'economia, etc., com és habitual.

També trobareu altres articles de contingut sobre la introducció del liberalisme a la Cerdanya, sobre el centenari de la Mancomunitat de Catalunya o sobre les darreres troballes arqueològiques en alçada a la comarca.

Esperem que gaudiu dels continguts de la revista quadrimestral QUEROL.

Si voleu escriure algun article per la nostra revista sobre temàtica preferentment cerdana, només cal que ens el trameteu a la següent adreça electrònica:

Grup de Recerca
de **Cerdanya**

grup@recercacerdanya.org

Enric Quílez i Castro.

President del Grup de Recerca de Cerdanya

AGRAÏMENTS

Director: Enric Quílez i Castro

Coordinador General: Alfred Pérez-Bastardas

Maquetació: Anna Solans. www.creativa.cat

Internet: Gael Piguiel i Boladeras

COL·LABORADORS HABITUALS

Gerard Cunill, Albert Grau, Manel Figuera i Abadal, Miquel Llimona, Guillem Lluch i Torres, Oriol Mercadal, Alfons Mills i Munt, Alfred Pérez-Bastardas, Gael Piguiel i Boladeras, Jaume Piguiel Pérez de Rozas, Erola Simon i Enric Quílez i Castro

Barcelonins de Cerdanya o cerdans de Barcelona?

ALFRED PÉREZ-BASTARDAS (*)

Vet aquí una disjuntiva que no ho és, però que plantejada així pot semblar versemblant. La idea que el trànsit que va a la Cerdanya sobretot des de l'àmbit de les comarques barcelonines, genera al meu parer un sentiment de pertinença dels agrupaments cerdans vers aquest turisme (d'hivern o d'estiu) molt nombrós que s'aboca a gaudir de les nombroses possibilitats que la comarca cerdana té, unes en el camp dels esports, d'altres en el de la cultura, i encara en les dues variants naturals, que són el lleure dins la plana i/o a la muntanya.

Aquest trànsit, però, genera un contrasentit; d'una banda hi veiem una necessitat econòmica evident, d'ençà que el grup humà que arriba els caps de setmana pertany a poblacions urbanes que manquen de situacions semblants dins de la seva àrea d'influència. A aquest respecte s'ha dit i s'ha estudiat que la Cerdanya vindria a ser el jardí de la plana barcelonina, o la zona d'esbarjo dels urbanites tancats durant la setmana. I em penso que mirat fredament poden tenir força raó.

Però aquesta anada i vinguda de fluxos de població no genera pas un sentiment de reconeixement cultural específic del territori que durant dos o tres dies trepitjaran. Els barcelonins no reconeixeran pas un tret distintiu culturalment de la Cerdanya; no vull dir pas que hi hagi un menyspreu, però tampoc un sentiment de respecte i un acte d'apropament vers els índigenes cerdans, que en el fons són els habitants que tenen la Cerdanya com a suport cultural primer i econòmic després, i per ser els que tot l'any són establerts en aquest petit país pirinenc.

Aleshores, la premissa de barcelonins de Cerdanya, ve a ser simplement una bonica manera per descriure el conjunt de persones que agrupadament arriben de cop a la comarca. I caldria que aquest grup humà, evidentment sensible als plaers de la natura i del gaudir, també vinguessin per reconèixer el conjunt cultural, patrimonial i paisatgístic del país. Seria bo que aquesta relació s'incrementés amb els anys, vull dir, que qui fa anys que va a Cerdanya, hi veiés també un país de cultura sensible i prou diàfana que prové de la mateixa història natural i humana de la Cerdanya.

Aleshores seria bo que l'expressió barcelonins de Cerdanya es transformés en cerdans de Barcelona, o de la ciutat, sense cap complex ni d'inferioritat, ni de superioritat.

El reconeixement transversal de la cultura pirinenca, en aquest cas cerdana, vindria a ser alhora, el pas previ per obrir camins conjunts de col·laboració i comprensió mútua entre els que hi arriben setmanalment i els que hi són perpètuament. La Cerdanya també necessita de l'esforç cultural que poden aportar-hi gent que hi va a gaudir-ne de la natura i que reconeix com la identitat cultural cerdana té elements essencials que la conformen i que no poden ser perduts.

Qui gaudeix de l'esquí, de la muntanya, de les excursions, sap prou bé que darrere aquest paisatge cultural, hi ha elements patrimonials que cal protegir: pobles, esglésies, castells, cases centenàries, ponts medievals, i encara la cultura ramadera i pagesa tradicional. Això és també Cerdanya i seria un greu error abandonar-la a la seva sort, quan cada setmana venen milers de ciutadans a gaudir-ne.

Perquè, ben mirat, la Cerdanya és de tots, no podem apropiari-nos-la com si fos el nostre jardí. En el fons, nosaltres som els de fora; qui la conserva i la fa possible són els que hi habiten permanentment. I si no ens esforcem a mantenir-la com a paisatge cultural, amb tot el que implica, malmetrem un territori que fem servir com si fos nostre (malgrat les parcel·les que hem comprat i construït), però que en realitat pertany des d'enllà dels segles als cerdans, siguin aquests d'allí o d'aquells que també en volen ser, encara que vagin a treballar a la ciutat.

És per això, doncs, que reclamem una consciència cerdana de ciutadania. Nosaltres, els cerdans necessitem aquests esforços complementaris. Obrir-nos al cerdanisme com a element sociocultural de Cerdanya és enriquir també el patrimoni i deixar que la seva fragància ens faci feliços a tots, i és també una aportació necessària per la conservació d'aquest petit país de la Cerdanya.

(*) *Alfred Pérez-Bastardas, és vicepresident de la Societat Catalana d'Estudis Històrics i del Grup de Recerca de la Cerdanya.*

FOTO: ALFRED PÉREZ-BASTARDAS

Prat a la Cerdanya

FOTO: ALFRED PÉREZ-BASTARDAS

Una pleta a la Cerdanya.

A les telúries: Música fins a la sopa

ENRIC QUÍLEZ

FOTO: JORDI QUERALT

Com cada any, he pogut anar als magnífics concerts del Festival de Música Vila de Llivia que se celebren en la que, possiblement sigui l'església cerdana amb una acústica més perfecta. Són ja 24 anys seguits d'anar-hi i s'ha convertit en tota una tradició quan arriba el mes d'agost.

Moltes coses han canviat, però, els darrers anys. En primer lloc, el pressupost, molt més reduït, cosa que ha comportat que no es puguin portar les grans formacions corals i orquestrals d'altres temps, perquè seria prohibitiu i més en aquests temps de crisi que corren.

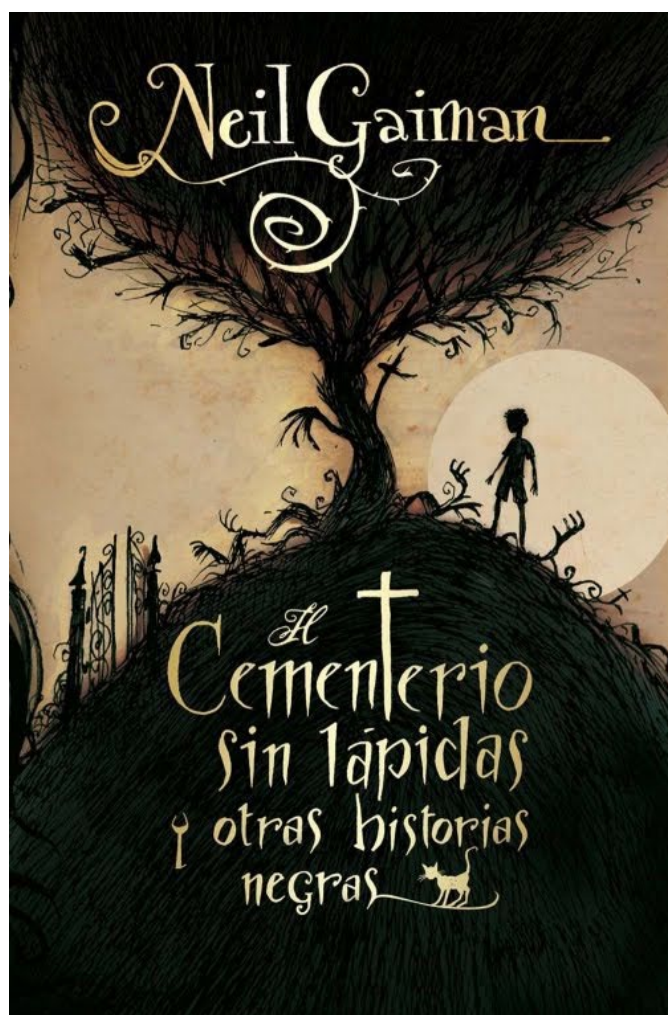
Una altra cosa que ha canviat és el públic: ja no hi ha aquell "pijerío" d'altres èpoques. Per contra, la gent és menys entesa i, per exemple, aplaudeixen quan no toca. No és que sigui important, és un simple detall, però significatiu, això sí. També és més fàcil trobar aparcament per al cotxe i no cal arribar amb tanta antel·lació.

Però potser la principal diferència no rau en els mateixos concerts de Llivia, sinó a l'entorn. Aquest agost he pogut comptar fins a dotze cicles de música diferents a l'Alta i a la Baixa Cerdanya i segur que em deixo algun.

És que ens hem tornat bojós tots plegats?

D'acord que tothom té dret a viure, però em sembla una exageració. Mentre que altres mesos no hi ha gaires activitats musicals a la comarca, o cap, directament, a l'agost hi ha tal saturació d'events musicals que és impossible donar a l'abast. És cert que hi ha moltíssima gent i que tots els actes són força concorreguts, però potser que ens deixéssim de fer tanta política de campanar i miréssim de coordinar-nos una mica. Tots hi sortiríem guanyant.

A menys, és clar, que el que es pretengui sigui el contrari: fotre el veí. I molt em temo que quelcom d'això també hi ha, per desgràcia.

EL CEMENTERIO SIN LÁPIDAS
Y OTRAS HISTORIAS NEGRAS
NEIL GAIMAN
ROCA EDITORIAL
214 PÁGS.
2012

Ens trobem davant d'una interessant selecció de relats de Neil Gaiman, tots de tipus fantàstic i algun amb quelcom d'elements de terror sobrenatural, si bé cap dels relats fa por de debò. Més aviat, formen part de l'univers personal de l'autor: alguns ens remeten a la seva infantesa; d'altres, es troben més deslocalitzats.

"El caso de los 24 mirlos" és un relat creat a partir de cançons infantils angleses, una mena de barreja de l'imaginari de la infantesa d'un nen anglès suposadament típic.

"El puente del Troll" és més aviat un relat de terror, si és que fes por (que no en fa) i tracta sobre un nen que es troba un trol sota d'un pont. Realment va sobre la infantesa i l'edat adulta, sobre els canvis produïts al llarg de la vida i sobre l'experiència vital.

"No le preguntes a Jack" és un relat sense més transcendència que tracta sobre una antiga joguina deixada a les golfes d'una casa.

"Cómo vender el puente de Ponti" és un original relat

sobre un frau típic, similar a la història de com vendre-li la torre Eiffel a un turista, només que aquest es troba magníficament ambientat en un món imaginari de caire medieval.

"La presidencia de octubre" és un diàleg imaginari entre els mesos de l'any, clar homenatge a un relat de Ray Bradbury.

"Caballería" és una irònica narració sobre un cavaller que cerca el Sant Graal que, curiosament acaba en mans d'una velleta anglesa que el té sobre la seva llar de foc, com a element decoratiu.

"El precio" és un relat sobre un gat negre capaç de mantenir a ratlla el mateix diable.

"Cómo hablar con las chicas en las fiestas", -el meu favorit-, és un conte sobre un parell de nois que van a la festa equivocada enmig d'unes curioses i peculiars "noies". Tracta sobre l'adolescència i els problemes de comunicació entre nois i noies.

"El pájaro del Sol" és una excèntrica narració d'un club de sibarites gastronòmics que viatgen a Egipte per poder degustar el darrer en delícies fantàstiques.

"La lápida de la bruja" és un preciós relat sobre un noi que viu en un cementiri, educat pels esperits dels morts i sobre una aventura que li succeeix quan surt del cementiri.

"Instrucciones" parla sobre com sobreviure a un relat fantàstic quan casualment s'hi cau a dins d'ell com a protagonista. No deixa de ser una boutade de l'autor, tot i que té la seva gràcia.

En general, una interessant selecció de relats, encara que no necessàriament els millors de l'autor.

Poesia: Joan Vinyoli (1914-1984)

EL CAMPANAR

Sovint, sovint, com per la dreta escala
d'un campanar, fosca i en runes,
pujo cercant la inaccessible llum;
ple de fatiga dono voltes,
palpant els murs en la tenebra espessa,
graó rera graó.

Però de temps en temps,
sento la veu de les campanes,
clara i alegre, ressonar,
tocant a festa allà en l'altura,
i veig per la finestra en el silenci
de l'alba els camps estesos, esperant.

Aurores de la infància, com us trobo
llavors, ah, com encara dintre meu,
una llavor de joia perdurable
pugna per fer-se planta exuberant!
Com crides, infantesa, en les profundes
capes del cor, com, de genolls, et trobo,
Déu meu, llavors, tornat pura lloança!

GALL

Gall que cimeges en la torre més alta,
heus-me aquí en la partió de la nit i
l'aurora.

En la nit del temps crida sempre el
teu cant.

Temps difunt, temps difunt, et veig
com un riu allargant-se en la fosca.

De la terra sóc hoste inexpert,
sempre en exili, dintre meu,
mirant les aigües entre murs
de la ciutat abandonada.

Gall que cimeges en la nit,
gall salvatge endinsat
en la boscúria espessa -qui no es mou
de la ribera trista, contemplant
el pas feixuc de l'aigua morta,
mai no et veurà ni sentirà el teu crit.

Però el bon caçador que es lleva
a l'hora greu entre la nit i l'alba,
sent la crida en el bosc,
ple de secretes aigües vives,
i pren el camí que duu
cap a la veu intacta.

Penell tocat per l'aurora,
al cim de tot de la flama,
pausadament gira el gall.

APLEC

He vist anar i he vist tornar, de lluny,
aplec de gent -estendards i cridòria-
pels flancs de la muntanya.

Berenaven, bevien, ballaven excitats.
Més tard els homes han cobert les
noies esbojarrades, d'anques d'euga,
mentres el cel es feia roig.

Tu, noi sorrut, no estiguis furgant
sempre la closca del cervell, no miris
rajoles amb ocells ni vidres decorats,
no masteguis el pa de la paraula.
Uneix-te a tots. Inventa't l'alegria.

EN BONA COMPANYIA

Molts jardins amb peònies,
lilàs i pèsols
d'olor, són lloc de bon estar,
quan ja la llum abaixa
la veu i, sense fer remor,
pels engorjats del vespre
s'allunya la tartana
del desesper.

El dia torça el coll
com una espiga plena.
La nit es tota per nosaltres.
Encén el vi.

Parlem de llibres que parlen de la Cerdanya

ALBERT DE MONTJUÏC

La Cerdagne française

Emmanuel Brousse

Per continuar aquesta tria de llibres clàssics que parlin de la Cerdanya, no podia deixar de banda el de *La Cerdagne Française*, d'Emmanuel Brousse, publicat el 1896, reeditat i ampliat el 1926 i encara ara se n'ha fet una edició facsimil.

El llibre de Brousse té el format de les guies blaves franceses i es subtitula “Pyrénées Catalanes”, encara que a la primera pàgina de la primera edició hi consta el de “Pyrénées inconnues” i fou premiat al desembre de 1895 amb la recompensa més alta: medalla d'or de la Societat Agrícola, Científica i Literària dels Pirineus Orientals. Imprès a Perpinyà, consta de 565 pàgines, a més d'un centenar que són d'anuncis comercials, d'hotels i de tota mena de botigues que venien roba i sabates, abrics i gavadines, etc.

Aquest llibre és la millor guia de la Cerdanya francesa. Encara que no pretén ser una guia d'excursions d'alta muntanya, prou que en destaca algunes de principals, sobretot les que porten als pics més alts de la Cerdanya, a part de Núria, de Llivia i d'altres indrets que eren importants, com els banys termals de les Escaldes, etc. Avui dia el llibre se'm fa carregós, tant per la meticulositat de les descripcions que s'hi fan com per l'amplitud de detalls històrics provinents de la descripció del país. També perquè hi aporta dades històriques provinents d'altres autors amb lletra molt petita. Il·lustra les diferències de criteris respecte de les coses que s'hi narren, sobretot

en aspectes arqueològics i patrimonials de les esglésies i d'altres monuments. És de destacar que en faci una descripció quasi exhaustiva del recorregut del que ara diem el Tren Groc i que en aquell moment se'n deia la *Línia de la Cerdanya*. Conté aquesta guia en llengua francesa una selecció de fotografies que per a l'època en què eren fetes i per llur impressió tenen una qualitat deficient, però hi ha alguns gravats, com el de Núria, de gran interès.

Emmanuel Brousse, nascut a Perpinyà el 1866, i mort a París el 1926, es presenta com a “publicista” i ho era, però també cal destacar que fou polític amatent als interessos cerdans, periodista i historiador. Té també un llibre d'*Excursions dans les hautes vallées de la Têt, de l'Aude et du Sègre*, publicat el 1897. Va estar lligat molts anys al diari *L'Independent* de Perpinyà i durant divuit anys (1906-1924) fou diputat per Prada de Conflent i impulsor destacat del ferrocarril de Vilafranca del Conflent a la Guingueta (Bourg-Madame). La seva passió per la Cerdanya fou reconeguda amb un monument a la seva memòria instal·lat a l'encreuament de les carreteres prop de Montlluís. És prou conegut el retrat al carbó que li va fer Ramon Casas, un més de la sèrie de retrats que Casas feia a les personalitats més importants del moment.

El llibre conté en la seva introducció a la Cerdanya francesa una seixantena de pàgines que descriuen la fisonomia general, l'orografia, la hidrografia, la geologia, la fauna i la flora, el clima, les mines, el comerç i la indústria, l'agricultura, les vies de comunicació, l'etnografia dels cerdans i els costums, etc., per explicar el trajecte de la *Línia de la Cerdanya* com un tot des de Perpinyà. Després hi ha descrits amb detall històric i geogràfic una dotzena d'itineraris que normalment es poden fer amb el tren o amb carruatges, cotxes o autocars perquè les carreteres franceses estaven en molt bon estat, i ho destaca en comparació a les de l'altra banda. Un parell de capítols estan dedicats a dades útils i complementàries dels pobles i poblets dels cantons en què està dividida la Cerdanya de la banda francesa. Finalment hi ha ressenyats els horaris dels trens entre Perpinyà i Vernet, com el de Vilafranca de Conflent a la Guingueta d'Ix, i també els dels autocars que travessen transversalment la Cerdanya que descriu.

Cal destacar que de fet és una guia per a viatgers sense presses, motivats tan sols per la bellesa de la natura i la idiosincràsia dels poblets i dels entorns, així com pels pics gegantins que l'envolten. Cada llogarret el descriu amb tota classe de detalls (habitants, escoles, esglésies, llocs d'interès paisatgístic i tresors artístics, toponímia, històries i llegendes, etc.), sempre contrastant-lo amb altres autors que tenen estudis de les peculiaritats a què es refereix la guia.

Sobta que cita en molts llocs indústries lleteres (mantega, formatges) que es venen en zones relativament allunyades de la Cerdanya, i que per tant ja gaudien d'una extensa cabana vacuna quan encara a la Baixa Cerdanya no hi havia prosperat aquesta experiència agropecuària. (Cal recordar que fou el Diputat Josep Zulueta qui principalment, vers el 1915, va introduir la vaca suïssa lletera a la Seu d'Urgell i en va fundar la Cooperativa Cadí, per comercialitzar la primera indústria lletera de l'Alt Urgell.)

També a Sant Pere dels Forcats i a la Cabanassa es desenvolupa una indústria derivada dels pins. Es tracta de la comercialització de llavors de pi per consolidar i mantenir tot plantant els pins a les dunes marítimes de Dinamarca, de Bèlgica i d'Holanda. No cal parlar de la importància de les aigües caldes amb vista a la salut i que els banys són una de les fonts més destacades econòmicament i turística de la zona.

No hi ha dubte que la Cerdanya francesa era en aquell moment una comarca agrícola i ramadera, però també és cert que tenia unes instal·lacions prou potents dedicades a la industrialització dels recursos provinents d'aquesta ramaderia, dels grans forests de l'entorn, juntament amb els banys de salut de les aigües sulfuroses. La construcció el 1910 del Gran Hotel a Font-romeu va servir per promocionar la zona, els esports de neu, en una comarca on les hores de sol anuals eren un do de Déu. Brousse no s'està de descriure amb detalls les construccions de tota mena que l'encontrada té, des dels ponts del Tren Groc, extraordinaris i majestuosos, fins a la ciutadella de Montlluís, passant pel Gran Hotel i el seu forn solar. Tot això amb la seva història particular. Destaquem que en aquell moment, vull dir entre 1900 a 1930, la Cerdanya era considerada una comarca turística de primer ordre, molt més desenvolupada que la Baixa Cerdanya, que comença el procés una mica més tard, però sense desenvolupar les infraestructures necessàries, cosa que sí s'havia fet

a la banda francesa. Emmanuel Brousse és un entusiasta del sector (Rosselló, Capcir, Cerdanya, Vallespir), però no es deixa pas portar per segons quines descripcions que s'havien estès, com per exemple la qüestió de la consolidació dels noms àrabs per la zona o la de creure que l'església de Planés tenia un origen de mesquita àrab. La toponímia cerdana exclou aquest tipus de elucubracions. De Llivia en diu que té fàbriques de midó i tres manufactures de "garibaldines" on treballen més de 200 obreres. Moltes vénen dels pobles de la banda francesa a tocar a l'enclavament. I no s'està de la crítica al Govern espanyol quan diu que "*Llivia pourrait être une ville florissante. Mais elle est totalement délaissée par l'Espagne que no s'occupe d'elle que pour l'écraser d'impôts*". Explica que Llivia ha de pagar 60.000 pessetes d'impostos directes, sense comptar els indirectes i les taxes corresponents. I en canvi no rep res com a compensació. Cita que els camins estan en molt mal estat i que potser la visita que va fer el rei Alfons XIII el 1925 podria fer canviar aquest estat de coses. Diu que els carrabiners (vol dir la Guàrdia Civil) hi són enviats cada dia des de Puigcerdà i "*ne logent pas dans la ville. En un mot, l'Espagne ne fait absolument aucun sacrifice pour l'enclave*."

En destaca que el comerç es fa amb França. Les perruqueries, els paletes, altres oficis, les botigues... tenen els millors clients en els francesos, i "*aussi demande-t-on avec insistance, à Llivia que l'enclave soit réunie a la France. La majeure partie de la population est, dit-on favorable à cette annexion que, cependant, n'est pas près de s'accomplir*."

Com a curiositats, Brousse cita les cases del Dr. Salsas i Freixa, i la Farmàcia Esteva, de la qual diu que per visitar-la cal demanar permís al farmacèutic, ara ja instal·lat a Puigcerdà. Dels altres poblets lliviencs n'esmenta Gorguja, on hi ha una gran explotació agrícola que a més produeix mantega i formatge i n'elogia la instal·lació, de la qual diu que no hi manca res. També disposa d'una ramaderia composta de cavalls, vaques, porcs, toros, vedells, ovelles, etc. La finca es va incendiar el 1886 i el propietari, Bartomeu Carbonell, la va refer. Brousse explica que va visitar la finca i les instal·lacions per fer el formatge i la mantega, que també fa gruyère, i diu que envien més de sis mil quilos de mantega a Barcelona.

De l'itinerari Sallagosa – la Guingueta d'Ix cal fer

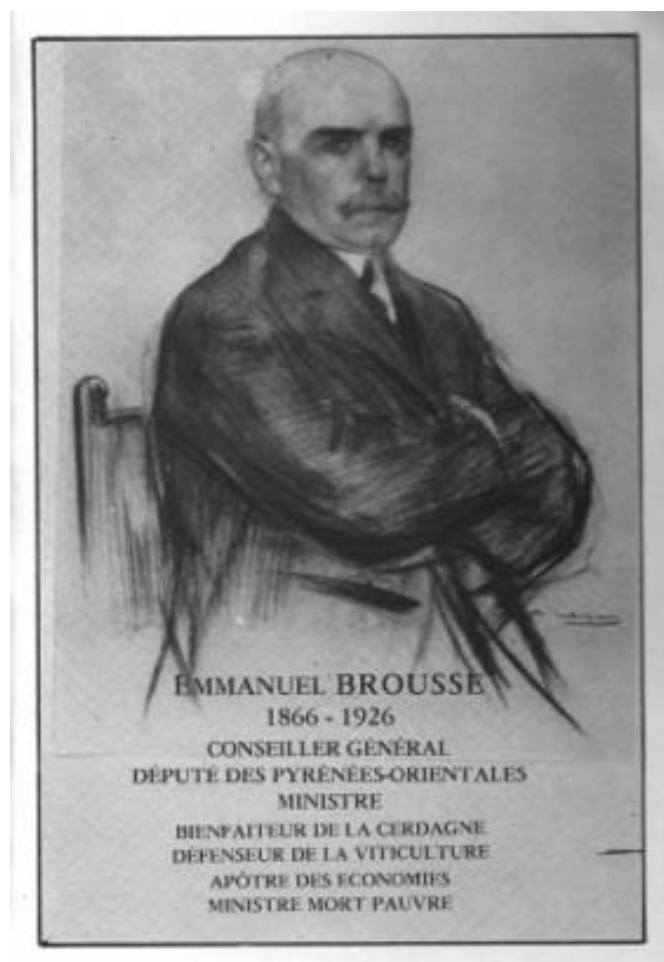
notar les referències que fa d'aquest pas fronterer, que troba molt preparat (hotel, queviures, diversions, bon clima), i explica que per als francesos que vulguin visitar la Cerdanya espanyola per després anar a Andorra és millor que sojornin a la Guingueta que no pas a Puigcerdà. A part, —diu— que allí tothom parla el francès i la vida és més barata.

El relat que Brousse fa d'aquesta Cerdanya no pot ser més elogiós, tret d'algun poblet molt pobre com Vallcebolera, amb cases d'aparença miserable, però en general la població viu en bones cases i l'economia millora, sobretot si es compara amb el que va escriure en la primera edició del llibre. És molt notable el canvi produït a les Escaldes, on el seu termalisme té fama i les instal·lacions tenen un nivell modern i de gran qualitat. El llibre ressegueix i explica tots els detalls d'aquestes zones de salut. D'Angostrina en diu que és la Niça de Cerdanya francesa, on es poden trobar cases per llogar com si fos a la costa. Altrament les alabances de la Tor de Querol són grandiloqüents: és la població, més rica —explicita—, més maca i pròspera i la més preparada per estiuejar-hi. És clar que a hores d'ara, després que les línies ferroviàries hagin quedat molt obsoletes per falta de vitalitat econòmica, les poblacions que en depenien, com la Tor de Querol, també han decaïgut i no s'assemblen gaire al que descriu Brousse.

D'excursions esplèndides, podem parlar-ne en el novè itinerari, que surt de la Guingueta d'Ix per anar al coll de Pimorent. S'entén que es fa amb cotxe o amb carruatge de cavalls almenys fins a Portè, on es pot dormir esplèndidament a casa de Mixeta, que era l'Hotel Barnola, i d'aquí pujar al coll, on es trobarà un gran refugi de pedra preparat per rebre els viatgers. Tanmateix, també es pot anar, com se sap, als estanys (Fontviva, Lanós i d'altres). Diu que de Portè a Andorra la Vella hi ha 15 hores a peu..., però potser el millor itinerari d'excursions és el desè, que descriu la ruta de les Escaldes al Carlit: llegint-lo vénen ganes d'anar-hi. I com no podia deixar-se per res, la travessa a Núria des de la Cabanassa. Núria representa un centre marià alhora que un nexa amb l'altre vessant de les muntanyes que encerclen la Cerdanya francesa. L'altra ruta és la de Font-romeu, no sols l'Ermitatge sinó el Font-romeu modern a partir del Gran Hotel de luxe (inaugurat el 1914), de la qual anomena "une Cote d'Azur a 1.800 metres". Podríem resumir aquesta guia com un

dels llibres més complets que parlen de la Cerdanya, tenint en compte que és una guia per a viatgers que els agradi i que gaudeixin de saber la història de cada indret, de cada església, de cada poble, monument, indret i de la seva fisonomia a través dels temps, la toponímia llegida com el seguiment de cada lloc a través de la història, sempre narrada per fer conèixer millor aquest petit país cerdà, del qual l'autor és un gran coneixedor i entusiasta admirador.

La Cerdagne Francaise és un llibre potser un xic difícil de trobar, però conté tanta informació que no el podem deixar de recomanar a tots aquells que volen saber més i millor de cada indret. A més la descripció, a voltes crítica, fa que ens mirem la Cerdanya com dues variants d'un mateix país que han tingut una diversitat en l'evolució econòmica. Les dues Cerdanyes, si bé són un sol tronc històric, no tenen la mateixa força econòmica ni potser turística. Pot semblar que actualment les dues es van complementant i igualant, però és una afirmació que s'hauria de contrastar econòmicament i socialment per donar-la com a bona. Emmanuel Brousse ens presenta la seva en aquell primer terç del segle XX. És un llibre que s'ha de llegir i repensar.

Troballes arqueològiques i assentaments antics a l'alta muntanya cerdana.

ORIOL MERCADAL

Aquest títol podria semblar redundant alhora que obvi, atès que la Cerdanya és en si mateixa un territori d'altitud, amb una mitjana a la plana d'uns 1.200 msnm i uns cims que assoleixen, majoritàriament, entre 2.500 m i poc més de 2.900 metres. I vist des d'aquesta perspectiva, qualsevol dels assentaments prehistòrics –i també els d'època posterior– existents en ella gairebé podrien ser considerats d'alta muntanya. I ho serien tant el campament magdalenian de Montlleó (Prats i Sansor) com la ciutat romana de *Iulia Lybica* o el *Podium ceretanum* baixmedieval per citar alguns exemples de períodes allunyats entre si.

No obstant això, si partim i ens centrem en el mateix territori, entendrem que no és el mateix viure a 900 m o a 1.300 m d'altitud a la plana o als costers que al voltant dels 2.000 m o fins i tot més en la tradicionalment denominada “alta muntanya”. I és mitjançant aquest breu article, gairebé a tall de notícia, que volem mostrar-vos una sèrie els quals apunten o certifiquen una ocupació, més o menys continuada, de les cotes més elevades de la muntanya cerdana, al llarg de la seva història i en un sentit ampli, és a dir des de la prehistòria fins al s. XX.

Bàsicament, exposarem algunes troballes fortuïtes poc conegudes o inèdites, però també del resultat d'algunes recerques dutes a terme en les darreres dècades. Molt probablement, algunes de les peces que presentem responen a pèrdues o abandonaments intencionats per part d'aquells que les van emprar en el seu dia, però en altres casos és segura la seva pertinença a llocs d'ocupació amb una certa estabilització, a assentaments temporals sobretot de caràcter estival.

De més a menys altitud, començarem per esmentar el conjunt de cabanes i altres estructures ramaderes excavades, sobretot a la muntanya d'Enveig, des de fa trenta anys per l'equip dirigit per Christine Rendu, Pierre Campmajo i Denis Crabol, les quals han estat àmpliament publicades sobretot a l'edició de la tesi doctoral de la primera¹. (figura 1) El projecte incideix en les antigues formes d'explotació de les pastures i l'evolució del medi en un sentit diacrònic.

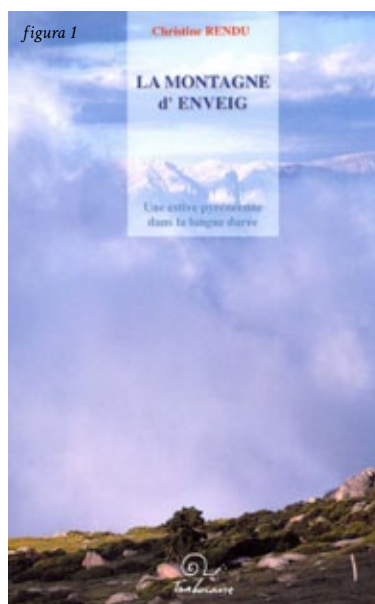

figura 1

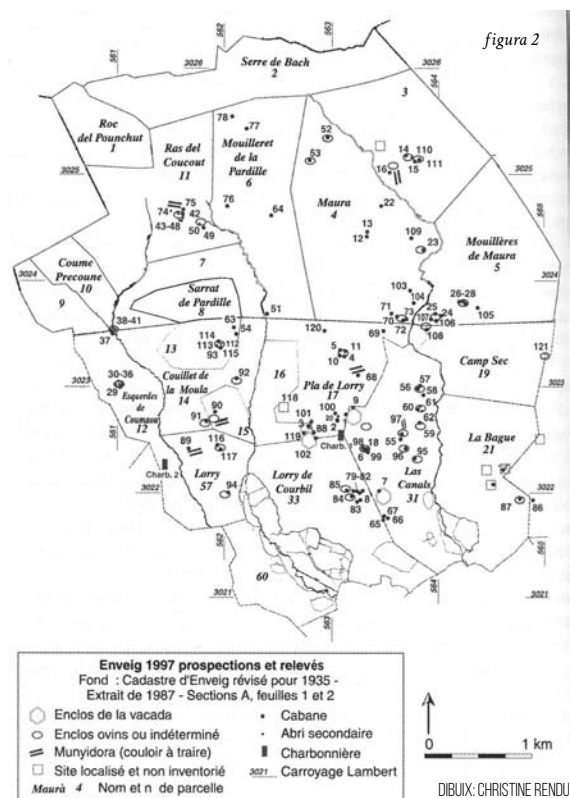
D'una banda, cal parlar d'una cabana (núm. 88) que data de l'edat del bronze inicial (fi anticmitjà), de vers 1500-1300 aC, localitzada i excavada al pla de l'Orri, a uns 2.100 m d'altitud. A l'Orri d'en Corbill 85, a 1.900 m, també es trobaren algunes estructures relacionades amb un nivell d'ocupació de

l'edat del bronze. Aquestes troballes estan directament relacionades amb una àrdua tasca de prospecció del medi i d'anàlisis palinològiques, antracològiques, sedimentològiques, edafològiques, radiocarbòniques, etc. que ens il·lustren que fa milers d'anys, des d'almenys el neolític antic o mitjà, l'home ja va poblar i incidir sobre el seu entorn a partir de l'explotació dels boscos, de l'obertura de clarianes en ells per guanyar espais pel conreu i la pastura, etc.

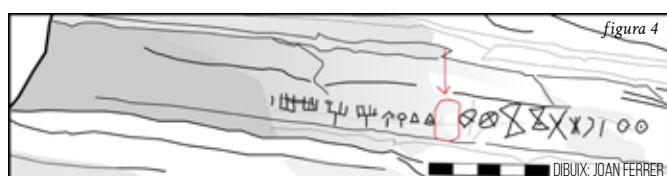
En un context similar, les excavacions van anar posant al descobert un seguit d'estructures, i no només amagatalls o cabanes, sinó també d'altres lligades a la ramaderia ovina i a la producció de formatges (com orris i munyidores). Així, tenim ocupacions que van des de la prehistòria a l'edat contemporània, amb algunes troballes puntuals d'època romana, però sobretot amb una important incidència en les edats mitjana i moderna. Els campaments ocupen una franja altitudinal que es situa entre els 1.650 m i els 2.350 m d'altitud aproximadament. (figura 2)

En el marc dels projectes de recerca cerdans també ens cal destacar el relacionat amb els gravats rupestres dirigit al llarg de dècades per Pierre Campmajo, resultat del qual n'és la seva tesi doctoral i posterior publicació². (figura 3)

Aquests valuosos testimonis del passat, que

abracen totes les èpoques a partir del neolític i fins a l'inici del s. XX, poden agrupar-los en tres grans moments, sense desmerèixer el nombre de gravats d'època moderna i contemporània: la prehistòria, durant la qual les inscultures sobretot es relacionen amb els dòlmens i altres manifestacions del megalitisme –lloses, roques, etc.– (fenomen aquest estudiat en profunditat per Jean Abelanet, i per Josep Tarrús a l'Empordà); el món ibèric, amb multitud d'escenes i signes de l'alfabet, camp en el qual s'han fet recents i importants aportacions per part de l'investigador Joan Ferrer (figura 4); i el llarg període medieval. La funció de

tots ells devia ser diversa i complexa d'esbrinar alhora, però té una indubtable relació amb els fenòmens de la natura, la idea de perpetuïtat i el caràcter màgic d'alguns aspectes i signes/símbols.

La següent troballa, un fragment de braçalet d'esquist verdós –potser cloritosquist–, ens transporta a la muntanya de Porté. Va tenir lloc per part de Laurent Bastoul fa alguns anys, en el marc de la pista d'esquí dels Sapins (Els Avets) a l'estació de *Porté-Puymorens*, sota L'Estanyol, a uns 2.000 m d'altitud. Jordi Mach recollí la notícia de Jean Ribot el maig de 2013 i publicà un breu estudi –malgrat no haver-lo tingut a les mans– amb dues fotografies de la peça fetes per aquests darrer³ (figures 5a i 5b). L'autor de l'article atribueix la seva confecció als pastors que van viure entre el neolític final i l'edat del bronze antic, vers 2200-2000 aC. En altres indrets s'han

trobat veritables tallers d'aquests objectes i s'ha dit que els pastors els haurien fet per poder-los intercanviar amb altres matèries, més o menys precioses, que mancaven en el seu entorn.

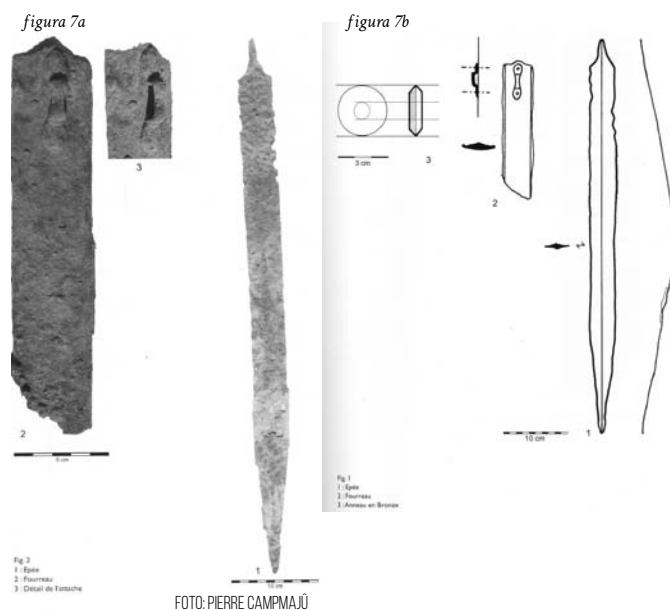
A la mateixa solana cerdana, però més a l'oest, en un indret boscat situat per damunt de l'estany de Malniu (Meranges), Manel Trepà, agent forestal afeccionat a l'arqueologia, ens va donar notícia de la seva troballa de mitja punta de sílex foliàcia datada *grosso modo* del calcolític, és a dir, de fa uns 4.000 anys o quelcom més. La descoberta, feta per ell, es va produir a una altitud de 2.200 m. La peça fou lliurada al Museu Cerdà el 1994 i el centre va encarregar la seva restauració i reintegració –

feta amb resina sintètica– per tal de poder ser exposada; té el número de registre 36.1. (*figures 6a i 6b*)

Saltem a la бага cerdana per parlar-vos d'una excepcional troballa feta l'any 2007 a la muntanya de

Vallsabollera. La descoberta, fortuïta, la va fer Jordi Mach en un ambient forestal i en una accidentada vessant del massís del Puigmal a 2.030 m d'altitud. Es tracta d'una espasa –i part de la seva beina protectora– que els autors de l'article publicat a la revista *Ceretania* daten de la fi del període anomenat La Tène I pels col·legues francesos, corresponent a l'edat del ferro, en base als paral·lels coneguts. Ells conclouen que aquesta podria datar del darrer quart del s. I aC, però pensem no seria agosarat remuntar la seva cronologia a algun segle abans. Com a hipòtesi, plantegen que l'arma –per la seva

vàlua i bon estat de conservació– hauria estat amagada o bé formaria part d'una sepultura⁴. (*figures 7a i 7b*)

Al coll de Tortes/cap de Rus i a uns 2.000 m

d'altitud, l'artesà veí d'Éller i incansable prospector de la muntanya, Joan Closas Pedra, trobà una punta de javelina de ferro que podria datar de l'època romana. Aquesta peça, inèdita però exposada temporalment diverses vegades, també fou donada l'any 1995 pel seu descobridor al Museu Cerdà –entre molts altres estris– i avui està registrada amb el número 43.1. (*figura 8*)

En darrer terme, una altra descoberta, inèdita, fa referència a la troballa realitzada pel muntanyenc Joan Carles Martínez, al coll de la Mola de Masella (Alp) l'any 2000, a una altitud d'uns 1.950 m. Es tracta d'un fragment d'una tassa de ceràmica feta a mà, que conserva la vora i una nansa, la qual per comparació formal amb altres peces del territori dataríem a l'edat del bronze inicial. El seu descobridor ens va transmetre la informació i féu donació de la peça al Museu Cerdà, on resta salvaguardada i registrada amb el número 188.1. (*figures 9a i 9b*)

Conclusions

Com ja ho apuntàvem en línies precedents, aquest article no té més pretensió que la de donar a conèixer una sèrie de recerques continuades i de troballes puntuals relacionades amb l'alta muntanya cerdana, és a dir, per tots aquells territoris muntanyencs, avui boscats o de pasturatge, que ronden els 2.000 m d'altitud i en un determinat nombre de casos els superen. A petita escala, es tracta d'ocupacions similars a les documentades en altres indrets i massissos de major envergadura, com el dels Alps, on es coneixen assentaments humans des del mesolític a cotes altitudinals similars o superiors.

Ens demanem què feien a aquelles alçades aquells antics cerdans. I la resposta és que les troballes puntuals probablement ens il·lustrin de processos també conjunturals en molts casos, com poden ser una jornada de cacera, un enfrontament entre grups o un jorn de treball al bosc. Per contra, els assentaments documentats mitjançant la recerca ens mostren una ocupació continuada de l'espai i una explotació de l'entorn immediat, ni que siguin de caràcter temporal, molt més abundosa del que fa dècades ens hauria semblat. I no estem parlant d'un trànsit, lògic i ben conegut des de fa temps, de poblacions o de traginers, sinó de l'arrelament dels grups locals al medi muntanyenc pròpiament dit i a la seva permanent explotació sota diferents paràmetres i en funció de necessitats igualment diverses.

De tot això se'n deriva que molt probablement en els propers anys veurem créixer significativament el nombre de troballes i d'assentaments a l'alta muntanya de Cerdanya, fenomen aquest que d'altra banda també

s'ha començat a documentar en les darreres dècades a les terres veïnes de l'Alt Urgell (com al Goleró), Andorra (la vall del Madriu), el Ripollès (Coma de Vaca, Fontalba...) o en múltiples indrets del Pallars Sobirà pel que fa als diferents períodes prehistòrics i històrics

1 RENDU, Ch. (2003) *La montagne d'Enveig, une estive pyrénéenne dans la longue durée*. Ed. Trabucaire. Perpinyà.

RENDU, C., CAMPMAJO, P., CRABOL, D. (2005) *Les fouilles d'Enveig, Pla de l'Orri*, *Bulletin de l'A.A.P.O.* 20, p. 19-22.

2 CAMPMAJO, P. (2012) *Ces pierres qui nous parlent : les gravures rupestres de Cerdagne, Pyrénées-Orientales, de la fin de l'âge du fer à l'époque contemporaine : corpus, approches chronologiques, spatiale et culturelle*. Ed. Trabucaire. Canet.

3 MACH, J. (2013) "Notes sur un bracelet en schiste du bronze découvert sur le domaine skiable de Porté-Puymorens". *Records de l'Aravo* 10, p. 6-8. La Tor de Querol.

4 CAMPMAJO, P., MACH, J., CRABOL, D., RAMIREZ, J. (2007) *Découverte d'une épée de la fin de la Tène i sur les contreforts du massif du Puigmal (Pyrénées Orientales)*, a *Ceretania* 5, p. 235-246. Institut d'Estudis Ceretans-GRAHC. Puigcerdà.

En el centenari de la Mancomunitat de Catalunya (1914-1924)

ALFRED PÉREZ-BASTARDAS*

El passat 6 d'abril va fer cent anys de la constitució de la Mancomunitat de Catalunya (1914-1924). Aquest organisme polític fou el primer esbós d'autonomia d'ençà el 1714. És des d'aquesta perspectiva que volem fer-ne memòria i reconeixement. Després d'un període en què pel catalanisme polític era bàsic anar aconseguint unes quotes de poder en tots els estaments d'indole representativa de la ciutadania, com per exemple l'Ateneu Barcelonès, l'Ajuntament de Barcelona, les diputacions provincials i sobretot la de Barcelona, els partits catalanistes i nacionalistes com la Lliga Regionalista que dirigia Prat de la Riba i Francesc Cambó, i també els republicans nacionalistes de la Unió Federal Nacionalista Republicana (UFNR) dirigits per Jaume Carner, Pere Coromines, J.M^a. Vallès i Ribot, Francesc Layret, Albert Bastardas, i que havia estat fundat el 1910, van incidir en creure que les aspiracions autonomistes podrien fer-se actives en el projecte de mancomunitats provincials, que la Lliga Regionalista havia anat demanant des de feia uns anys. De fet els primers intents polítics per crear la possibilitat d'agrupar les quatre diputacions en un sols ens, venien ja del 1904, quan tres diputats catalanistes havien demanat que dins del projecte de llei de reforma de l'administració local, s'incloués el dret per reagrupar les diputacions en unes mancomunitats. Després les gestions foren insistents al 1907 en plena Solidaritat Catalana, i en la segona Assemblea de Diputacions espanyoles celebrada a Sevilla on es va acceptar allò que Prat de la Riba proposava respecte de les mancomunitats provincials. Canalejas el 1910 va fer aprovar pel seu partit aquesta resolució. El 1911 una comissió de les diputacions catalanes va entregar a Canalejas un projecte de mancomunitat, expressant-se com un projecte de regeneració política. Però és pel maig de 1912 que Canalejas presenta a les Corts un projecte de llei de Mancomunitats, for-

ça restringit, però que s'acabà acceptant. I malgrat els entrebancs la llei anà endavant, malgrat l'assassinat de Canalejas pel novembre d'aquell any.

Per tot això, el 1913 tot estava encallat, i els partits catalans partidaris de la Mancomunitat començaren una important campanya per què la llei fos definitivament aprovada; la prova de força s'acabà amb una gran manifestació, amb l'adhesió de gairebé tots els ajuntaments de Catalunya, com a "Assemblea general de representants catalans". Finalment emparant-se amb un R.D. sobre Mancomunitats, el govern d'Eduardo Dato va atorgar el permís pel desembre de 1913, per crear aquesta figura política nova, com una concessió general, però que només va fer servir Catalunya, si bé d'alguna manera també es volien organitzar com a mancomunitats (pràcticament administratives) la d'Extremadura, Aragó, i la Castellana. En base doncs a aquella disposició que ja feia dos anys que estava sobre la taula dels governs espanyols, les quatre diputacions provincials catalanes, van prendre l'acord de mancomunar-se i de formular un Estatut de la Mancomunitat Catalana, que fou signat el gener del 1914. La Mancomunitat de Catalunya fou basada doncs, en la Llei de Mancomunitats de 1912.

Des d'aleshores els problemes generats per la política espanyola i els canvis de govern retardaren la possibilitat de posar-la en pràctica, tot i la constant reivindicació del catalanisme polític. Tants eren els entrebancs que els governs espanyols hi posaren, que a la tardor del 1913, es decidí d'organitzar una magna manifestació a Barcelona, que es va realitzar sota els auspicis de les joventuts dels partits i de les organitzacions catalanes, i es va celebrar per l'octubre d'aquell any, per recolzar la petició que s'aprovés d'immediat el projecte de Llei de Mancomunitats. Prat de la Riba, aleshores president de la Diputació de Barcelona,

per pressionar el govern espanyol, havia ideat una Assemblea de Diputats i Senadors de Catalunya per què demanessin aquesta aprovació, i que es reuniria al Palau de la Generalitat, mentre que la “grandiosa manifestació” com diu el cartell, es faria a la plaça de Sant Jaume i entregaria un missatge, en el qual “els hi direm que darrera seu hi tenen tot un Poble”, com a mostra d’adhesió a la proposta política per crear la Mancomunitat.

Així doncs, un cop aprovat el projecte de Mancomunitats, Prat de la Riba i els altres tres presidents de les diputacions catalanes posaren en acció un procés constituent per a poder presentar a l’Assemblea de les Diputacions com a òrgan suprem de representativitat de la Mancomunitat, un projecte d’Estatut que servís de marc per a l’organització política de la Mancomunitat catalana. La comissió interprovincial es reuní ràpidament i ja el dia 9 de gener de 1914 féu pública la seva proposta d’Estatut, signada per tots els membres; les bases d’aquest Estatut anaven encapçalades per una exposició de motius que per la seva concepció és d’interès de recordar:

“Dins la modesta esfera administrativa provincial que el RD indicat dona a les Mancomunitats, l’Estatut a formular ve a ésser la llei fonamental equivalent a ço que en els organismes de vida política autònoma, com els estats de les monarquies o de les repúbliques federals, és la Constitució; amb la circumstància digna d’ésser notada i aplaudida que en virtut de l’esmentat RD, dins les limitacions que fixa, la Mancomunitat resta lliure de donar-se la Constitució administrativa que vulgui, la que respongui més a les seves tradicions, a les seves necessitats i als ideals del nostre poble”.

La intenció era, com es pot veure, d’organitzar-se com a nació, amb flexibilitat i valentia, “construïm no per a nosaltres només, sinó també per als que vindran darrere nostre”, i així es formulen l’articulat que consta de tan sols cinc punts, suficients per no tenir entrebancs a l’hora de la seva aprovació. I és de

destacar el darrer article destinat a prevenir el cas que una província (de les quatre) vulgui separar-se de la Mancomunitat, les úniques limitacions imposades són les que s’encaminen a assegurar que la voluntat de separar-se és ferma i persistent, que obeeix no a nerviosismes momentanis, sinó a una veritable i reflexiva i conscient voluntat de la Corporació provincial i dels ciutadans que aqueixa Corporació provincial representa. Per això calen dos acords, un d’ells després de consultar el Cos electoral. Aquesta clàusula darrera és evident que és de molta actualitat.

El document d’aquest Estatut, per cert, molt poc divulgat fou signat el dia 8 de gener de 1914 pels diputats de la comissió: Enric Prat de la Riba, Lluís Argemí, Francesc d’A. Bartrina, Albert Bastardas i Sampere, Lluís Duran i Ventosa, Eduard Micó, Lluís Ferrer, Agustí Riera, Frederic Frigola, Josep M. Vilahur, Isidre Riu, Josep M. España, Josep Ignasi Llorens, Salvador Montiu, Alfred Pereña, Romà Sol i Pereña, Delfí Canela, Alfons Piñol, Pere Lasala, Josep Mestres, Víctor J. Olesa, Francesc Roig i Navarro. El govern de Madrid ratificà l’Estatut de la Mancomunitat amb un R.D. del dia 26 de març de 1914, sancionat pel rei Alfons XIII. I quinze dies més tard el 6

d’abril es constituí formalment la Mancomunitat de Catalunya, al saló de Sant Jordi del Palau de la Diputació General, a l’actual Palau de la Generalitat de Catalunya.

La formació de la Mancomunitat Catalana

fou en certa manera, l'obra regionalista de Prat de la Riba, però també fou secondada per l'esquerra nacionalista i republicana, que tot i criticar la migradesa de les funcions que el nou organisme unitari podia realitzar (de fet

Mancomunitat, i creu que els càrrec de l'executiu, així com els dels alcaldes i regidors han de ser retribuïts; finalment exclama que "Catalunya no ha mort! (que ja ho deia en Guimerà feia 25 anys), i que la Mancomunitat és una petita realitat, però també una gran esperança".

El diputat Albert Bastardas fou amic íntim de Prat de la Riba, (companys d'universitat, no pas de partit), i es tractaven de tu com a mostra d'amistat. Malgrat això i perquè no es pogués dir que no defensava el seu punt de vista polític, a l'hora de les votacions a la presidència de la Mancomunitat, Bastardas va votar en blanc. L'anècdota no era irrellevant, doncs prou sabia Prat de la Riba, que el seu amic Albert Bastardas era tan autonomista com ell, i per això, el 1915 en fou elegit vicepresident de l'Assemblea de la Mancomunitat. Però la confiança que es tenien superava les desavinences polítiques, i tant és així, que un cop elegit president en Prat de la Riba, va enviar-li una carta a Bastardas dient-li entre d'altres coses, que al més aviat possible passés pel seu despatx que volia parlar amb ell sobre el cartipàs del govern de la Mancomunitat. És a dir per consultar-li a qui faria Conseller del Govern de la Mancomunitat, tot i que ja sabia Bastardas que no en seria, ni volia, ni podia aspirar a ser-ne ell.

El problema, però, de la Mancomunitat de Catalunya era que no tenia delegacions transferides i tants sols podia fer una política general sobre les competències que les diputacions ja tenien d'abans. Amb això la tasca va ser enorme, doncs va actuar en tots els ressorts que ja en coneixia les necessitats i en sabia els mecanismes d'actuació: carreteres comarcals, acció en el camp de la beneficència, en l'ensenyança, en el de cultura i la llengua, campanyes econòmiques (port franc), comunicacions telegràfiques i telefòniques, i sobretot una clara i evident conscienciació d'unitat del país, de nació que es posa en marxa i elabora un projecte d'estat amb tots els atributs a partir d'una petita esclatxa d'autonomia com era la Mancomunitat. I si bé en la segona presidència de la Mancomunitat per part de Puig i Cadafalch, (que fou elegit a la mort de Prat de la Riba el 1917), hi hagué més poder sobre recursos i serveis fins que el general Primo de Rivera la va derogar el

no li foren traspassades cap delegació de serveis) hi va col·laborar estretament, amb algunes objeccions dels republicans lerrouxistes.

Per fer-nos una idea de quin era el grau de satisfacció i de crítica, enfront de les possibilitats que la Mancomunitat havia adquirit per fer una política autonomista, podem seguir una conferència que el diputat Albert Bastardas (UFNR) va fer a l'Ateneu Fivaller el mes de gener del 1914. Bastardas començà recordant els deures de tothom que exerceix un càrrec públic d'estar constantment en contacte amb els electors; de l'activitat parlamentària diu que "no basta votar en blanc, protestar, abstenir-se i retirar-se. Crec -diu Bastardas- que els electors en donar-nos els vots tenen dret a que portem els nostres ideals, al si de les corporacions públiques." I diu que s'inspira en un criteri d'acció positiva "pessimistes en la crítica, optimistes en l'acció".

Aclareix dient que "no és aquesta la Mancomunitat de desitgem els catalans (...) però que volem exercir dins casa nostra una sèrie de funcions i de serveis d'instrucció (ensenyament), beneficència (assegurances socials), higiene (salut), comunicacions, obres públiques, etc., monopolitzades ara pel centralisme. Aquest màxim d'autonomia administrativa tampoc resoldria el problema nacionalista de Catalunya, que no té més solució que l'autonomia política; però seria realment un punt de partida i fins un bon camí per arribar a conquerir-la". Explica després els criteris sobre la representativitat en el si de la

1925; però és que a partir del gener del 1924, la dictadura de Primo de Rivera va considerar que la Mancomunitat de Catalunya no era pas el model polític adequat i que calia abolir-la, com es va fer, amb una repressió cultural i social, alhora que política, prou evident. Puig i Cadafalch per salvar l'honor va marxar a l'exili !

La Mancomunitat doncs, va tenir deu anys d'activitat per acometre les mancances estructurals en tots sentits i dèficits crònics que Catalunya patia. Si bé ja a primers de segle XX, es creà per part de la Diputació de Barcelona, l'Institut d'Estudis Catalans (1907) i la Biblioteca de Catalunya (1914), en canvi no va ser possible de posar en marxa el gran projecte municipal de Barcelona del Pressupost Extraordinari de Cultura de 1908, obra del modernistes republicans i catalanistes, que representava la implantació municipal d'unes escoles modernes i d'un pla d'acció cultural importantíssim, (vegeu el meu llibre "El Pressupost Extraordinari de Cultura de 1908), i caldrà esperar el 1916 quan aquell projecte escolar i cultural fou inclòs en la política del Consell de Pedagogia de la Mancomunitat. La idea general però, era molt important, i és Prat de la Riba qui l'anunciava així "que no hi hagi ni un sol Ajuntament de Catalunya que deixi de tenir (...) la seva escola, la seva biblioteca, el seu telèfon i la seva carretera". La tasca era molt gran, doncs dels 1.087 municipis catalans només 38 tenien telèfon, i la meitat no tenien camí veïnal. La xarxa de comunicacions doncs era innegablement un suport polític a la concepció de país, com es feia a Europa. A part es van crear diversos organismes d'activitat industrial com l'Escola del Treball o Industrial (que era l'antiga fàbrica Batlló de quatre mansanes de l'eixample barceloní), i que encara existeix. Es creà l'Escola d'Administració Pública, l'Escola de Veterinària, l'Escola de Bibliotecàries, la confecció dels mapes catalans de geografia, geologia, agrònoms, meteorològics, així com la potenciació de mercats agrícoles, la formació de mestres, la xarxa de camins veïnals i ponts, obres hidràuliques i ferrocarrils, agricultura i serveis forestals, d'escoles públiques de primer i segon grau, de biblioteques, etc.

Tot això, dins el sistema polític de la

Restauració, que distava molt de ser democràtic i que tenia problemes de representació i no acceptava el catalanisme polític com a un moviment social que Catalunya elaborava com defensa de la seva nacionalitat. També el mateix 1914 es desencadenà la Primera guerra mundial, i el suport de més de 12.000 catalans al costat dels aliats, sobretot de França, actitud que després semblaria propícia a que Catalunya fos reconeguda com un nou estat, quan els guanyadors de la guerra, consentiren en donar patents nacionals a diversos pobles i territoris europeus. Però dins d'aquests aconteixements és produí la gran revolució russa dels bolxevics i s'agravaren les tensions polítiques i socials entre el moviment obrer i les patronals que obriren un conflicte de llarga durada (la gran vaga de la Canadenca a Barcelona el 1917), i la convicció per part de la patronal que el millor mètode era l'expeditiu, és a dir, armar un sindicat patronal i ofegar en sang les protestes i vagues obreres. La lluita de classes en aquells anys, va tenir a Catalunya i a Barcelona una repercussió institucional, tant catalana com espanyola.

En el camp ideològic, el conjunt de l'obra de la Mancomunitat tenia la seva raó de ser en els plantejaments del catalanisme polític conservador, que liderava la Lliga Regionalista, a través d'una política cultural (pensant que cultura ho és tot) anomenada noucentisme, i que fou la que en el fons va sustentar tot l'entremat polític de la Mancomunitat catalana. L'altre força que hauria pogut ser qui hagués definit políticament la cultura de la

Mancomunitat era el modernisme cultural i polític, molt més a l'esquerra que el plantejament noucentista d'Eugeni d'Ors, i que fou pràcticament derrotat a principis del

segle XX, per la Lliga Regionalista que va acabant sent hegemònica en l'àmbit polític (ajuntament de Barcelona, Diputació, Mancomunitat, etc).

Però si bé és veritat que la Mancomunitat fou obra del regionalisme polític, també és veritat que Prat de la Riba es va saber rodejar de personalitats (polítics i tècnics) de diversa coloració política, fossin de la Unió Federal Nacionalista Republicana, és a dir republicans catalanistes, com socialistes (Rafel Campalans, Serra i Moret) etc. malgrat que molts pensadors i intel·lectuals d'esquerra foren apartats dels aparells d'estat de la Mancomunitat, podent haver fet un paper intel·lectual important, com Maseres, Alomar, d'Ors, Pijuan, etc.

En definitiva, la Mancomunitat de Catalunya, va voler començar a realitzar el somni del catalanisme polític (modernista i noucentista), que consistia en dotar Catalunya de les infraestructures d'estat, de la nacionalització de la llengua i cultura, de la Catalunya-Ciutat, de fixar la llengua i crear els organismes d'un Estat a Catalunya, conferint a totes les branques del saber la possibilitat de créixer tot auspiciant la seva implantació com a models d'estat. Va obrir els museus i va protegir el patrimoni català des de l'arqueològic a l'industrial, passant per les excavacions d'Empúries, els frontals romànics del Pirineu, les pintures morals, les arts en general i tota la producció de cultura catalana. Es tractava com havien dit els intel·lectuals modernistes de finals del segle XIX, els homes de l'Avenç que després tindran un pes específic dins el republicanisme nacionalista, de ser independents culturalment, de crear tota la xarxa intel·lectual que un país modern i lliure ha de tenir.

Repasar l'obra de la Mancomunitat supera aquestes pàgines; la seva política fou clau per l'expansió del catalanisme, però sobretot per donar a conèixer Catalunya als catalans.

Construir 1.000 kilòmetres de carretera i 540 km de camins de muntanya amb finalitats

comunicatives i turístiques fou important, i també l'obertura el 1914 de la carretera de la Seu d'Urgell a Andorra, (amb ajut episcopal i estatal), -mentre que s'inaugurava el 1915 la Cooperativa del Cadí de la mà de Josep Zulueta que va fer importar vaques suïsses, però també construint centraletes elèctriques per electrificar les colònies industrials del Ter i del Llobregat. Alguns projectes no tingueren però el suport del govern espanyol com el reclamat per iniciativa del diputat Albert Bastardas de l'obertura d'un túnel sota la Bonaigua per comunicar amb la Val d'Aran; es va fer arribar el ferrocarril de Sarrià (Barcelona) a Vallvidrera i al Vallès i es crearen dotzenes de biblioteques començant per les que feien

de model (arquitectònicament i pedagògicament) com les de Palau Saverdera a l'Alt Empordà, Els Masó (Tarragona), Sant Llorenç Savall (Vallès), Els Torms (Lleida), per continuar creant-ne a una velocitat desconeguda la xarxa de biblioteques populars, encara avui de gran vigència. S'importà la pedagogia moderna (Decroly, Montessori, Piaget) i tota la política d'infraestructura educativa per fer front a l'alfabetització catalana dels infants catalans, i la cultura popular en àmbits determinats.

També ajudaren en aquest sentit, la Caixa de Pensions i les seves biblioteques, l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, els ateneus obrers, i totes les escoles professionals d'oficis, d'agricultura, tèxtil, etc. Rafel Campalans, líder del socialisme català, va fer venir Albert Einstein a Barcelona, com a capital de la investigació que es duia a terme a Espanya, i també la professora Montessori per impartir un curset de pedagogia amb el seu mètode.

També es creà l'Institut d'Educació General, les Escoles de Bells Oficis, de Bibliotecàries, d'Infermeria, la Junta de Museus, l'Oficina d'Estudis Jurídics, etc.

En l'aspecte econòmic financer (i sense voler-ho examinar en profunditat), hi hagué algunes

llacunes importants que algun autor s'hi ha referit com "l'enigma financer de la Mancomunitat" (vegeu Serra d'Or n ° 652, signat pel professor Josep Muntaner i Pascual). I és que quan es va voler crear la Caixa de Crèdit Comunal per part de la Diputació de Barcelona el 1916, es va donar un cas gairebé insòlit, degut a que si bé aquest organisme financer era de vital importància, no fou projectat com a Caixa de la Mancomunitat, el que hauria estat lògic, i quan es presentà una proposició a la Diputació de Barcelona, signada per Albert Bastardas (que ja era vocal de la Caixa de Pensions, i amic de Prat de la Riba i de Francesc Moragas), en nom del grup parlamentari de la Unió Federal Nacionalista Republicana, fou desestimada, no sense una amarga discussió sobre els perquès d'un organisme financer que en plena Mancomunitat només es volia provincial i no pas mancomunal. Caldrà esperar el 1926, sense Mancomunitat i sota la dictadura de Primo de Rivera quan es crea aquesta Caixa (provincial), i no serà fins l'arribada de la Generalitat, que ara sí, la Caixa tindrà operativitat a tot Catalunya, i serà oficialment la "Caixa de la Generalitat", però no va ser mai la Caixa de la Mancomunitat, com reclamava Bastardas en el seu moment.

I aquesta situació potser té a veure també en els retrets que se li podien fer a La Caixa, en el sentit de que no ajudava prou a la Mancomunitat; des de la nostra perspectiva i amb la documentació actual, caldria considerar que probablement per Moragas, home molt escrupolós en la defensa de la seva institució d'estalvis, no hi veiés prou garanties necessàries i suficients per abocar-se a finançar la Mancomunitat més del que ja es feia. Muntaner i Pascual aporta una nota, tot fent menció a que si bé el primer emprèstit de la Mancomunitat (de 15 milions de pessetes) va ser cobert ràpidament el 1914-1915, el Segon de 60 milions (1920) només se'n va arribar a cobrir uns 29 milions de pessetes. Però hi ha algun desajust, quan diu que una "nota privada de Prat de la Riba, queixant-

se el 1914 de que La Caixa no hagués secundat la Mancomunitat, doncs, "*tractant-se d'una entitat que viu de l'estalvi català, és realment una vergonya*". La nota de fet és una carta que Prat de la Riba va escriure a la carta el 30 de març de 1914 al Diputat de la Mancomunitat Albert Bastardas incloent-li però l'expressió, "*és realment, com tu indicaves, una vergonya*", segons relata Albert Balcells en el llibre sobre "la Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia", en la pàgina 326, incloent-hi que "la carta és al fons Prat de la Riba de l'ANC". La cita té doncs una lectura diferent expressada així, ja que el diputat Albert Bastardas és també vocal de la Caixa de Pensions, i és en tot cas ell qui

es queixa de que la Caixa no respongui prou bé a la demanda pública de l'emprèstit de la Mancomunitat, i és aleshores que Prat de la Riba li fa aquest comentari. Cal dir que aquesta "nota privada" no sembla que arribés mai a Bastardas, doncs en l'Arxiu Albert Bastardas no hi figura. Què havia passat? Sembla que fou Albert Bastardas, qui comentant coses de la Mancomunitat al seu amic Prat de la Riba va utilitzar aquesta expressió. Cal dir però que el primer emprèstit de la Mancomunitat fou

subscrit del tot. Un any més tard, el 15 de maig de 1915, Ferrer-Vidal president de la Caixa envia a Moragas una carta on li diu que "com suposo complert del tot, és a dir suscrit l'emprèstit de Mancomunitat y seria molt convenient que fos un èxit gros, potser seria bo que anés vostè a visitar el Sr. Prat de la Riba y oferirseli per si fos precis fer alguna cosa més dintre prudents límits. En cas afirmatiu avissim desseguida y nos reunirem". De manera que en aquest primer any de vida de la Mancomunitat, sembla que les relacions entre la Caixa i la Mancomunitat, es van anar regularitzant. Potser la creació de la Caixa de Crèdit Comunal, va fer canviar les coses. Que no fou d'una entera col.laboració és veritat. Però també cal dir que si bé Moragas estava disposat

MANCOMUNITAT DE CATALUNYA

CONSELL PERMANENT

Presidencia

El Consell Permanent, en la seva sessió, del dia 22 de l'actual, acordà convocar per al dimecres vinent, dia 28, a dos quarts d'onze del matí, en el Palau de la Generalitat, la Junta Central designada per a informar en l'avant-projecte dels plans generals de carreteres, camins veïnals i ponts de la Mancomunitat.

Formant Vostè, per nomenament del Consell, part de la Junta Central m'és grat participar-li el lloc i hora de la reunió. comptant amb la seva valiosa i puntual assistència per la qual des d'ara n'hi donc les millors mercès.

Deu li servi molts anys la vida.

Barcelona 23 Octubre 1914.

Sr. Diputat D. Albert Bastardas

a subscriure deute mancomunal, en demanava garanties suficients per no trobar-se despenjat, a l'hora de cobrar-los. I potser aquestes garanties no li foren presentades.

Hi havia també una certa tensió entre la Caixa i la Lliga Regionalista, que ja deuria venir de lluny, si fem cas d'una carta enviada pel president de la Caixa, Ferrer-Vidal a n'en Prat de la Riba datada el dia 4 d'abril de 1915, queixant-se que el diari La Veu de Catalunya, no havia publicat les notes sobre el I Homenatge a la Vellesa, que la Caixa preparava a Sant Sadurn de Noya, mentre que tots els altres diaris ho havien fet. La carta ha estat publicada en el meu llibre (Francesc Moragas i la Caixa de Pensions, pag 340-341), és una queixa dura, i denota que les relacions entre Caixa i La Veu de Catalunya -que Prat de la Riba deuria prou controlar-, en aquest cas estaven tibants. Al mig de la trifulga, Bastardas, deuria influir entre la Caixa i en Prat de la Riba, o la Mancomunitat, per tal de que La Veu també recolzés les iniciatives de la Caixa; i també en els esforços per cobrir els emprèstit mancomunal. A poc a poc, les relacions institucionals van millorar, sobretot amb la presidència de Puig i Cadafalch (1918-1924). Fins i tot Moragas el 1921 fou nomenat Conseller adjunt de la Mancomunitat, i nou anys després membre de la Comissió de Traspassos de la Generalitat republicana, però això ja és una altra història. És però revelador que la Mancomunitat no fes servir gaire la línia de crèdit que la Caixa havia posat al seu servei, (tant sols petites quantitats) i preferia utilitzar-ne "un préstec especial" de la Caixa de Pensions. Balcells a la nota de la pàgina 327 esmenta que "la Diputació de Barcelona i després la Generalitat republicana tinguessin la seva pròpia caixa no fou obstacle perquè obtinguessin de la Caixa de Pensions més del que havia rebut la Mancomunitat", la qual cosa no aclareix pas l'enigma financer de les relacions entre les dues institucions.

Però a l'hora d'avaluar la Mancomunitat, en el seu temps límit de deu anys, no podem deixar de sorprendre'ns per la gestió feta en els àmbits d'infraestructures, en comunicacions, en cultura, en ensenyament i formació professional, biblioteques, l'escola del Treball, i d'altres que quan es proclama la República, la Generalitat les

aprofitarà i engrandirà. Es tractava d'un política d'institucionalització de la cultura catalana, però també de potenciar el que ara se n'ha dit serveis d'estat, o el que es el mateix, serveis per tal que Catalunya es desenvolupi com una nació. Per això, després del cop d'estat del general Primo de Rivera, en va abolir la Mancomunitat. Amb tant poques delegacions traspassades com tenia, va fer una feina gegant; i la societat catalana va veure-hi un procés d'autonomia política, que fou reivindicat i recolzat pel catalanisme regionalista i republicà, pensant que les tasques d'institucionalització cultural (llengua, dret), eren un patrimoni comú de tots els catalans. Cal recordar que el 1913, es van dictar les Normes Ortogràfiques del català, que a mans de Pompeu Fabra, van oficialitzar l'escriptura de la llengua catalana. Aquesta és la grandesa de la Mancomunitat catalana. Quantes vegades hem sentit dir, que aquestes escoles, o centre cultural són obra de la Mancomunitat. De fet gairebé fins a l'arribada de l'autonomia el 1977 hem viscut culturalment de les iniciatives culturals de la Mancomunitat, salvant és clar el període 1931-1938, que les va superar amb escreix, però que a la vegada varen ser anul·lades per decret quan el govern franquista va abolir l'Estatut d'Autonomia el 1938. Però moltes de les bases culturals catalanes havien estat creades per la Mancomunitat i aquest és el valor històric que volem fer resaltar. Jo en volia tanmateix explicar aquestes condicions històriques, culturals i polítiques, com també gairebé familiars, perquè Albert Bastardas i Sampere, diputat per la UFNR entre 1913 a 1917, era el meu avi.

*Alfred Pérez-Bastardas, historiador, vicepresident de la Societat Catalana d'Estudis Històrics, filial de l'IEC, i membre del GRC.

La dissolució de les Diputacions

**Davant la imminent substitució dels Diputats que componen actualment les Diputacions provincials i, per tant, la Mancomunitat de Catalunya, aquests, reunits el dia 11 de gener de 1924 al Palau de la Generalitat, declaren el seu convenciment que els organismes públics han d'ésser governats i dirigits per homes fills del sufragi.*

Declaren i prometen, igualment, que no intervindran en la governació de les Diputacions i de la Mancomunitat, mentre aquestes Corporacions no siguin constituïdes per mitjà de l'elecció popular.

Finalment, declaren que seguiran adherits i fidels als ideals de Catalunya, atenint-se cadascú a la seva ideologia política i a la seva actuació en la vida de la Mancomunitat.

Si tu preguntes a qualsevol habitant de Puigcerdà què li preocupa, te n'adonaràs que entre les principals queixes està la zona blava i el seu preu. A uns estratosfèrics 1,60€/hora és una de les tarificacions més altes del Principat i a més a més els 7 dies de la setmana ininterrompudament. Adjudicada la gestió a l'empresa SABA mitjançant concessió pública que expira a finals d'any. L'ajuntament ja s'ha afanyat a anunciar que estudiarà les alternatives per aconseguir que es rebaixi el preu de la mateixa fins a un 50%. No és cap secret la voluntat del consistori en reactivar el comerç del poble i sense dubte que els problemes d'aparcament i la cara zona blava és un motiu molt important que frena a potencials compradors.

Si tirem enrere en el temps, en plena eufòria especulativa, la necessitat de tenir més places de pàrquing i de regular millor el tràfic a la vila, feia necessari construir un aparcament en terreny públic (actual plaça del call i antic emplaçament de l'escola Alfons I semblava un bon emplaçament). SABA es va encarregar de la construcció de l'aparcament inaugurat l'abril de 2002. Concessió: 50 anys.

En aquell temps la cadena de favors i contra favors estava a l'ordre del dia i segurament la construcció de l'obra ja va anar lligada a la gestió de tota la zona blava de la Vila, però qui paga tota aquella gestió? Sense dubte, directament els usuaris de la zona blava, que volen pujar al centre de la Vila a passejar o consumir i han de pagar un peatge prou costós o bé deixar el seu vehicle una mica més allunyat i passejar fins a l'indret centric que desitgen. Indirectament comerciants i restauradors veuen com l'afluència de gent és molt menor llevat de períodes excepcionals.

Abans amb la gran plaça Santa Maria oberta al trànsit i convertida en un gran aparcament, als que els fa més mandra caminar ho tenien tot ben a prop. Ara han de caminar uns pocs metres més fins al pàrquing de la plaça del call. Però fins a l'estany tot és zona blava i aquells que no volen pagar o bé aparquen a l'estació o al pàrquing del convent i pugen amb els ascensors que s'han instal·lat en ambdós indrets. El desplaçament habitual frena l'hàbit. I els compradors més usuals busquen zones on poder fer els encàrrecs ràpidament. Aquells que volem passejar i passar una tarda voltant per Puigcerdà no hi ha problema en deixar el vehicle a 10 minuts del centre. Però aquells compradors diaris que per principis no pagaran un

peatge turístic i que tenen alternatives fora del centre per fer les compres que necessitin, segurament canvien l'establiment on abans compraven pel nou més còmode per ells. Així centres comercials fora de la vila o inclús les zones industrials competeixen amb els tradicionals negocis del centre només per la comoditat de deixar el vehicle a la porta.

Darrerament el consistori ha anunciat que s'ampliarà l'aparcament públic de sota del convent i es farà un nou ascensor per salvar el desnivell entre els carrers Escoles Pies i Alfons I a aquella alçada, davant l'institut. Pel que sembla, amb un pressupost ja aprovat serà una solució per donar més places gratuïtes relativament a prop del centre. Però en la meua opinió personal segueixen essent places no massa útils per fer gestions ràpides, són places més idònies per estades més llargues a la Vila.

I segurament en el model i en l'adaptació sembla que hauria d'estar, de forma raonable, l'equilibri. Quan més necessitat de places hi ha i més vehicles estan disposats a pagar per acostar-se al centre és el cap de setmana i períodes vacacionals, quan els cotxes es multipliquen i falten llocs d'aparcament. Entre setmana, les zones blaves estan molt més desocupades i tampoc seria tan estrany o bé no cobrar durant unes hores o bé reduir enormement la tarifa a aplicar. Així potser el comprador que el freni pagar per aparcar quan veu que tot el carrer no hi ha cap vehicle, pugui decidir retornar al centre neuràlgic de Puigcerdà per fer els seus encàrrecs. Però segurament creuem una línia vermella amb els acords amb l'empresa concessionària i la gestió del gran pàrquing de la plaça del call. Mentrestant els que aparquin a la zona blava ho tenen clar: a pagar.

La llegenda del color dels arbres

BLANCA ORÚS

Tot va començar un dia qualsevol d'hivern, el vent refrescava el càlid ambient que hi havia a la casa. En Nil, el petit heroi d'aquesta història llegia un llibre titulat "Els arbres del Pirineu sota la neu", a la seva petita habitació. Era un noi de 12 anys, baixet i amb uns preciosos ulls verds. Ell estimava a les plantes especialment als arbres, tot i que no per la seva bellesa ja que eren d'un color gris apagat, sinó perquè en Nil tenia la capacitat de poder parlar amb ells. Tots ells li explicaven històries meravelloses que de vegades eren tristes.

Un dia el seu avet amic li va explicar la bella història del perquè els arbres eren de color gris: "Abans els arbres érem de molts colors i estàvem molt orgullosos de ser així. Però un dels nostres avantpassats, un pi alt, fort i esquerp no deixava que cap més planta creixés al seu costat, ni bolets, ni fongs, ni tan sols petites floretes. Si algú s'atrevia a créixer al seu costat, l'ofegava amb les seves poderoses arrels. Però, un dia, un excursionista, cansat de caminar, es va adormir als seus peus i va fer una profunda becaïna, fins que l'esquerp pi, molest, el va agafar amb les arrels i el va ofegar sota terra. El déu que mana-va en aquella època ens va castigar a tots nosaltres, per

aquella acció, a ser d'aquest color gris, tant horrorós".

En Nil estimava molt als arbres però, no sabia com els podia ajudar. Aquell mateix dia va arribar un gran carro tibet d'uns bonics cavalls negres, on s'anunciava l'arribada de la bruixa de l'Oest. Hi estaria de nou del matí fins a les sis de la tarda a la plaça Major, per concedir tots els desitjos dels vilatans. En Nil va pensar que podia demanar-li a la bruixa que canviés el color dels arbres i molt decidit, se'n va anar a trobar-la. I després de estar-s'hi una hora de cua, esperant el seu torn, se'n va haver d'anar ja que va descobrir que necessitava algun objecte de molt valor per a poder intercanviar-lo pel seu desig. Quan ja eren més de les sis, la bruixa va muntar al seu carruatge i se'n va anar. En Nil desesperat, va començar a plorar, les llàgrimes li lliscaven per les galtes i es precipitaven en picat contra el terra. No sabia com ajudar els seus estimats amics. I la Naturalesa el va recompensar per la seva estima cap als arbres i els hi va canviar el color pel preciós verd dels seus ulls.

Per aquesta raó, ara, tots els arbres són de color verd.

Blanca Orús (13 anys)

El llegat de Rosa Campà

GUILLEM LLUCH

La sala d'actes de l'ajuntament de Montferrer i Castellbò va quedar molt petita, el passat dissabte 19 de juliol, per acollir la gran quantitat de persones que van voler donar l'últim adéu a Rosa Campà. La històrica mestra de Montellà i, posteriorment, de Montferrer, va marcar a molta gent en àmbits ben diferents, un fet que va quedar ben palès el dia del seu comiat.

Rosa Campà va ser clau per assegurar la pervivència de l'escola de Montellà, un centre rural que, a la seva arribada, contava amb pocs alumnes i que havia de "justificar" massa sovint la seva existència en un municipi on ja hi havia una altra escola, la de Martinet. La Rosa va lluitar per fer entendre a qui calgués que la de Montellà havia de continuar oberta, ja que quan una escola tanca, el poble s'acaba morint.

El bon nombre d'inscripcions –des que va arribar la Rosa, l'escola sempre s'ha mogut a l'entorn dels 30 nens en un poble de prop de 80 habitants– i l'èxit escolar de la majoria d'alumnes que hi passaven van ser un argument molt important per ajudar a mantenir el centre obert.

Aquest èxit escolar es devia, en gran part, a que la Rosa abordava els seus alumnes un per un i, tal com explicava ella mateixa, en els casos més complicats, buscava aquells aspectes on l'alumne fos fort i els potenciava al màxim. Això permetia motivar als alumnes amb més dificultats i, si calia, en acabar l'horari lectiu, els pujava a casa seva, els donava de berenar i els seguia explicant la lliçó tanta estona com fes falta.

La Rosa era severa però extremadament atenta i propera. Ningú s'atrevia a prendre-li el pèl, els seus alumnes li tenien un gran respecte –la Rosa empenyada feia força por–, però tots ells l'adoraven.

La Rosa Campà va ser una peça clau, també, en l'estructuració de l'actual sistema d'escoles rurals a Catalunya. A principis dels vuitanta, ella i un petit grup de professors d'arreu del país van anar teixint el que creien que havien de ser les escoles rurals: uns centres moderns i interrelacionats entre si, on els alumnes rebessin la mateixa formació que en una escola urbana, però amb una metodologia adaptada a la seva realitat.

L'objectiu era que els nens i nenes de les escoles rurals poguessin cursar llengües estrangeres, informàtica o educació física amb professors especialistes que complementessin la figura del mestre únic d'escola. Això es va

aconseguir agrupant els centres en Zones d'Escoles Rurals, les ZER –a Cerdanya se'n van crear dues, que agrupen un total de vuit petites escoles–, un fet que permetia compartir professors especialistes i recursos, així com ampliar

el camp de relació dels nens i nenes d'aquelles escoles més petites, que si no hagués estat així, durant tota la seva etapa escolar amb prou feines haguessin tingut contacte amb una desena d'alumnes.

Convèncer a l'Administració de la necessitat de mantenir obertes les escoles més petites i no centralitzar tots els alumnes en els grans nuclis de població, no va ser fàcil. Finalment, però, es va acabar imposant el concepte que defensaven la Rosa i altres professors de l'època, que era que els que havien de rodar per les escoles eren els mestres i no pas els nens. L'actual sistema d'escola rural a Catalunya, doncs, s'entén i és com és gràcies en gran part a la Rosa Campà i a aquest grup de mestres que hi va creure i hi va lluitar.

A banda de la seva vessant educadora i lluitadora, la Rosa va tenir una tercera etapa, la d'acollidora. Un cop jubilada, ella i el Feliu, el seu marit, van decidir que tenien temps i ganes d'acollir a casa a nens amb dificultats o amb risc d'exclusió social. En va tenir fins a quatre. Els més grans van aconseguir aixecar el vol abans de la mort del Feliu i, posteriorment, de la Rosa. Els més petits van ser recol·locats en altres famílies. Un d'ells s'ha pogut quedar a Montferrer i el dia del comiat de la Rosa la seva desesperació i desolació eren colpidores.

El llegat de la Rosa Campà és doncs molt palpable tant a Cerdanya, la seva comarca de naixement –era filla de Martinet i es va criar a Aransa– com a l'Alt Urgell, la seva terra d'acollida els darrers anys de la seva vida. El Pirineu té un bon grapat de gent, més o menys anònima, que han estat vitals per al seu desenvolupament i per a la pervivència dels seus pobles. La Rosa Campà, tot i que d'anònima en té més aviat poc, serà recordada de ben segur com una d'aquestes persones.

FOTO: FRANCESC ESTEBAN

El nostre sempre ha estat un país turístic. A partir dels anys cinquanta, els primers turistes, majoritàriament europeus, descobriren que a tocar de les seves ciutats i dels seus pobles, hi havia un paradís amb menudes platges de sorra daurada i el mar més blau que existeix i les pinedes que semblen baixar fins a tocar-lo. Era encara un món intacte on la vida continuava aletargada com des de feia molts anys, però tenia una bellesa lluminosa i artística. Sembla que els primers turistes que començaren a anar a la Costa Brava quedaren meravellats del paisatge.

Els primers turistes foren gent de gran qualitat. Sense anar més lluny, el pintor Marc Chagall fou dels primers en descobrir Tossa de Mar. Fins i tot va deixar un quadre al museu municipal, per bé que planen certs dubtes sobre la seva autenticitat.

Segons em va explicar Josep Maria Ainaud, Chagall anà a Tossa per indicació d'amics jueus alemanys que en temps molt difícils hi trobaren un refugi on passar desapercebuts.

Sense deixar Tossa, la Vila tingué altres molt il·lustres turistes, que hi anaren aprofitant el rodatge de la pel·lícula de "Pandora y El Holandés Errante" tal vegada amb la secreta esperança de poder veure Ava Gardner nedant o prenent el sol sobre l'arena. La que anomenaven l'animal més bell del món, visqué a Tossa

dies de passió amb Mario Cabré, sota les estrelles o a la claror de la lluna en les perfumades nits d'estiu.

Alguns d'aquests primers turistes quedaren tant meravellats que adquiriren finques molt importants a la vora del mar. De vegades penjades als penya-segats i a les roques. Les gentes del país no hi donaven cap importància. És més, les consideraven inútils. Va ser el cas de la finca anomenada Cap Roig a Calella de Palafrugell, adquirida per una anglesa adinerada, la senyora Dorotea Webster i el Coronel de l'exèrcit imperial rus Nicolàs Woevoswsky, i convertida en un dels jardins més bonics del nostre país i des de les terrasses del qual es pot contemplar el mar mandrós de l'estiu i les barques que el naveguen sense cap pressa, deixant rere d'elles una estela blanca que es va esvaint. Sortosament alguna d'aquestes grans finques ha tingut l'encert i la virtut de preservar una part del meravellós paisatge de la Costa Brava.

Perquè a partir dels anys seixanta, el turisme comença a veure's com un negoci molt important, com l'àncora de salvació d'una economia autàrquica i tancada. Els turistes porten les divises necessàries pel desenvolupament, talment com ho fan els emigrants que envien el sou a les seves famílies. És el temps en què els amics del règim, disfressats de nobles, construeixen la costa del sol. A casa nostra no s'exagera tant, però l'encant dels pobles, el somriure de les badies clares, es

va desdibuixant a poc a poc. Sembla que molta part de la culpa la tenen les herències, doncs les terres del costat del mar considerades ermes i pobres, se solien deixar al més tabalot dels fills, que cuitava a vendre-les per quatre quartos mentre que les finques d'interior, regades pels rierols i les sèquies, es deixaven als fills més treballadors i industrials i tot plegat amb el resultat conegut d'un urbanisme desmesurat, sense cap tipus de regla ni planificació, indiferent davant la destrucció del paisatge.

Sembla que la Generalitat Republicana tenia un pla urbanístic per salvaguardar la bellesa natural de la Costa Brava i que consistia en construir les edificacions turístiques, a dos o tres quilometres de la costa i preservar la bellesa natural de les platges, les roques i les pinedes a tocar de mar. Un somni que com tants d'altres es va enterrar amb la pròpia República.

El turisme es va massificar i d'alguna manera es va anar convertint en una forma de consum dels tòpics més rancis del país; els toros – als anys seixanta a Lloret de mar es donaven diplomes de toreros a turistes després de fer un curset i torejar una vedella – el flamenco dolent, la sangria i les paelles, tot plegat vigilat de prop per guàrdies civils que sota el tricorni i els uniformes de tela basta, vetllaven pel manteniment del decor i la moralitat a les platges mentre suaven la gota.

Aquest va ser el principi però tampoc les successives etapes de modernització han fet cap aposta seriosa per un turisme diferent al turisme de masses. Així sí, s'han preservat diminuts espais de la costa en els quals els pobres peixos que fugen de la pressió humana, i de la

implacable persecució de tot tipus de pescadors afeccionats, s'apilen per poder sobreviure.

Parlar de turisme és avui d'actualitat a Barcelona. Sembla que el model de ciutat està tant enfocat a atraure turisme, tot el turisme possible, que s'oblida de moltes altres coses, com ara l'aspecte cultural, una certa idea de civisme, etc.

Moure's per Barcelona, s'ha convertit en una mena de passeig per una ciutat de vacances. O un poble gran de platja. Per tot arreu els turistes vesteixen com si anessin a passar un dia de platja, adormilats, refent-se de la nit anterior de festa i preparant-se per la propera. L'última moda són els creuers de festa en els quals per un mòdic preu de 50 euros, els embarcats tenen barra lliure de cervesa i sangria durant la travessa, i música a tot volum. Molts també es troben amb la marejada monumental i tot plegat adquireix un aspecte lamentable.

Substituïm vells tòpics, l'Espanya dels toreros i els bailaors, per una Espanya de sol i borratxera i aventures fàcils.

No sóc sociòleg, ni tinc prou coneixement per parlar del model turístic que hem desenvolupat. No hi ha dubte que el negoci ha d'haver estat molt profitós, però també és cert que s'ha endut quasi per complert un paisatge paradisiàc, del qual hauríem pogut almenys salvar algun exemple per les generacions venidores.

Crec que en el nostre país s'imposa un debat sobre el model de turisme que desitgem pel futur abans que sigui massa tard i ja no quedi cap racó intacte i ens haguem menjat la gallina dels ous d'or.

FOTO: FRANCESC ESTEBAN

El potencial cinematogràfic d'aquest país és extraordinari i així ho posa de manifest la llarga llista de produccions tant nacionals com estrangeres (inclòs Hollywood) que han optat per rodar a casa nostra. Ara bé, aquest potencial és sovint desconegut i menyspreat en els circuits actuals de promoció turística i tampoc se'n fa una divulgació adient a la importància que, per la seva rellevància a la gran pantalla, han tingut les localitzacions del nostre territori.

És ben curiós i diu força del tarannà de la nostra societat que tot just ara, a la segona dècada del segle XXI, sigui quan un pioner com el professor Eugeni Osàcar (CETT-UB) ha aconseguit els suports necessaris per posar en valor la petjada de Catalunya en el món del cinema i, a més a més, des d'un punt de vista pràctic que combina en dosis justes de recerca històrica, xafarderies i curiositats, anàlisi cinematogràfica i turisme vinculat al territori. El resultat és "Barcelona, una ciutat de pel·lícula" i "Catalunya de pel·lícula", dos llibres fantàstics que obren el camí del concepte "turisme cinematogràfic" a moltes orelles profanes i que s'han convertit de facto en dues guies indispensables per tot bon amant del setè art i, indubtablement, de tot bon gestor turístic actual.

Dos viatges amb més de 600 llocs de pel·lícula a tot Catalunya que ens porten a conèixer què s'hi ha cogut aquí al món del cel·luloide des de principis dels anys cinquanta i fins a l'actualitat (fins i tot amb spoilers sobre films encara per estrenar) que seran un camí de descobriment continu i pràcticament inacabable de rutes i anècdotes vinculades al cinema tot passejant pels millors indrets de la geografia catalana. I què millor que l'autor sigui un cerdà d'adopció, demostrant el talent, el compromís i el potencial que des del nostre petit racó podem aportar al país. Llàstima que Cerdanya no hi pugui contribuir amb més pes específic en el contingut per la nostra manca de visió, herència de molts anys d'aïllament geogràfic, imposat, i d'aïllament social i cultural, autoimposats.

Hi ha molt camp per córrer en aquest camp i és bo no menysprear el potencial lúdic i turístic de poder tenir l'oportunitat de resseguir les passes dels actors i directors més coneguts del món del cinema en el seu pas per les nostres terres. Quin millor al·licient per un cap de setmana que visitar les localitzacions de Vicky

Cristina Barcelona, Pa negre, REC, Ficció, Soldados de Salamina o fins i tot d'El Cas Bourne?

Ara, per fi, tenim dues molt bones publicacions per combinar dues de les passions més arrelades de tot català: viatjar i el cinema. Aprofitem, doncs, l'oportunitat que se'ns brinda per redescobrir alguns dels millors clàssics del cinema en clau catalana i, alhora, redescobrir també el nostre propi país. Un bon consell en temps de crisi com els actuals.

Bona lectura, bones pel·lícules i bones excursions per la resta de Catalunya!

Sobre l'autor de l'article: Jordi Forcada i Nicolau és Vicepresident del Grup de Recerca de Cerdanya, Director de la Cerdanya Film Commission (www.filmcerdanya.cat) i coordina i dirigeix el Festival Internacional de Cinema Independent i Curtmetratges de Cerdanya que enguany celebra la seva cinquena edició.

Informació de les publicacions:

Catalunya de pel·lícula / Catalonia Movie Walks

- Autor: Eugeni Osàcar (CETT-UB) • Pàgines: 240 • Preu: 15 €
- Editors: Editorial Dièresis i Agència Catalana de Turisme
- Idiomes: Català i anglès

Barcelona, una ciutat de pel·lícula / Barcelona, una Ciudad de película / Barcelona Movie Walks

- Autor: Eugeni Osàcar (CETT-UB) • Pàgines: 240 • Preu: 19,90 €
- Editors: Editorial Dièresis i Ajuntament de Barcelona
- Idiomes: Català, castellà i anglès

Línies generals de la introducció del liberalisme a la Cerdanya (II):

ressenya del llibre *L'efecte Cabrinetty*, Puigcerdà 10 d'abril de 1873: antecedents, ressò i conseqüències.

GERARD CUNILL

Aquesta segona part de les línies generals de la introducció del liberalisme a la Cerdanya, la volia dedicar a endinsar-nos en l'estat de la qüestió bibliogràfic que vaig realitzar en el passat número d'aquesta revista¹. L'objectiu és posar damunt del paper la història que ens ajuda a reconstruir unes línies generals per a l'estudi de l'època de transició entre l'antic règim i el liberalisme i formular, doncs, una hipòtesi. Després d'estar intentant extreure una història més clara sobre els fets dels setges carlins a Puigcerdà, vaig veure que calia aprofundir primer en els antecedents històrics. Per tant, la cronologia d'aquest treball va situar-se entre 1789 i 1837 (entre l'esclat de la revolució francesa i el primer setge carlí a la vila de Puigcerdà). Però s'ha de dir que la meva intenció inicial ha hagut de variar per alguns fets que han succeït durant aquests mesos, sobretot fent referència al nou i renovat interès per a l'estudi d'aquesta època i als avenços en el coneixement del període o dels antecedents.

D'una banda, em serveixen per aquest treball les conclusions que he extret sobre el meu treball de fi de Grau. El treball va basar-se en les conseqüències econòmiques del tractat dels Pirineus (1660-1789), i que ens ajuden a entendre l'impacte que té la guerra i les conseqüències de l'establiment d'una incipient línia fronterera a la Cerdanya, anterior a la nostra cronologia d'estudi del liberalisme. D'altra banda, també cal fer una reflexió i també una crítica a una novetat editorial que deixa molt que desitjar en el camp de l'estudi del liberalisme i el carlisme a la Cerdanya: *L'efecte Cabrinetty*, Puigcerdà 10 d'Abril de 1873: *Antecedents, Ressò i Conseqüències*. Val la pena fer-ne esment sobretot, perquè els autors clarament s'han atrevit a realitzar una hipòtesi de treball sobre l'estudi d'aquesta temàtica, sobre la qual hi tinc fortes discrepàncies i la qual crec que està plena d'errors interpretatius i d'una clara manca de lectura de la bibliografia adequada.

Així doncs, aquest article tractarà de fer una ressenya en aquest llibre de *L'efecte Cabrinetty*, i pel número següent abordarem la hipòtesi que planteja aquest llibre i hi afegiré també la hipòtesi que plantejo jo, amb la bibliografia que vaig esmentar en el primer recull i la que he anat recopilant al llarg del temps. Abans de tot, però, és recomanable llegir l'article que he citat anteriorment, i que vaig escriure jo mateix en el número passat de la revista. Com també recomanaria llegir el llibre de *L'efecte Cabrinetty*, perquè així el lector menys expert i menys crític pugui adonar-se dels errors que hi ha en aquest llibre, i aprendre. La meva voluntat d'aquest article també, és que la gent aprengui a ser crítica amb els llibres, i aprengui com es fa bé història, perquè sembla, que amb aquest boom d'historiadors amateurs que hi ha avui en dia, fer reflexions d'aquest tipus és necessari pel bé de la història, la veritat i la dignitat d'aquest ofici. I aquí comencem la ressenya:

VILADESAU, Josep, CASANOVAS i Garcia, Joan Manuel, CASANOVAS i Mateo, Joan Manuel, SOLÉ i Irla, Marià. *L'efecte Cabrinetty, Puigcerdà 10 d'Abril de 1873: Antecedents, Ressò i Conseqüències*, Edicions Salòria, 2014. (pp. 198)

Anàlisi extern: Crec que l'ordre intern i la coherència d'aquest llibre és bastant caòtic i contribueix a la confusió d'un lector que l'interessa que li expliquin aquests fets d'una manera clara i entenedora, ja que més que un estudi científic, el que pretenia aquest llibre era més aviat arribat a un públic més general i per tant, el llenguatge i la claredat d'aquest havien de ser impecables. Crec que això, més el que exposen els autors, que després analitzarem internament, ajuden a crear una confusió. Si bé el lector pot acabar aquest llibre havent après algunes coses (certament a mi m'ha aportat alguna bibliografia que desconeixia, com també alguns aspectes en què els autors han aprofundit més), realment al final no hi ha cap mena de conclusions, i per tant, el llibre es deixa absolutament obert i no arriba a res, i per tant, en el

camp de l'estudi de les guerres carlines i del liberalisme, tot ha quedat pràcticament com abans.

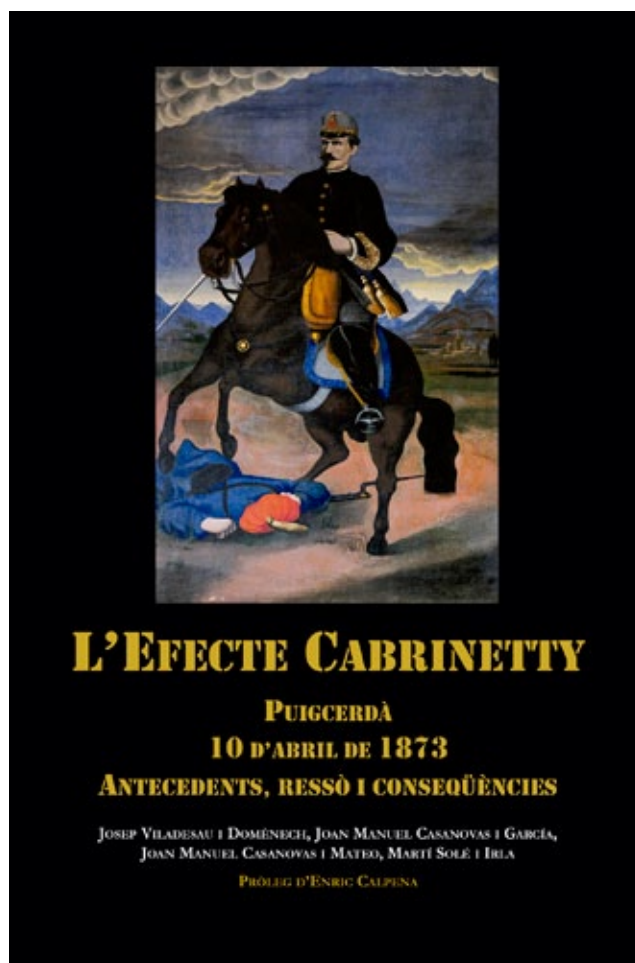
Al llibre tampoc no hi ha una introducció, i aquest comença directament amb la narració dels fets del famós setge de 1873. En tots els treballs, però sobretot en aquest, un llibre divulgatiu, necessita una introducció per a que el lector pugui situar-se en el lloc i el temps. Sí que se'n fan mencions més tard als antecedents, però no al lloc a on corresponen, sinó que aquests es troben a partir de la pàgina 83, un xic tard. El pròleg, presentació i justificació es fan bastant pesats i es triga molt a arribar al tema central, que són les guerres carlines. Tant el pròleg de Calpena (per cert, ple d'errors traient conclusions per si sol que són errònies), com el del Sr. Albert Piñeira, alcalde de Puigcerdà, són bastant similars i repeteixen els elogis cap als autors, es fa pesat. Per altra banda, l'apartat de justificació, sembla més aviat una nota al lector més documentat que pugui llegir-se aquest llibre, perquè redimeixi als autors per si han comés alguna fallada. Em sembla també bastant impropï, i denota la inseguretats dels autors, conscients que han realitzat una tasca incompleta de documentació i una anàlisi no prou acurada.

En general, aquest llibre no és homogeni, no segueix coherentment una línia argumental sòlida, sinó que va saltant d'un tema a un altre bastant arbitràriament. Combina la narració dels fets militars amb fragments de biografies, després passa a formular una hipòtesi, al meu parer, molt mal encaminada, saltejant després el vaixell monitor Puigcerdà i finalment una explicació de les muralles, que si bé, és l'única part del llibre correctament citada i científicament més rigorosa, s'ha limitat a plasmar el que diu el llibre "Carrers i places de Puigcerdà²", sense aportar res de nou. Per tant el fil argumental ens situa a l'inici en el setge esmentat, però va esfilagarsant-se i

embolicant-se, fins que el lector perd el fil i ja no sap a on para. El mateix títol de l'obra, "l'efecte Cabrinetty", a part d'oferir-me fortes discrepàncies la importància que li dóna la historiografia, en aquest llibre l'objectiu de demostrar la seva importància es perd. A l'inici, no deixen gaire clar, quin és el paper clau de Cabrinetty en el setge del 10 d'abril de 1873. Ells segueixen – sembla-, el que els dicten les fonts liberals, i per tant es presenta Cabrinetty com qui va ferotgement fer fora els carlins de la Vila, lluitant com un autèntic heroi.

La realitat, si hom analitza i relata fil per randa els fets, com aconsegueix Boixader en el seu llibre, és que la columna de Cabrinetty, que venia des del sud, va tenir un efecte dissuasiu entre les files carlines, ja que després de la desfeta en diversos atacs a les muralles de la vila de Puigcerdà, i de partir diverses baixes, el bloqueig carlí va quedar tocat. Aquí s'hi sumaven diversos factors jo crec, en primer lloc la resistència dels puigcerdanesos, però no per la seva afinitat al liberalisme, com és diu des de la historiografia liberal, sinó per la seva tradició d'autodefensa, que almenys podem situar-la des del s.XVI (amb l'inici d'atacs

continuats dels francesos). Una autodefensa, que era una autorganització dels seus habitants per a defensar les seves propietats i béns, més que no pas defensar causes ideològiques. Difícil i improbable de dir que el motiu dels puigcerdanesos per a defensar la Vila, fos la causa liberal, en un moment, en qui els que tenien una ideologia més assentada eren més aviat les elits intel·lectuals, no pas encara una societat on no havia penetrat la cultura política de masses, i on hi havia un sufragi censatari. Precisament, les fonts liberals de la dècada dels setanta del s.XIX són tant abundants, i fan tanta al·lusió als fets de Puigcerdà, per incidir en aquesta cultura política de masses i aconseguir també justificar

i legitimat el nou règim de la Restauració Borbònica, després d'unes dècades convulses. Així doncs, més aviat aquest tan famós heroi liberal, tingué un paper molt menys destacat que el que les fonts liberals li atribueixen, i és que el seu efecte dissuasiu va fer marxar els carlins i Cabrinetty va entrar a Puigcerdà sense disparar ni un sol tret. Llavors toca preguntar-se, realment Cabrinetty era conscient que estava realitzant un efecte dissuasiu sobre els carlins? En tinc els meus dubtes, però ara mateix no puc contestar aquesta pregunta. Crec que s'hauria de revisar exactament en quin grau de consciència Cabrinetty va actuar en aquells fets. Més aviat, sembla que la seva biografia d'un brigadier normal i corrent, va ser embolcallada per la literatura, combinant atributs d'un heroi romàntic, i una càrrega ideològica liberal, i per tant, ha passat a la història mitificat. D'una biografia, la qual se n'extreia una carrera militar llarga i digna, el trencament d'un setge clau, com sembla que va ser el de Puigcerdà, i una mort heroica a Alpens, són els ingredients que van utilitzar les institucions liberals per a convertir-lo en tot un heroi, aprofitant els canals de comunicació i cultura que hi havia aleshores. L'objectiu liberal, com he dit, era de reforçar ideològicament un nou règim que encara necessitava consolidar-se, i també, evidentment, fer llenya de l'arbre caigut, i a costa dels carlins, demostrar que el seu nou règim és el garant de l'ordre, la llibertat i la pau, cosa que més tard es demostraria que no és certa. Així doncs, aquests són els motius pels quals el títol tampoc m'acaba de quallar. A més, el subtítol: "antecedents, ressò i conseqüències", aquestes tampoc s'acaben de plasmar, els antecedents, com comentaré més endavant, són molt simplistes, es denota que els autors tenen un horitzó historiogràfic molt limitat i els caldria aprofundir més en la lectura, i a més els extreuen de la lectura del llibre esmentat de Bosom i Albert. I d'altra banda, s'atribueix també, crec, d'una manera molt simplificada, al creixement demogràfic i urbà, a l'enderroc de les muralles, i l'expansió cultural i l'arribada dels mitjans de comunicació de masses: telègraf, ferrocarril, etc. Com també l'expansió de l'agricultura, la ramaderia i la indústria a aquest suposat efecte Cabrinetty. Atribuir-lo tot a aquest efecte és massa arriscat, sense tenir en compte l'impuls conjuntural, on a tot Europa s'estava desenvolupant tots aquests àmbits en el marc de la segona revolució industrial i a la vegada un creixement urbà i demogràfic. Realment, en l'apartat de les conseqüències, no acabo de

veure el lligam que té Cabrinetty amb el que succeeix després. Els autors, probablement associen l'efecte propagandístic que té el cop de Cabrinetty, que fa que arribi la burgesia industrial estiuant a la Cerdanya i l'inici de les iniciatives culturals, econòmiques i urbanístiques. Però els autors ja esmenten que anterior a aquests anys 70, ja hi havia torres d'estiuants, i també la intenció de constituir una institució cultural com és el Casino. Així doncs, aquest suposat efecte Cabrinetty no seria el determinant per a dur a la Cerdanya aquesta moda, tot plegat probablement seria més aviat un símptoma de l'enriquiment de la burgesia les últimes dècades d'aquest segle, i amb aquesta també, la presa de consciència del país d'una unitat nacional i territorial, la qual també s'intentaria fer arribar les xarxes de ferrocarril, carretera i telègraf a arreu del país. I com he esmentat unes línies més amunt, tot plegat emmarcat en els avenços científics i tècnics de la segona revolució industrial i la immersió d'una societat ja plenament dins d'una cultura, també política, de masses. Totes aquestes hipòtesis, evidentment, s'han de treballar i documentar més exhaustivament. Malgrat tot, sembla que els autors atribueixin al cent per cent que la burgesia barcelonina fou qui féu arribar la civilització a la Cerdanya. S'hauria de veure en quin grau fou així.

D'altra banda, aquest llibre internament aconsegueix ser una recopilació de distints articles que no tenen un lligam entre si, més que una obra homogènia. Es denota que hi ha hagut molt de treball individual i molt poc en equip, i precisament per a realitzar un llibre d'aquestes característiques, cal molt de treball en equip. No s'han realitzat unes conclusions generals al final, ni tampoc s'ha realitzat un apartat de bibliografia general entre tots. L'últim apartat d'annex sembla més aviat irònic, ja que els autors després de redactar els seus articles es dediquen a posar annexos, enmig del text, quan podien haver fet un annex entre tots bastant més consistent i que hagués quedat, penso, molt bé, ja que els opuscles que han trobat, el cartells, documents, etc, crec que són molt interessants i elogio els autors per haver realitzat aquest esforç. El mateix passa amb els agraïments: es fa pesat cada cop que un dels autors inicia la seva redacció que es posin a agrair a tothom el llibre. No podien haver fet un apartat d'agraïments al principi o al final del llibre, també d'una manera unitària? A més de fer-se pesat, també aconsegueix donar la sensació que no hi ha gaire unitat entre els autors.

Malgrat tot, aquesta poca coordinació entre tots els autors ha donat un mal resultat al llibre, crec jo, perquè després li ha donat poca consistència. Ha demostrat que no ha estat capaç d'arribar a cap mena de conclusió. A la mateixa portada els autors dennoten aquesta mena d'anarquia (i em sorprèn, perquè els autors fan gala de ser gent d'ordre, molt defensors del liberalisme, permeteu-me la ironia), ja que tots hi han firmat, i no hi ha ningú que prengui el rol de director o coordinador d'aquesta obra. Si hi hagués hagut algú que hagués exercit aquest rol, el llibre probablement hagués estat molt diferent.

Anàlisi intern: Però per molt que un llibre estigui ben ordenat i estructurat, tampoc ho arregla si hi ha fallades de metodologia i de manca de lectura d'obres essencials, ni tampoc d'interpretacions que més aviat estan fora de lloc. Un error bàsic detectat és no citar d'on s'extreuen les línies que s'han plasmat d'un document o d'un llibre. O també, escriure pàgines senceres sense citar d'on es treu la informació, moltes pàgines hi ha llibres plasmats, sobretot el de Sebastià Bosom³, del qual se n'ha abusat bastant. Això és greu, perquè poden arribar a violar la propietat intel·lectual dels autors. I el plagi és fins i tot penat en aquest país. També del mateix llibre se n'han servit els autors per a basar la seva hipòtesi de la introducció del liberalisme a la comarca, agafant la que teoritzava Esteve Albert i Corp, al meu entendre, un plantejament molt simplista i sense cap mena de fonament científic, ja que Albert va ser un mal historiador, que no citava la bibliografia que utilitzava, i més aviat aprofitava la història per a fer lluir les seves qualitats literàries, i sovint en les seves obres aquestes dues disciplines es confonen i s'entrellacen. Un mal exemple pels autors d'aquest llibre, perquè també ells s'han deixat endur per aquesta literatura o èpica liberal de finals del s.XIX, quan s'intentava per part de l'estat legitimar el règim de la restauració borbònica. Això crec, que ha estat el llast també del llibre, que els autors es creuen massa aquesta literatura liberal, per a justificar i legitimar un estat, i se la creuen com a verídica. No han aportat cap font que sigui capaç de contrarestar aquesta literatura, i si bé, probablement aquesta sigui difícil de trobar, tampoc és inexistent. Bé que a Catalunya van existir nombrosos opuscles carlins, o també cal cercar més en fonts objectives i fins i tot en fonts indirectes per a arribar a la veritat de la història. La tasca és difícil i laboriosa, però no impossible. El llast que ha de superar la historiografia cerdana es deixar de

dependre de les fonts habituals que s'han usat i de les quals van fent-se refregits contínuament: un exemple es el Libro de Honor de Puigcerdà, i l'altre és el llibre citat anteriorment de Sebastià Bosom, que ni tant sols es un llibre que teoritzés sobre el carlisme, sinó que tant Bosom com Albert van exposar unes línies generals del que creien que era el carlisme, amb un aprofundiment en l'estudi molt limitat. El llibre bàsicament, en el seu 90% és un recull de textos. Per tant, les fonts principals en què es basa la nova historiografia, i aquest nou interès per aquests fets, encara no han aconseguit superar aquesta barrera, ni aquest present llibre, ni tampoc el del Sr. Boixader⁴. Malgrat que també crítiques aquest llibre per a usar novament les fonts de sempre, hem de dir que almenys Boixader va fer un treball molt digne, citava correctament les fonts i també no va atrevir-se a realitzar hipòtesis descabellades com han fet aquests autors a partir del que han llegit de Bosom i Albert. És a dir, que malgrat no aportar massa novetats, més que alguna nova font liberal, el seu treball va basar-se en la prudència, no pas com els presents autors que tractem.

Però els autors d'aquest llibre, no expliciten que usin aquestes fonts, i per tant, això és un error molt greu. L'historiador no ha d'amagar les seves fonts, encara que els senyors d'aquest llibre no siguin historiadors professionals és imperdonable, perquè una de les finalitats de la història és que estigui a l'abast de tothom, i que un treball serveixi per a un altre investigador per a continuar-lo. No citant correctament les fonts, ni tampoc citant els llibres usats, amb això dificulten als historiadors posteriors de poder continuar la recerca sense problemes, per tant, amb això entorpeixen el lliure desenvolupament de la història. Els autors, que han realitzat una tasca de recopilació de fonts bastant important, després no serveix més que no pas per a ells mateixos. Ja que la cita d'algunes fonts, que a molts de nosaltres ens agradaria consultar, no sabem ni de quin arxiu o biblioteca provenen, quina és l'edició, l'any i fins i tot a penes coneixem. Un exemple flagrant és el de la pàgina 37⁵, en la qual la bibliografia que esmenta fonts primàries diu: "- Documentació Arxiu Històric Comarcal de la Cerdanya. Any 1873". És a dir, que segons el que trasllada aquest autor, va mirar tota la documentació de l'arxiu corresponent a aquest any... fet impossible que hagi realitzat. Hauria de detallar concretament les fonts que va usar, i posar la nomenclatura de l'Arxiu Comarcal de la Cerdanya (ACCA) i també esmentar la data de

realització del document, l'edició fins i tot i també el fons a on es troba. I aquest és un dels casos entre molts que poden trobar-se en aquesta publicació.

Com a conclusió doncs, aquest llibre ha realitzat unes poques aportacions a la història de la comarca. Si bé, han aportat documents inèdits, com la partida de baptisme del brigadier Cabrinetty, però en general el resultat ha donat molt poca llum a la història d'aquesta etapa. Hi ha molts aspectes d'aquest llibre que no m'agraden, i podríem fer un article sencer tant sols parlant dels nombrosos errors que hi ha, però preferiria ara centrar-me en la hipòtesi sobre la introducció del liberalisme que han formulat els autors. En primer lloc, s'han centrat molt en el seu llibre, i a penes han mirat al seu voltant, mentre s'escriuen d'altres treballs, com el del Sr Boixader. En molts casos, sobretot a l'inici del llibre explicant la crònica del setge de 1873, explica el mateix que ja havia esmentat el Sr. Boixader en el seu llibre publicat l'any anterior. Per tant, el primer capítol del llibre es limita a explicar uns fets que ja venen mastegats pel Libro de Honor, i que Boixader va plasmar en el seu llibre. D'altra banda, tampoc han llegit l'article que vaig publicar farà uns cinc mesos sobre les línies generals de l'estudi. D'altra banda, la hipòtesi que es formula des de la pàgina vuitanta-tres, fins a la cent quaranta-vuit, al meu parer són una còpia de la hipòtesi que formulen Sebastià Bosom i Esteve Albert i Corp en el llibre sobre la defensa dels setges carlins. Tot i que s'ha de dir, que l'autor d'aquest article es permet la llibertat d'anar una mica més lluny. Malgrat tot, el resultat acaba sent nul, perquè aquesta hipòtesi no formula res de nou que no s'hagi dit, i no arriba enlloc perquè no hi ha unes conclusions, deixant de banda que el seu intent d'hipòtesi no té ni cap ni peus.

A part que està ple d'errors per manca d'haver usat la bibliografia adequada, com també errors d'interpretació. En general però, aquesta hipòtesi desvetlla un fort desconeixement de la història a nivell nacional i internacional, i fins i tot de la pròpia comarca. En molts casos però, el llibre sembla que només se centra en Puigcerdà, i ja està, com si no existís més món, però alhora també va fent referències a la resta de la comarca i a nivell nacional i internacional. Això també visualitza una falta de coherència a l'hora d'escollir l'àmbit geogràfic d'estudi d'aquesta publicació. Però d'altra banda, crec, que per les persones que ens interessa treballar la història local, no hem de perdre el món de

vista, i evidentment tenir ben presents els referents internacionals i nacionals. Mai no es pot perdre el món de vista, i molt menys creure erròniament, que el que passa en un lloc és un fet extraordinari que no ha passat enlloc més. Així que, penso, que malgrat que crec que aquestes persones han realitzat aquest llibre amb la millor intenció, i amb la seva màxima bona fe possible, s'ha de dir que no n'hi ha prou. No n'hi ha prou amb tenir sols bona fe, perquè la feina s'ha de fer i ben feta. I a més, que aquestes persones s'estiguin lucrants amb un llibre que té moltíssimes mancances i que ajuda a confondre el lector i ajuda a que l'historiador aficionat tingui una visió esbiaixada i no real de la història. En canvi d'altra gent treballem sense ànim de lucre, i amb la intenció de difondre el coneixement d'una manera absolutament gratis et amore, no veiem ni un cèntim per a el·laborar aquests articles, i els quals els mirem de fer amb la màxima professionalitat possible, el màxim rigor, malgrat que hi hem de dedicar temps sense treure'n una remuneració.

Així doncs, aquí acabem aquest article, i en el del pròxim quadrimestre intentarem, ara ja sí, realitzar una hipòtesi ben construïda, sobre la introducció del liberalisme a la Cerdanya, bon estiu a tothom i esperem que l'aprofitem per a realitzar lectures ben profitoses.

Bibliografia

BOIXADER Simon, Pere. Rastres de Sang i de Foc: la penúltima guerra civil al Prepirineu català 1872-1875, impremta Boixader, la Pobla de L'ilet, 2013.

BOSOM i Isern, Sebastià. La defensa de la vila de Puigcerdà enfront dels atacs carlistes (texts), institut d'estudis ceretans, Puigcerdà, 1987.

BOSOM i Isern, Sebastià; SOLÉ i Irla, Martí, Carrers i places de Puigcerdà: una passejada per la seva història. Puigcerdà, Ajuntament de Puigcerdà, 1998

CUNILL, Gerard, Línies generals de l'introducció del liberalisme a la Cerdanya (I), Revista Querol, Grup de Recerca de la Cerdanya, nº14,(pp. 28-31) 2014.

VILADESAU, Josep, CASANOVAS i Garcia, Joan Manuel, CASANOVAS i Mateo, Joan Manuel, SOLÉ i Irla, Martí. L'efecte Cabrinetty, Puigcerdà 10 d'Abril de 1873: Antecedents, Ressò i Conseqüències, Edicions Salòria, 2014.

Els catàlegs de Sant Jordi de l'associació “Llibre del Pirineu”.

ALFRED PÉREZ-BASTARDAS

Fou per l'octubre de 2010 a la vila de les Homilies i de la Festa del llibre pirinenc, que un grup de persones vinculades al món del llibre va decidir de constituir una associació a favor del llibre fet i pensat al Pirineu. L'associació va prendre el nom de Llibre del Pirineu, i està formada per escriptors, editors, llibreters, bibliotecaris, impressors, arxivers, il·lustradors, lectors i totes aquelles persones interes-

sades o relacionades en el món del llibre pirinenc. És a dir, que es tracta d'un col·lectiu que vol promocionar la lectura dels llibres que són creats al Pirineu, i que d'una manera o altra, conscientment, en volen fer la seva divulgació.

I és que el Pirineu “ha estat des de sempre un espai literari. Les seves característiques físiques i humanes l'han convertit en un indret atractiu per a escriptors i poetes d'arreu.” Per això per donar a conèixer millor, també institucionalment, amb més difusió i distribució, es va pensar que calia crear aquesta associació, que entre d'altres coses distribueix gratuïtament als voltants de Sant Jordi el primer catàleg de Llibres del Pirineu, com a mostra de recolzament i divulgació dels llibres editats en aquest àmbit tant impressionant com és el Pirineu.

L'Associació Llibre del Pirineu fou creada a partir d'una idea de l'escriptor i professor Joan Obiols, que en fou el seu primer president. Actualment la presideix l'escriptor i muntanyenc Manel Figuera, i la formen un centenar de membres de diverses comarques pirinenques, interessats ens els objectius fundacionals, que són revitalitzar i revaloritzar el llibre del Pirineu.

L'organització treballa amb una estructura de funcio-

n a -

ment descentralitzada; i ha creat les figures dels coordinadors territorials per cada una de les cinc comarques de l'Alt Pirineu, també el Solsonès, el Principat d'Andorra i era Val d'Aran, que per la seva co-neixença i contactes amb la gent de cada comarca pot tenir millor coneixement de les necessitats i accions a portar a terme pels objectius principals, i fer arribar a la junta i als altres membres totes les novetats o projectes d'interès general en l'àmbit del llibre pirinenc.

El primer pas del que en podríem dir “una acció transversal” fou l'edició anual dels catàlegs de llibres que durant un any han estat publicats dins les editorials que són socis de l'associació Llibre del Pirineu. I aquests catàlegs distribuïts gratuïtament per la gran festa de Sant Jordi, mostren la vitalitat i l'encert de disposar d'una entitat dedicada a la articulació dels llibres pirinencs per les comarques del Pirineu. És tracta doncs de donar a conèixer l'associació i de promocionar-la com a òrgan principal de promoció del llibre fet i pensat al Pirineu.

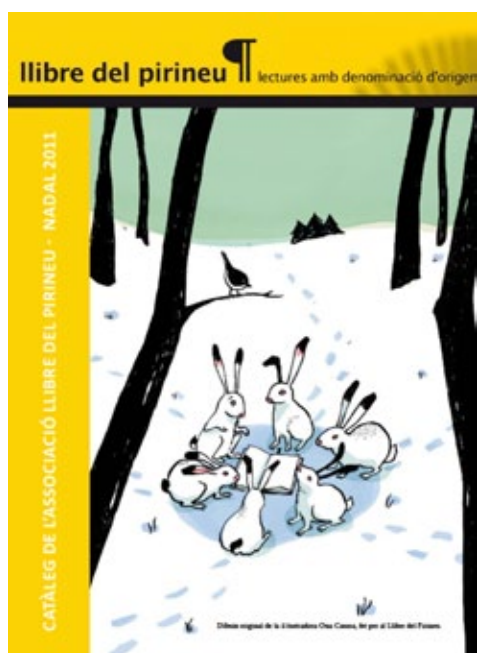
Llibre del Pirineu, pretén obrir-se camí llençant un *leitmotiv* contundent : “lectures amb denominació d'origen”, és a dir d'origen pirinenc.

Aquí volem parlar d'aquests catàlegs que durant aquests quatre anys han aparegut com a suport del Llibre del Pirineu. Fou una de les primeres idees que l'associació va posar en pràctica, Així un cop creada va creure que el més immediat era donar-se a conèixer mitjançant un fulletó que aglutinés les dues idees força del Llibre del Pirineu, és a dir, propaganda associativa i propaganda de llibres i revistes pirinenques. I així fou. En aquests quatre anys de vida, s'han publicat cinc catàlegs que tenen el mateix disseny, però que també aporten una il·lustració realitzada expressament per cada edició; un original d'il·lustradores importants catalanes, per així visualitzar encara més la bondat del catàleg. El primer es va distribuir per Sant Jordi de 2011, tenint a la portada una il·lustració de Maria Rius; l'entusiasme i la bona recepció rebuda en els mitjans relacionats amb el mercat del llibre, que van trobar una bona idea prou important tenint en compte que aquestes comarques pirinenques no disposen de gaires llibreries i que per tant el mercat és força restringit, va engrescar a l'Associació a preparar-ne un altre que va sortir pel Nadal del 2011, aquest cop amb una portada il·lustrada per la jove artista Ona Caussa. S'ha de dir però, que dos catàlegs en un any, suposava una tasca massa feixuga, tenir a més en compte que l'edició de llibres que podien incloure's en el catàleg no justificava un segon catàleg anual, precisament per què les editorials, algunes molt petites, no produïen prou novetats. Cal tenir en compte que els llibres documentats en els catàlegs corresponen a les novetats anuals (entre dos Sant Jordis) i a més cal que les editorials siguin socis de l'Associació. El tercer catàleg, ja norma-

litzat, va aparèixer doncs, per Sant Jordi de 2012, amb una portada il·lustrada original de l'artista Carme Peris. El pertanyent al 2013, (Sant Jordi), porta l'original de la il·lustradora Roser Rius, i aquest any, ho és amb una pintura sobre tela original de Montserrat Rius Camps. Tots els catàlegs tenen la caràtula del llibre en colors i una petita nota sobre el llibre en qüestió, seguida de l'autor o autors on s'especifica el lloc de naixença i l'any, així com una mini biografia. D'aquesta manera el lector pot fer-se càrrec de quina branca literària pertany cada llibre; a més el catàleg està dividit entre narrativa, estudis, poesia, publicacions periòdiques, i infantil. El conjunt té el valor de visualitzar l'actualitat anual d'aquest llibres i la temàtica a què es refereixen. Tanmateix, el catàleg té una pàgina amb els punts de venda per comarques (Alt Urgell, Andorra, Berguedà, Cerdanya, Pallars Jussà, Pallars Sobirà, Ribagorça, Solsonès i Val d'Aran).

Cal encara incorporar d'altres comarques adjuntes, com el Ripollès, Garrotxa, etc., però depèn també de l'esforç associatiu i combatiu del conjunt d'elements que giren al voltant del llibre per acabar d'incloure comarques prepirinenques, on llurs editors s'hi vulguin afegir.

Els cinc exemplars de catàleg publicat fins ara, ja mostren una enorme varietat de temes, que van d'entre la narrativa, contes, novel·la, història, poesia, guies pirinenques, diccionaris, llibres de botànica, revistes, etc. El conjunt de pàgines dels catàlegs depassa les 80 pàgines, el que fa d'ells una mostra important de l'edició de llibre dins dels paràmetres a què ens hem referit: els països del Pirineu són un planter literari que s'obre camí. En donem fe per a què consti.

Reinventar-se amb el trail running

JAUME PIGUILLEM

Fa un temps, escrivint sobre la Cerdanya, apuntava la idea que si l'economia ceretana es basava en els ingressos durant la temporada de neu, seria molt difícil una subsistència a mig i llarg termini. Comentava que era important posar en marxa activitats específicament d'estiu per aconseguir que les èpoques en què la comarca és més activa s'allarguin en gran mesura.

La Cerdanya té un gran patrimoni històric i paisatgístic i és en aquests dos pilars que s'ha de recolzar la construcció d'una economia estiuenca. Cal prendre com a exemple la mutació que estan duent a terme algunes estacions d'esquí, que passen a anomenar-se estacions de muntanya i promocionen una gran varietat d'activitats de muntanya en temporades de bones temperatures.

Si a la coctelera de la temporada d'estiu hi tirem totes les característiques d'una comarca de muntanya, li afegim unes temperatures agradables i ho barregem tot, el resultat és, sens dubte, un sabor fresc: el trail running, la pràctica esportiva de córrer per camins, senders i muntanyes. Es tracta d'un esport que creix cada dia que passa i que com es demostra, per exemple, en les edicions de la Volta Cerdanya Ultrafons que s'han disputat, cada cop té més adeptes.

Els avantatges de fer esport per la muntanya són molts. El fet de córrer és una pràctica esportiva relativament senzilla de practicar i a l'abast de tothom i un

dels secrets que amaga és que esdevé quelcom gairebé addictiu per aquells que el practiquen regularment. El *trail running* dona a les curses a peu un al·licient de gran potència: paisatges d'alta muntanya, aire pur, rius, llacs i grans desnivells.

A Espanya i més en concret a Catalunya, hi viuen una gran quantitat d'esportistes d'elit en el món del *trail running* que se situen molt sovint en les posicions més altes dels rànquings europeus i mundials. Això significa una gran quantitat de gent que el practica a nivell amateur i una bona cantera de joves d'un esport que necessita traçats que interessin als corredors.

La Cerdanya té tot això. A més de veure néixer Kilian Jornet, el millor corredor de *trail* i de *sky running* de la història, la comarca compta amb una gran varietat de terrenys i superfícies que fan que esdevingui un gran lloc per entrenar. S'obre una possibilitat d'oferir llocs d'entrenaments i circuits de *trail*, tant per a corredors d'elit com per a amateurs.

Segurament no solucionaria tots els problemes econòmics amb què vivim. Però el que és segur és que cal fer apostes, de vegades arriscades, per intentar combatre'ls i no esperar que tot se solucioni, ja que ha quedat demostrat que si no es prenen mesures, és molt difícil sortir d'aquesta dinàmica negativa, perquè, com va dir el poeta romà Virgili, la sort ajuda els audaços.

DOSSIER:

DOSSIER: LA Cerdanya COM A PATRIMONI CULTURAL

Notes disperses sobre el retaule gòtic de Bolvir

ALFRED PÉREZ-BASTARDAS

Hi ha encara molts detalls històrics sobre el retaule gòtic de Bolvir que se'ns escapen; entre aquests podem citar els corresponents a la seva pròpia història, de la qual en sabem molt poques coses, tret que es va salvar de la crema durant la guerra civil. El retaule en si, era a la petita capella de la Mare de Déu de l'Esperança quan va esclatar la guerra i la revolució. Si aleshores l'església parroquial es va fer servir de magatzem de palla i herbatge i també de maquinària agrícola, la Mare de Déu romànica que no sabem ben bé a on es trobava, fou cremada, però sense donar importància a la capella de l'Esperança, on segons sembla havien capgirat el retaule i no presentava a la vista res més que fustots girats cara a la paret.

El fet és que després de la guerra, al retaule li mancaven les cinc predel·les de sota, que van desaparèixer durant prop de 70 anys. Finalment van ser recuperades sota secret de confessió. Vers el 1995, mossèn Balcells va fer restaurar el retaule i poc després les cinc predel·les que havien estat retornades. I tot el conjunt fou traslladat a l'església parroquial de Bolvir.

Discernir l'autoria del retaule, tal com hem vist en l'estudi del professor Jean-Luis Blanchon és important, degut principalment a que és una obra sense cap documentació, cosa que la fa molt anònima; a més la qualitat intrínseca del retaule, tampoc ens dona prou detalls per especificar quin taller o quins pintors podrien ser els autors del magnífic retaule bolvirenc.

Si Blanchon ens diu que l'obra porta traces del gòtic flamíger, no és suficient com per catalogar-la adequadament. I és que encara ens falta un estudi (potser amb raig làser) que ens confirmi, no l'autor, és clar, però

sí l'època exacta de la pintura.

La restauradora Meritxell Izquierdo, creu que la pintura del retaule podria estar sota la influència o fins i tot la col·laboració del Mestre d'All, "primer per la similitud en quant a la tècnica pictòrica/artística

del dibuix, com per la proximitat de l'artista", que va pintar el retaule d'All. Segons Meritxell Izquierdo, que ha restaurat altres obres suposadament del mestre d'All, i per tant hi veu una similitud en molts aspectes

artístics. Ningú no podria negar, potser, que el Mestre d'All, no fos evidentment del Taller de la Seu d'Urgell, i que en aquell moment era un dels més principals, que treballaven a l'Urgell, Andorra i la Vall d'Aran i Cerdanya.

Fins i tot es creu que el Mestre d'All fos Ramon Gonsalbo (Gonçalvo) que aleshores pintava l'*Ascensió de Crist*, que formava part del retaule major de Santa Maria d'Arties.

Però com se sap, els retaules a vegades eren pintats per dues o tres mans, de manera que el conjunt tot i ser harmònic en l'aspecte pictòric, també presenta diversitat de traces pictòriques degut als diversos autors. De fet Gonsalbo, està documentat a la Seu d'Urgell i Barcelona entre 1428 a 1475; tanmateix el seu pare Jaume Gonsalbo ja era pintor. Fet i fet, el Mestre d'All pinta en la mateixa àrea territorial que Gonsalbo, el que indicaria que són la mateixa persona.

Ara bé, Prost diu en el seu llibre Chandlei Rathfon Post, *A History of Spanish Painting* (volum VII, 1938, pags 480) l'atribueix al taller d'un mestre anònim que situa en el cercle d'influència de la família dels pintors Vergós: «Hi ha molts altres retaules que semblen ser produïts dins del taller del pintor de la Garriga encara que potser no eren executats per ell mateix. Un d'ells, dedicat a la Verge, està sobre l'altar major de la capella de l'Esperança de Bolvir, prop de Puigcerdà i no posseeix altre interès que la inclusió de St. Rafel, aguantant el seu emblema del peix, entre les figures petites de la predel·la i la prova és bastant clara, en la figura que l'acompanya, Sant Antoni Abat, que denota més influència de Rafael Vergós que de Pablo».

«El pintor de Bolvir era amb tota probabilitat l'autor també d'un solitari pinacle de l'Epifania en la col·lecció Junyent a Barcelona (fig.172); i, com a mínim atribuïble (a aquest) per la forma, és un fragment, en el Cau Ferrat de Sitges, d'un plafó que representa el miracle del senyor de Colònia.»

Josep Gudiol i Ricart i Santiago Alcolea per la seva banda a *Pintura gòtica catalana*, Barcelona, 1986, p. 198, cat. 648, inclouen el retaule entre les obres anònimes de finals del segle XV, sense concretar més. Però els Vergós família de pintors de l'època, influenciats pels Huguet, també es movien per comarques allunyades de Barcelona, el que bé podria ser que un dels Vergós acabés donant pinzellades al retaule de Bolvir. Tanmateix

tampoc seria estrany que pintors com Gabriel Guardia o Francesc Solives, de l'àrea de Manresa i de Banyoles, hi tinguessin alguna cosa a veure. No ho sabem. El retaule per ara és anònim del tot. I no sembla possible de trobar-ne l'entrellat a no ser que investigacions documentals dels arxius eclesiàstics de la Seu d'Urgell o d'altres arxius, aportessin noves sobre el cas de Bolvir i de la capella de l'Esperança, en trobessin documents relacionats o que indiquessin pistes que relacionessin el retaule amb una alguna escola pictòrica de l'època o d'un mestre determinat.

Però el retaule en la seva esplèndida bellesa segueix allí, i qui ho vulgui podrà veure'l si s'arriba a l'església de Bolvir. És un dels tresors artístics de la Cerdanya. A què esperem per donar-lo a conèixer, fer-ne un tríptic o una ruta dels tresors artístics de la Cerdanya, per coneixement dels visitants?

La valoració dels nostres tresors artístics patrimonials ha de ser una tasca institucional de les administracions municipals i comarcals de tot el Pirineu. Per això a Andorra l'ICRPC està fent un catàleg per després publicar-ho pel govern andorrà i donar a conèixer i generar un interès que desperti la consciència patrimonial per difondre millor el seu valuós tresor medieval i modern.

També es podria fer a la Cerdanya, i a tot l'Alt Pirineu. Sobre aquest tema ens falta la recopilació comarcal d'aquests preuats tresors; murals romànics, frontals d'altar, creus i majestats, pintures gòtiques i barroques, per començar a donar a conèixer el patrimoni medieval, però també és necessari tot el conjunt arquitectònic, potser molt més conegut, ja que el tenim a la vista. Aquesta seria una tasca de divulgació que necessitem fer per projectar-nos patrimonialment i turísticament. I no és que no coneguem quins són els llocs -les esglésies- on es trobaven o es troben aquestes pintures, però cal donar-les a conèixer individualment com a patrimoni cultural d'un indret i també col·lectivament com a patrimoni d'una comarca. I això divulgativament per què amb rigorosos estudis ja ha estat publicat. Ens falta la part més popular de la seva divulgació i propagació per a la coneixença dels visitants. Jo mateix publicaré el llibre referent als Frontals d'altar romànics de la Cerdanya. Em sembla que aquest és el tipus de llibre que pot omplir aquest buit.

El Pirineu ha estat durant segles la columna vertebral al voltant de la qual s'han arraïmat els pobles i la gent a banda i banda. Més enllà de les fronteres administratives la manera de viure al Pirineu ha marcat amb petjada profunda unes societats ancestrals, lligades a la terra, a la propietat i a l'explotació de la terra, al seu domini, al control dels passos i el moviment de les persones i els ramats. Els Pirineus han estat històricament molt permeables i han propiciat contactes múltiples; les valls tancades s'han obert en totes direccions sempre que han pogut i s'ha anat configurant una transversalitat pirinenca de personalitat indiscutible.

Ara en canvi ens sembla que cada vall pirinenca només mira al sud i busca amb insistència el camí de la plana tot seguint les carreteres que s'han obert en paral·lel als grans eixos fluvials.

Però si mirem el passat els moviments d'oest a est han estat molt intensos mentre que els moviments de nord a sud han estat limitats per les mateixes circumstàncies històriques. I això que sovint ens preguntem de forma espontània pels moviments de nord a sud sense mai acabar de parar esment en els moviments de sud a nord. I en canvi al fil de l'any mil no sabríem ni podríem entendre els comtats del sud del Pirineu sense referir-nos als comtats, i a les famílies comtals, del nord.

Passa força el mateix amb la religió, les esglésies, les catedrals, els monestirs, els escriptors, la difusió del romànic i de la cultura i els contactes amb els papes successius, i

sobretot la vinculació territorial i familiar de les seues episcopals ben travades amb les famílies comtals molt sovint.

Cal que ens imaginem la difusió de les idees, de la cultura i dels intercanvis sovint més com un moviment de vall a vall saltant els colls que les separen que com un moviment cap al sud a la recerca de les terres obertes, fèrtils i planes.

I si pensem el Pirineu d'aquesta manera veurem clar que a una identitat terri-

torial li correspon també una identitat patrimonial. El patrimoni del Pirineu com a fil conductor de la memòria del temps. Com a cofre d'un gran tresor acumulat successivament, decantat per la història, triat i garbellat fins esdevenir patrimoni d'avui, l'herència rebuda.

El Pirineu, com el món, és un món en canvi. Canvi social sobretot. Aquest canvi es pot operar com una gran fugida endavant, insensata i frívola, desarrelada. O es pot desenvolupar també com una integració dialèctica i constructiva entre passat, present i futur. Mentre el passat s'escola, el present és carn de passat a cada instant i el futur és un horitzó que mai no acabem d'atrapar del tot. Justament per això té tot el sentit del món fer de les arrels patrimonials la base més sòlida del discurs imprescindible per a buscar nous camins per al Pirineu. Camins que han de prendre consciència que hi ha un món que s'acaba i que en ve un de nou que podria esdevenir una caricatura deformada per moviments especulatius o una especialització econòmica excessiva que portaria larvada la contradicció de la crisi permanent per manca d'encaix amb la realitat i les potencialitats.

És aquí on juga un paper clau la coordinació entre els grups de recerca, els instituts d'estudis, els museus i equipaments, per compartir una reflexió i una acció comunes orientades a definir nous camins sense liquidar els vells, per inventar nous productes i noves interpretacions sense menystenir el bagatge històric, per elaborar nous discursos i noves interpretacions que sospesin adequada-

ment el valor del coneixement de les arrels històriques més evidents i la necessitat d'adaptar-les i incorporar-les als projectes de futur. Hi ha en la cultura, l'agricultura, la ramaderia, la producció forestal i la silvicultura, una certa indústria, la transformació dels productes de l'agricultura i de la ramaderia, el turisme i les tradicions, les cases rurals, l'hosteleria, l'esquí de fons, l'esquí alpí i l'excursionisme, un fil conductor imprescindible que assenyalava el camí de la cooperació i la coordinació institucionals.

L'aïllacionisme individualista no porta enlloc, la cooperació concertada genera engrescament col·lectiu.

En tenim una bona mostra en els Museus i equipaments culturals de l'Alt Pirineu i l'Aran que han anat fent un recorregut ple de propostes i de continguts, malgrat les dificultats, i que esmalten la geografia pirinenca d'iniciatives a ponderar i valorar.

Ara ja fa més de sis anys que la Xarxa de Museus i Equipaments Patrimonials de l'Alt Pirineu i Aran va publicar a través de l'Institut per al Desenvolupament de l'Alt Pirineu i l'Aran una *Guia de Museus i Equipaments Patrimonials de l'Alt Pirineu i Aran* (IDAPA, Garsineu edicions, 2008), amb el repertori de 53 equipaments. Hi desfilen l'agricultura, la ramaderia, el bosc, la fusta, les serradores, els salts hidroelèctrics, la vida, les cases, els costums, la llegenda, la interrelació entre el territori i la gent articulant la vida.

Per acabar no em puc estar de reproduir alguns paràgrafs de la meua introducció a aquella Guia, perquè em

sembla que marquen camins i ensenyen algunes prioritats:

“No es tracta de projectar cap a la muntanya l'imaginari que d'aquesta n'han fet les societats urbanes. Es tracta, sobretot, de lligar a la muntanya mateixa una lectura material, social, i també espiritual de la seva evolució, amb una visió integrada del passat, el present i el futur. El destí de la muntanya es construeix a la muntanya mateixa i amb la gent que hi viu, que hi vol viure i que en vol viure”

“La vida al Pirineu ha canviat molt. Hi ha algunes circumstàncies del passat, vinculades a unes condicions de vida duríssimes i a un esforç permanent i titànic per a la supervivència, que han esdevingut merament residuals si no han desaparegut ja del tot. Però les circumstàncies d'una vida marcada per l'aïllament, per la soledat, els cicles agraris, les tradicions ancestrals i una mobilitat reduïda han deixat una empremta que és imprescindible conèixer i recordar per entendre uns orígens que, ara, ens semblen remots i que en part han sigut escombrats per la construcció d'un imaginari culte, mític, paisatgístic de la muntanya que no ha atès altra cosa que una visió utilitària i de regeneració nacional, subratllada per la literatura. Aquesta visió ha donat impuls a la literatura científica, a l'excursionisme i ha donat ales a un cert nacionalisme català, però ha deixat de banda la realitat antropològica, la petjada humana de segles i segles de duríssima relació amb la natura”.

El camí que ens queda per recórrer és immens i és

una tasca que junts podem fer millor que amb iniciatives aïllades. Per això la Xarxa de Museus és un referent i per això ha d'esdevenir un model a seguir i estendre.

I és amb aquesta voluntat que l'Institut Català per a la recerca en el patrimoni cultural treballa i orienta la seva recerca i la seva col·laboració institucional.

Joaquim Nadal i Farreras
Director de l'ICRPC.

Balcó al Querforadat
FOTO: ALFRED PÉREZ-BASTARDAS

Retalls d'història pirinenca.

La capacitat de síntesi dels petits museus.

NÚRIA BOLTÀ

Es diu que algú sintetitza molt bé quan, amb les paraules justes, ni una més ni una menys, sap transmetre una idea o un concepte, sense perdre's en disquisicions o camins enrevessats.

Els petits museus del Pirineu són una prova palpable de la capacitat de síntesi de la història de pobles i persones que visqueren i treballaren de les matèries primeres que els oferia el seu entorn més immediat. Els petits museus pirinencs representen un recull de grans històries, concentrades en quatre parets – en els casos que fem al·lusió al clàssic concepte de museu – o itineraris a l'aire lliure – quan adoptem les noves formes de museïtzació – que contenen el més essencial del que constituï la manera de viure o sobreviure dels que ens precediren.

Així, doncs, per comptes d'haver d'anar a consultar una biblioteca, un arxiu o una hemeroteca per a saber quines foren les principals fonts d'ingressos i recursos dels habitants de certs pobles, a vegades, només ens cal visitar el seu museu, quan el té, i n'extraurem no tan

sols molta informació sinó una certa d'interacció que ens apropa més a la realitat.

A la revista *Belluga't*, mes a mes i fins ara de manera ininterrompuda, entre Cerdanya, Berguedà, Alt Urgell i Pallars Sobirà, hem visitat i descrit més de 42 museus, la majoria etnogràfics, que donen fe del que hem comentat més amunt. Alguns d'aquests petits museus no han pogut resistir les condicions econòmiques actuals i els seus propietaris, siguin públics o privats, han tancat les portes deixant que el magnífic llegat que contenen es perdi en el temps, o bé els han reutilitzat per a altres funcions.

En el primer cas, trobem diversos museus dels situats a l'Alta Cerdanya (Museu de la Mel i del mediambient de Vallsabollera, Museu de la Filatura d'Angostrina, Museu del Granit de Dorres) o el de l'Acordió d'Arsèguel, a l'Alt Urgell, que sembla que ja no serà visitable. Un dels que s'ha acabat reutilitzant com a sala de reunions és el de La Molina, l'emblemàtic Museu Josep Maria Figueras, per

la baixa aflluència de públic.

Altres, que encara conserven el valuós contingut que els donà a conèixer, sembla que tindran una segona oportunitat després d'uns anys en l'oblit i potser reobriran, com el cas del Museu del Bosc o Sequer de les Pinyes de Bellver de Cerdanya, o el recent reobert Casa del Riu de Montellà-Martinet. Un tercer grup encara es pot visitar, normalment adquirint entrades de baix cost però que, de cap manera, no podem augurar un futur prometedori als seus responsables.

Per territori, n'anomenarem alguns dels que han format part d'aquesta generosa llista. Alta Cerdanya: Museu de la Filatura d'Angostrina, Museu de la Vall d'Eina, Museu del Granit de Dorres, Museu de la Mel i del Mediambient de Vallsabollera, Museu Cal Mateu de Santa Llogaia. A la Baixa Cerdanya trobem museus que ens aporten informació de la principal dedicació dels pobladors de la comarca a les feines del camp i del bestiar com els Museu de la Pagesia de Llívia, la Casa-Museu de Das, el Museu de l'Esclop de Meranges, el Museu de la Ferreria de Pi, el Museu del Bosc o Sequer de les Pinyes, Centre d'Interpretació de Talló i la Farinera, tots tres a Bellver de Cerdanya; l'itinerari de les barraques de pastor i construccions de pedra seca de la vila de Llívia, sense oblidar el seu reconegut Museu de la Farmàcia, i

com a colofó de tots ells el Museu Cerdà de Puigcerdà que en un futur no llunyà ha d'aglutinar una mena de resum de tots els altres.

A l'Alt Urgell hem destacat la Farinera de Montferrer i l'exposició de tractors Expo-trac del mateix poble, el museu de les Trementinaires de Tuixent, el Museu del Pagès de Calvinyà, el Museu de la Vinya i el Vi d'alta muntanya del Pont de Bar, la Fàbrica de Llanes d'Arsèguet i al mateix poble, el Museu de l'Acordió, l'Espai Baridà de la Seu.

Hem parlat d'altres tipus de museus que si bé no es poden considerar etnogràfics, ens expliquen les circumstàncies que han envoltat un poble o un nucli per diverses raons i n'ha nascut un museu. En aquest grup podríem incloure-hi el Museu Militar del Pou dels Forçats a Mont-Lluís, el Parc dels Búnquers de Montellà-Martinet, els tres museus científics totalment lligats a la climatologia de Cerdanya com els Forns Solars d'Odelló el de Mont-Lluís i la Central de Thémis, museus de caire artístic com el Centre d'Art Contemporani de la Guingueta d'Hix i el Museu Picasso de Gósol. El Museu Josep Maria Figueras de la Molina, dedicat a la història d'aquesta estació d'esquí, la Casa del Riu de Montellà-Martinet que fa pedagogia de la vegetació i fauna de ribera, museus lligats a la religió

com la col·lecció d'orfebreria religiosa que es troba a la parròquia de Santa Maria i Sant Jaume de Bellver o el Museu Diocesà de la Catedral de la Seu; d'històrics com el del Tractat dels Pirineus, explicat amb la darrera tecnologia, al CAT de Puigcerdà, i més recentment, el Museu monogràfic del Despoblat de Santa Creu

el criteri que vam adoptar per a la tria dels diferents museus tractats fins ara va ser la proximitat o veïnatge a les dues capitals de comarca i pobles del seu entorn, on es distribueixen les revistes. Per aquesta raó resulta més obvi proposar una visita al museu Picasso de Gósol, o al Museu del Cement de Cercs, ambdós situats

del Pallars Sobirà, impensable en un petit poble com Llagunes i farcit d'història i troballes arqueològiques perfectament datades i contextualitzades.

Encara ens n'han quedat molts per publicar i tal vegada, en un futur no llunyà, no tindrem ocasió de fer-ho de manera periòdica com fins ara. Tan de bo ens equivoquem perquè no podríem donar fe ni del Museu del Cement de la Pobla de Lillet, ni del de les Mines de Cercs, situats a la comarca del Berguedà, ni del dels Raïers de Coll de Nargó, ni del de les Homilies d'Organyà, a l'Alt Urgell o el dels Pastors de Castellar de N'Hug (Berguedà), per parlar només dels més propers.

Ens estem referint tan sols a museus pirinencs situats a 1 hora i escaig de Puigcerdà o de la Seu d'Urgell, com a viles de referència comarcal que formen part de l'àmbit de divulgació de les valuoses revistes que els han vingut publicant fins ara, *Belluga't* i *Viure als Pirineus*.

El projecte podria ser molt més ampli i agosarat si tractéssim d'endinsar-nos en les nombroses propostes museístiques d'Andorra, Pallars Sobirà, Vall d'Aran, Ripollès o Alt Empordà, si ens circumscrivíssim a comarques netament pirinenques, però ja hem dit que

al Berguedà, ja que el trajecte en cotxe des de la Seu o des de Puigcerdà és relativament curt, per comptes de descriure l'Ecomuseu-Farinera de Castelló d'Empúries o el Museu del Joguet de Figueres, ambdós situats a l'Alt Empordà, encara que, per ser sincers, ens vindria molt de gust de fer-ho.

Si haguéssim d'atorgar alguna mena de guardó a qualsevol d'ells, tots se'l mereixen pel contingut que ofereixen i com el presenten, normalment amb bon gust i eficàcia en el tractament de la informació. Però si n'hi ha hagut un que de tan petit i tan autosuficient ens va cridar l'atenció en el moment de visitar-lo, va ser el Museu de la Ferreria de Pi, a la Batllia, perquè les seves reduïdes dimensions no han estat obstacle per a poder-lo "visitar" qualsevol dia a qualsevol hora. Li atorgariem el títol de museu autosuficient o intel·ligent ja que des de l'exterior, prement un piu i a través d'una gran finestra, s'encenen els llums del decorat interior i un audiovisual ens explica com era la vida dels ferrers de la Vall de Pi, sense necessitat d'entrar-hi. La frustració arriba quan el piu no funciona, és clar. Però no digueu que la idea no és bona.

“On ens van batejar, on vam viure i ens morirem”

ELISEU CARBONELL

Ressenya del llibre: *Pasados locales, políticas globales. Procesos de patrimonialización en un valle del Pirineo catalán*. Autora: Camila del Mármol Cartañá. Editorial Germania. València, 2012. 274 pàgines. ISBN: 978-84-15660-30-9

Aquest llibre és el resultat d'una tesi doctoral presentada al Departament d'Antropologia Social i Cultural de la Universitat de Barcelona l'any 2010 i que tracta sobre els processos de patrimonialització que s'estan produint actualment a la vall de la Vansa i Tuixent. Per explicar què significa exactament “procés de patrimonialització” ens cal recular una mica en la ciència del patrimoni. Els estudis sobre patrimoni cultural van patir una certa crisi d'identitat allà pels anys vuitanta amb la publicació d'una sèrie de treballs acadèmics a països com Anglaterra, França i els Estats Units. Diversos autors, historiadors de la cultura, antropòlegs i estudiosos del folklore, seguint les teories de Hobsbawm i Ranger sobre *L'invent de la tradició*, llibre publicat el 1983, van començar a criticar el que anomenaven “la indústria (o la fàbrica) del patrimoni” com a creadora d'uns productes que, en la majoria de casos, no passaven de ser simples fantasies d'un món que mai no va existir; quan no tractaven, en el pitjor dels casos, de donar prestigi a certs trets o valors socials d'altres èpoques que les societats democràtiques miraven de deixar enrere amb gran esforç i un combat incert, com el patriarcat o el classisme. Això va fer que a partir de llavors l'estudi del patrimoni com a producte donés pas a un marc més ampli d'anàlisi que inclogués tot allò relacionat amb la construcció del patrimoni i les disputes que aquesta

construcció genera. Una construcció que es troba mig camí de les coses i les persones, en la relació de les persones amb les coses, on les coses tenen també una biografia pròpia, però on els agents protagonistes són les persones amb les seves desiguals capacitats d'influència en funció de la seva posició relativa dins l'estructura social. Aquest és, *grosso modo*, el marc teòric en el que s'inclou aquesta tesi, realitzada a redós d'un equip d'antropòlegs catalans que fa anys que treballen en l'esmentat Departament d'Antropolgia de la UB sobre els processos de patrimonialització en diferents espais del Principat, tant en l'àmbit del patrimoni cultural com natural.

He escrit “antropòlegs catalans”, però això no és del tot correcte, ja que Camila del Mármol és una antropòloga argentina. Com a bona antropòloga, parla perfectament la llengua dels nadius i es va instal·lar entre ells durant catorze mesos de treball de camp, convivint i estudiant les formes de vida social i les produccions culturals dels indígenes mitjançant el mètode etnogràfic per antonomàsia de “l'observació participant”. Per tant, l'antropòloga no només va realitzar centenars d'entrevistes als habitants de la vall, sinó que a més va poder observar la vida diària i recollir els pensaments de la gent mentre participava activament en la majoria d'esdeveniments quotidians. Això implica des de participar en activitats més relacionades amb el patrimoni, com per exemple l'organització de les festes locals o assistir a les reunions de tècnics de patrimoni en visita a la vall, però també asseure's al sol amb els senyors i les senyores de més edat, escoltar les converses als bars, anar a caçar, anar d'excursió amb els nens i nens de l'escola o bé acompanyar a un grup de persones que volien recuperar els antics camins perduts i recollir l'opinió d'un veí de més de vuitanta que deia: “*Oi! La gent que va fer aquests camins fa temps que és perduda!*”.

I és que en bona mesura aquest llibre ens parla de camins. Dels camins reals i els camins simbòlics que connecten el passat amb el present i el futur del Pirineu, podent això fer-se extensible a altres grans espais del país. L'antropòloga va sentir moltes vegades explicar als habitants més grans de la vall que l'obertura de

les pistes que connectaven els pobles amb les vies de comunicació principals a partir dels anys seixanta va afavorir, paradoxalment, l'abandonament del territori. Les vies que comuniquen simbòlicament el passat amb el futur dessagnàren el territori, el buidaren de la seva història, resultat del col·lapse d'un sistema mil·lenari de relació amb la terra, la pagesia. I són aquestes mateixes vies per on arribaran pocs anys després els forasters buscant l'arcàdia que anomenem avui patrimoni natural i cultural.

El llibre analitza així el procés econòmic i social viscut en aquest territori de l'Alt Urgell al llarg del segle vint per entendre com i en quines condicions hem arribat als nostres dies, a una realitat que tots més o menys coneixem, amb una economia i unes relacions humanes molt condicionades per la crisi de les darreres explotacions agrícoles i ramaderes i l'actual dependència del turisme. Aquest context afectarà sobretot als pocs habitants antic que s'han quedat a la vall, així com també els nous habitants, poc nombrosos però molt motivats, que s'hi han quedat a viure en els darrers decennis, i finalment també a aquells que hi resideixen ocasionalment o a temporades però amb un vincle sentimental amb el territori. Emmarcat en aquesta realitat social, en el llibre de Camila del Mármol trobarem descrit amb gran detall i un agut sentit analític la patrimonialització actual de tres àmbits importants del Pirineu.

En primer lloc, l'art que contenen les seves esglésies, arquitectura, pintura i escultura, de diferents períodes i estils, on les decisions dels experts sovint entren en col·lisió amb els gustos, els records, els usos i les percepcions dels habitants. En aquest sentit, a tall d'anècdota, l'antropòloga recorda que durant una visita d'obra als treballs de restauració d'una de les esglésies, l'arquitecte, potser una mica cansat de sentir els comentaris de les senyores del poble que els acompanyaven, digué irònicament que tenia la sensació d'estar reformant el saló de la casa particular d'aquelles senyores. Cosa que en el fons és certa ja que, com explica Camila del Mármol, les zones comunes del poble, incloent l'església, formen una extensió de l'espai més íntim i privat de la gent.

En segon lloc, el llibre ens parla de la patrimonialització de l'arquitectura, l'urbanisme i la decoració de l'interior de les cases que implica també una mena de musealització de la vida privada. Aquí l'antropòloga ens porta pels carrers i les cases,

acompanyats dels veïns o de paletes, per les cases velles i les obres noves, i ens desvetlla els significats i contradiccions d'algunes normatives, l'abús de certs conceptes com el de "construcció tradicional". Aquest abús es tradueix, per exemple, en un adotzenament urbanístic del paisatge a base de repeticions de laminats de pedra que dilueix la personalitat, singularitat i diversitat d'una societat pagesa que poc a poc ha anat quedant al marge del camí.

En tercer lloc, l'estudi tracta la patrimonialització de l'espai festiu a la vall: les festes noves, com la festa dels càtars i la festa de les trementinaires, les festes recuperades i les festes que la gent anomena "de tota la vida". La festa, com a espai ritualitzat de la vida social, està carregada de símbols que l'antropologia pot interpretar. A través de l'anàlisi de les diverses festes, Camila del Mármol arriba al cor del seu treball, identificant la construcció d'un discurs concret sobre el passat: "Des d'una perspectiva etnogràfica plantejo l'existència d'un discurs de referència al passat que s'ha convertit en una dimensió hegemònica de la realitat social. Es tracta d'un discurs construït en el context dels processos de patrimonialització que exalta certs aspectes del passat i els converteix en marcadors identitaris i referents culturals de la societat, superant els àmbits propis de l'exhibició patrimonial (museus, exposicions, restauracions, etc.) per a estendre la seva retòrica a tots els àmbits de la sociabilitat (...) En ser internalitzat, aquest discurs passa a produir i estructurar l'experiència viscuda, la relació que estableixen els subjectes amb el territori i el seu passat." (pàg. 226).

En les conclusions del llibre, a partir del concepte gramscian d'hegemonia, Camila del Mármol dibuixa una situació en que s'ha produït, escriu, "una naturalització de la relació entre passat i patrimoni", on el passat és valorat únicament en tant que patrimoni; i recordem el que dèiem al principi a propòsit del concepte de patrimoni i patrimonialització. El passat com a patrimoni s'allunya així del que per a moltes persones representa el passat com a experiència viscuda, de certes característiques socials i econòmiques que no encaixen o fins es contradiuen amb les significacions que el patrimoni, com a discurs hegemònic, dona la passat.

Es diu sovint que tota investigació obre més preguntes que no pas en tanca. El treball de Camila del Mármol ens aporta una descripció i una anàlisi profunda i acurada dels processos de patrimonialització que s'estan

vivint actualment al Pirineu. De la lectura d'aquest llibre en sorgeix, al meu parer, la següent pregunta: Tot observant l'ambigüitat entre l'autenticitat i el patrimoni com una variable que depèn d'un procés de bricolatge que apunta cap a la construcció de noves identitats socials fàcilment estereotipables i d'escassa duració, emergeix un problema més ampli que fa referència a la identificació de les permanències, la identificació d'aquelles estructures estables que ens permetrien parlar dels objectes que pertanyen al patrimoni viscut. En altres paraules, on queda l'autenticitat? Això potser ens permetria entendre el desacord d'una senyora de Cornellana amb la visió dels antropòlegs sobre les construccions de pedra i les festes tradicionals. "Això es dona sol", deia aquesta senyora, "la gent beu de la font del passat" perquè li agrada, no com si fos una "vitrina" de museu. Perquè allà on nosaltres només hi veiem patrimoni, la gent reunida en un bar del poble discutint sobre la restauració de l'església, hi veu aquell lloc real i autèntic, "on ens van batejar, vam viure i ens morirem".

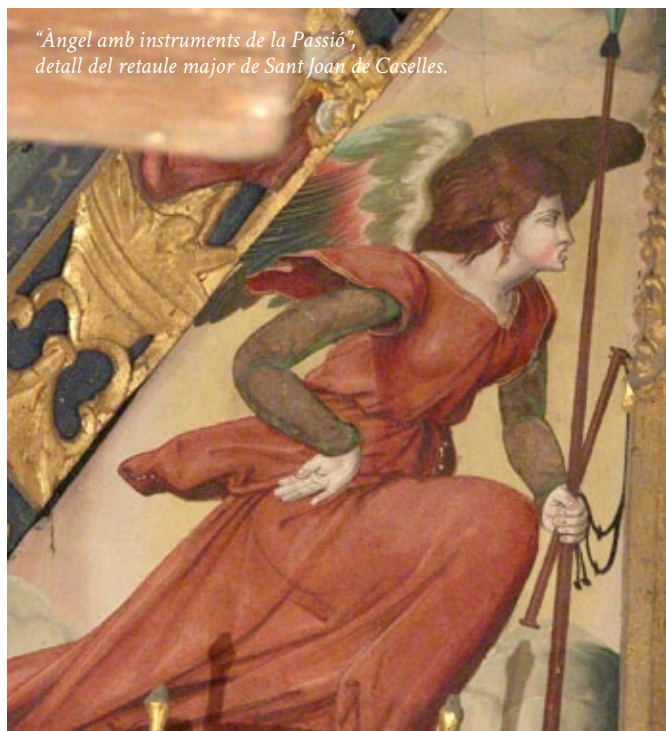
Eliseu Carbonell, és antropòleg i investigador de l'Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural.

Fotos facilitades per Camila del Màrmol.

L'ICRPC* cataloga les arts de l'època moderna a Andorra (segles XVI-XVIII).

JOAN BOSCH

*"Àngel amb instruments de la Passió",
detall del retaule major de Sant Joan de Caselles.*

Una de les tasques actuals de l'ICRPC és la catalogació del patrimoni artístic andorrà de l'època moderna. És un encàrrec del Govern d'Andorra que l'ICRPC resol en col·laboració amb el Grup d'Art Modern de la Universitat de Girona. En realitat es tracta de la segona part d'un projecte de catalogació iniciat ja fa alguns anys i que, momentàniament, havia culminat en un estudi crític per cadascun dels objectes artístics d'època moderna conservats al Principat (bàsicament retaules o elements pertanyents a retaules desmembrats o malmesos).

És un projecte que creix gràcies a que es pot fonamentar en quatre pilars, ben sòlids. En un exhaustiu treball de camp, evidentment (d'anàlisi de les obres in situ, de documentació fotogràfica); en l'aprofitament de l'escassa però valuosa bibliografia dedicada al tema; en la recerca arxivística (centrada als materials notariais de l'Arxiu Nacional però també en la documentació relativa a Andorra conservada a la Seu d'Urgell o Lleida); i en l'aplicació d'una mirada crítica i d'unes estratègies analítiques que permetin conèixer a fons els objectes historicoartístics, comprendre'ls i explicar-los segons les coordenades històriques i les expectatives de la societat andorrana de l'època –la societat d'un sector del bisbat

d'Urgell, pel que fa a la demarcació religiosa.

Cadascuna d'aquestes tasques és profitosa i enriquidora. Així, per exemple, l'imprescindible i obligat treball de catalogació desplegat església per església a totes les parròquies de les valls, posa en evidència una dada importantíssima: la riquesa del patrimoni dels segles XVI, XVII i XVIII conservat als edificis religiosos, casals i museus d'Andorra. És una observació que ja permet avançar una de les conclusions de l'estudi: la importància capital que la producció artística de l'època moderna va tenir en la caracterització de la imatge històrica d'Andorra. Tanta com la que s'ha assignat a l'activitat artística de la suggerent i decisiva etapa medieval. Com va passar a les altres diòcesis catalanes, els segles de l'època moderna van ser artísticament molt dinàmics, una característica que s'ha esborrat de les esglésies catalanes per culpa de les destruccions ocasionades durant la Guerra Civil espanyola. Aquesta última, afortunadament, va estalviar el territori andorrà que avui ofereix uns temples transformats en evocadors palimsests d'imatgeria acumulada des dels segles medievals –ressal-

Retaule de la capella de Sant Bartomeu, Sant Julià de Lòria.

Retaule de Sant Pere d'Aixirivall.

tem el impactant petit espai de Sant Cristòfol d'Anyós. Per a nosaltres, passats els llargs temps de l'injustificat menysteniment de l'art de les etapes del Renaixement i del Barroc, aquesta evidència, clamorosa i indiscutible, hauria de tenir conseqüències en la valoració de l'art dels segles XVI al XVIII i hauria de ser aprofitada en la política de gestió patrimonial andorrana.

A propòsit del pilar "arxivístic", els fruits han estat copiosos i transcendents, tot i que encara hi ha molts interrogants a contestar. Les anotacions dels fulls dels notaris andorrans han permès transformar un inicial recull patrimonial instal·lat en les incerteses d'un majoritari anonimat en un conjunt d'obres ric d'autories comprovades. Entre aquestes és inevitable destacar la troballa de la identitat del "Mestre de Canillo", la figura més rutilant del panorama artístic andorrà, que en endavant haurem d'aprendre a assimilar al binomi de Miquel Ramells i Guiu Borgonyó. Però també són molt rellevants l'aparició de Joan de Monterde com a mestre del retaule de Sant Cristòfol d'Anyós; l'activitat de l'escultor Antoni Tremulles a Sant Julià de Lòria, Aixirivall, Nagol, etc, entre 1617 i 1621; la de Miquel Orcau (o Orcall), a la policromia del retaule de Sant Serni de Nagol; la de Pere Carreu al daurat del retaule major de sant Corneli i sant Cebrià d'Ordino (1615-1619); o el descobriment de la fèrtil estada andorrana dels mestres Isidre Clusa i Agustí

Claramunt, començada el 1653 amb la fàbrica del retaule del Sant Crist de Sant Corneli i Sant Cebrià d'Ordino.

Totes les dades aplegades queden al servei dels objectius més preuats del catàleg: l'anàlisi crítica de cada obra i l'explicació global de la naturalesa de l'activitat artística desplegada a Andorra entre 1520 i 1770 aproximadament, que bàsicament s'afronta en aquesta segona etapa d'investigació en què participa l'ICRPC.

L'estudi de cada obra funciona com una acurada descripció, elaborada cercant un vocabulari crític ajustat i ric d'acord amb els paràmetres i les expectatives que mereix la tradició artesanal que produï els treballs i amb la seva contextualització com a productes de consum devot que han d'explicar-se des del seu lligam amb la història, l'economia, la religiositat i les expectatives de la comunitat rural. Ha calgut fer l'esforç d'introduir-se en l'univers conceptual de la societat de l'època, en aquell món marcat per una cultura i una exigència "artística" peculiars, en el qual una representació visual, en el cas de les imatges o les escenes referides a les conviccions religioses, era quelcom rar i preciós, ple d'una potència simbòlica que ara costa d'imaginar. Quelcom que es justificava per la seva funcionalitat devota, ja que cada retaule complia un paper fonamental en l'educació religiosa i com intermediari "visible" de la comunitat amb els seus advocats en el més enllà.

Per a contextualitzar les dades i els suggeriments aportats per la singularitat cada obra i de cada autor estudiat, el catàleg proposarà un seguit d'estudis introductoris a la realitat artística de les valls andorranes en el context de la producció de l'art devot en els països catòlics de l'àrea del Mediterrani occidental. D'aquests en podem avançar tres. El primer presentarà la naturalesa i del llenguatge ornamental i arquitectònic emprat als retaules i la seva evolució tipològica. És un relat que tindrà com a moments culminants la magnífica estructura encara gotitzant del retaule de Sant Joan de Caselles (1537), la decidida i pulcra arquitectura classicista dels retaules de la capella de Sant Bartomeu a Sant Julià de Lòria (1606) o del mestre Antoni Tremulles (1617-1620), i els variats conjunts salomònics de finals del XVII i de la primera meitat del XVIII.

El segon mirarà de caracteritzar el llenguatge pictòric i escultòric emprat pels tallers actius a Andorra i la menor o major competència "estilística" dels autors analitzats. És segur que observarem que fins i tot a les valls andorranes, com arreu d'Europa, l'evolució es-

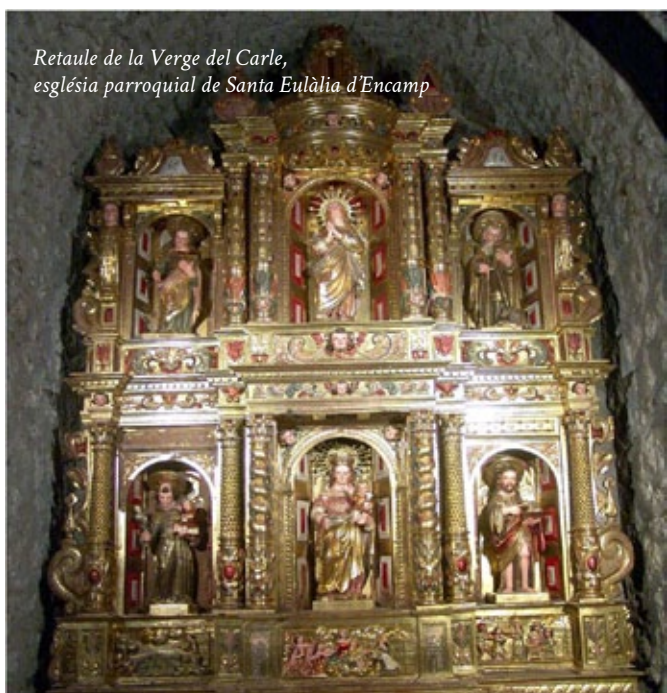

Església de Sant Martí de la Cortinada.

tilística i del llenguatge plàstic dels pintors i escultors depengué en gran mesura de l'impuls de les idees figuratives i compositives proposades pels gravats internacionals d'autors com ara Albrecht Dürer, Marcantonio Raimondi, Crispin de Passe, Johann I Sadeler, Gilles Sadeler o Lucas Vorsterman, usades abundantment els obradors més artesanitzats, els quals procuraven copiar-les per aconseguir referents gràfics atractius. Aquestes seran les responsables de guiar els canvis estilístics des dels dialectes tardogòtics fins a l'adopció de superfícies maneres "barroques".

Finalment, el catàleg procurarà deixar constància dels grans temes que van interessar i van involucrar la població andorrana fins a extrems que avui en dia costa d'imaginar: els temes devots lligats a una confiança cega en la salvació i a una por igualment cega en la condemna. Per a reconèixer-los cal llegir els retaules com a escenaris on s'explicaven els anhels i les conviccions religioses d'aquelles comunitats muntanyenques, tant els vinculats

a la peripècia local i a les creences nascudes en el si de les parròquies i lligades a la concreta història quotidiana (l'adhesió vers determinats sants amb facultats de tutela sobre les collites, els ramats, o de protecció davant de les malalties), com aquelles incorporades a còpia de decrets i dictats per les autoritats religioses, des del bisbe i els seus visitadors fins als predicadors dels convents de la Seu, preocupats per canviar l'espiritualitat utilitària i arcaica dels fidels per una de més volada especulativa. És aquest procés d'acomboiament de les comunitats vers unes creences més centrades en el poder mediador dels sagraments, o de la Mare de Déu, que van apareixent a les parròquies temes nous i de major densitat doctrinal, com la devoció a la Verge del Roser o a l'Eucaristia.

Creiem que amb aquest catàleg el Govern d'Andorra es dotarà d'una rica base argumental que podrà servir, també, per a desplegar una acció ferma de divulgació i acció cultural i educativa entorn d'aquest patrimoni, acostant el públic general a un llegat importantíssim que cal reivindicar com un capítol decisiu de la cultura visual d'Andorra, al nivell dels testimonis de la gran etapa medieval. Potser en el format d'un complement als centres d'interpretació ja existents sobre el passat romànic que ajudin a complementar i a fer encara més suggestives les visites a les esglésies i altres indrets patrimonials de les valls.

Joan Bosch Ballbona (ICRPC - Universitat de Girona)

**Institut Català de Recerca del Patrimoni Cultural*

Índexs temàtics de la revista

Índex per números

Núm. 1 (juliol-agost 2010)

- Alfred Pérez-Bastardas, Benvinguts al "País de l'Herba", Pàg. 3
Enric Quílez i Castro, *Ciència Ficcio*: "El hacker y las hormigas", Pàg. 4
Enric Quílez i Castro, *A les telúries*: "La comunicació al Pirineu", Pàg. 5
Jordi Forcada Nicolau, *Poesia*, Pàg. 6
Grup de Recerca de Cerdanya, *Activitats realitzades*, Pàg. 7
Dani Ramos, *Un final 'Made in Hollywood'*, Pàg. 17
Gerard Cunill, *D'esquenes al call*, Pàg. 18
Alfons Mills i Munt, *Evolució o desnaturalització? Més aviat un conflicte d'interessos*, Pàg. 19
Miquel Llimona, *Accés motoritzat al medi natural?*, Pàg. 20
Francesc X. Esteban Barbero, *De què parlem quan parlem d'intel·ligència artificial?*, Pàg. 22
Miquel Llimona, *Literatura escandinava*, Pàg. 24
Erola Simón Lleixà, "Un màrtir de Puigcerdà". *Un drama en 3 actes i en vers*, Pàg. 25
Enric Quílez i Castro, *Puigcerdà (1874-1936): Rusiñol i la Festa de l'Estany*, Pàg. 26
Manel Figuera i Abadal, *Tu rai que ets funcionari*, Pàg. 29
La colla de Cua de Llop, *A la cua del pa*, Pàg. 30
Lo minyó de Montellà, *Hostes vingueren que de casa ens tragueren*, Pàg. 31
Guillem Lluch, *Els mitjans de comunicació i la "identitat cerdana"*, Pàg. 32
Albert Piñeira, *Llivia es retroba amb la bona música*, Pàg. 33

Núm. 2 (setembre-octubre 2010)

- Alfred Pérez-Bastardas, *Un Gran Tren Groc per la Cerdanya*, Pàg. 3
Enric Quílez i Castro, *Ciència Ficcio*: "El dador de records", Pàg. 4
Enric Quílez i Castro, *A les telúries*: "Dades entre muntanyes", Pàg. 5
Joan Graell i Piqué, *Poesia*, Pàg. 6
Grup de Recerca de Cerdanya, *Activitats realitzades*, Pàg. 7
Dani Ramos, *Una història de joguines (A Toy Story)*, Pàg. 13
Gerard Cunill, *Els correfocs*, Pàg. 14
Alfons Mills i Munt, *La Festa de l'Estany: la festa degenerativa més lúdica*, Pàg. 15
Miquel Llimona, *La maternitat d'Elna*, Pàg. 16
Francesc X. Esteban Barbero, *Tecnologia: Veure per creure*, Pàg. 18
Erola Simón Lleixà, *XAC_Prensa. L'hereoteca cerdana antiga en línia*, Pàg. 20
Enric Quílez i Castro, *Puigcerdà (1874-1936): Sis anys després del 10 d'abril*, Pàg. 21
Campanya de qüestació popular per la recuperació de l'estàtua del general Cabrinetty, Pàg. 22
Enric Quílez i Castro, *Un estol de boletaires*, Pàg. 23
La colla de Cua de Llop, *A la cua del pa*, Pàg. 24
Lo minyó de Montellà, *Hostes vingueren que de casa ens tragueren*, Pàg. 25
Guillem Lluch, *L'escola de Montellà*, Pàg. 26
Albert Piñeira, *El Festival de Música de Llivia homenatja Rampal i Chopin en la seva 29a edició*, Pàg. 27
Ignasi Cos Aguilera, *Independència: una qüestió d'oportunitat*, Pàg. 29
Agenda d'activitats del GRC del proper bimestre, Pàg. 31

Núm. 3 (novembre-desembre 2010)

- Alfred Pérez-Bastardas, *Boscós, bolets, història, silenci i fotografies...*, Pàg. 3
- Enric Quílez i Castro, *Ciència Ficció: "El agente de las estrellas"*, Pàg. 4
- Enric Quílez i Castro, *A les telúries: "Bolets, boletaires i cagamandúrries"*, Pàg. 5
- Jordi Pere Cerdà, *Poesia*, Pàg. 6
- Grup de Recerca de Cerdanya, *Activitats realitzades*, Pàg. 7
- Gerard Cunill, *El Transpirinenc: abans i avui*, Pàg. 12
- Alfons Mills i Munt, *Qui Fira passa, 30 edicions empeny*, Pàg. 13
- Miquel Llimona, *Els rom*, Pàg. 14
- Francesc X. Esteban Barbero, *Tecnologia: Turisme cultural i Realitat Augmentada*, Pàg. 15
- Erola Simón Lleixa i Àngels Terrones, *El bloc "Operació Cabrinetty"*, Pàg. 16
- Enric Quílez i Castro, *Puigcerdà (1874-1936): L'arribada del segle XX a la Cerdanya*, Pàg. 19
- Campanya de qüestació popular per la recuperació de l'estàtua del general Cabrinetty*, Pàg. 20
- La colla de Cua de Llop, *A la cua del pa*, Pàg. 21
- Lo minyó de Montellà, *Hostes vingueren que de casa ens tragueren*, Pàg. 22
- Guillem Lluch, *Cerdans del Baridà*, Pàg. 23
- Albert Piñeira, *El Festival d'Orgues de Ponent i del Pirineu visita Puigcerdà*, Pàg. 24
- Agenda d'activitats del GRC del proper bimestre*, Pàg. 25

Núm. 4 (gener-febrer-març 2011)

- Alfred Pérez-Bastardas, *La història de la Cerdanya que necessitem conèixer*, Pàg. 3
- Enric Quílez i Castro, *Ciència Ficció: "Certificat C99+*, Pàg. 4
- Enric Quílez i Castro, *A les telúries: "Gruyère cerdà"*, Pàg. 4
- Manel Figuera i Abadal, *Poesia*, Pàg. 5
- Grup de Recerca de Cerdanya, *Activitats realitzades*, Pàg. 6
- Gerard Cunill, *Teatre Casino Ceretà? o millor dit: Cinema Casino Ceretà*, Pàg. 12
- Alfons Mills i Munt, *Temps de neu*, Pàg. 13
- Miquel Llimona, *Les cases tancades*, Pàg. 14
- Francesc X. Esteban Barbero, *Tecnologia: Internet i la nova Il·lustració*, Pàg. 15
- Júlio Quílez, *La utilitat social dels arxius: més enllà dels magatzems de paper*, Pàg. 16
- Jaume Pigüillem Pérez de Rozas, *Amor a primera vista*, Pàg. 18
- Guillem Lluch Torres, *L'associacionisme en pobles petits*, Pàg. 18
- Enric Quílez i Castro, *Puigcerdà (1874-1936): Com era el Nadal fa cent anys a Puigcerdà?*, Pàg. 19
- Directiva del Futsal Llivia, *El Futsal Llivia*, Pàg. 20
- Enric Quílez i Castro, *Llibre del Pirineu*, Pàg. 20
- La colla de Cua de Llop, *A la cua del pa*, Pàg. 21
- Lo minyó de Montellà, *Hostes vingueren que de casa ens tragueren*, Pàg. 22
- Cristina Badosa, *Jordi Pere Cerdà. Una mirada retrospectiva*, Pàg. 23
- Albert Piñeira, *Franz Liszt: el virtuosisme al piano*, Pàg. 25
- Gael Pigüillem, *Porté Puymorens: Passat, present i futur*, Pàg. 27
- Agenda d'activitats del GRC del proper trimestre*, Pàg. 31

Núm. 5 (abril-maig-juny 2011)

- Alfred Pérez-Bastardas, *2011, Any Internacional dels boscos*, Pàg. 3
- Enric Quílez i Castro, *Ciència Ficció: "Els nens de la Terra"*, Pàg. 4
- Enric Quílez i Castro, *A les telúries: "La cultura de l'abandonament"*, Pàg. 5
- Jordi Dalmau, *Poesia*, Pàg. 6

Gerard Cunill, *Una sequera a la Cerdanya*, Pàg. 7
 Francesc X. Esteban, *Tecnologia: "Smartphones: els telèfons intel·ligents"*, Pàg. 8
 Miquel Llimona, *Hans Christian Andersen*, Pàg. 9
 Alfons Mills i Munt, *Despertar*, Pàg. 10
 Guillem Lluch Torres, *El Museu de la Pagesia de Llivia*, Pàg. 10
I Jornades de Música de Cerdanya—Primavera, 2011, Pàg. 11
 Lluís Obiols i Perearnau, *La creació de l'Institut d'Estudis Comarcals de l'Alt Urgell*, Pàg. 14
 Àngels Piguillem, *La festa del Carnestoltes*, Pàg. 15
 Xavier Sorní Esteva, *La Concòrdia dels apotecaris de Barcelona, 500 anys*, Pàg. 16
 Enric Quílez i Castro, *Puigcerdà (1874-1936): "El canvi de paisatge"*, Pàg. 18
 Io Minyó de Montellà, *Hostes vingueren que de casa ens traguieren*, Pàg. 19
 Albert Piñeira, *Els joves intèrprets de Cerdanya demostren el seu talent*, Pàg. 20
Els dinosaures a Catalunya, Pàg. 21
Últimes notícies del cel, Pàg. 21

Núm. 6 (juliol-agost-setembre 2011)

Alfred Pérez-Bastardas, *Cultura i lletres cerdanes: una revifalla?*, Pàg. 3
 Enric Quílez i Castro, *Ciència Ficció: "La gent del marge"*, Pàg. 4
 Enric Quílez i Castro, *A les telúries: "Foc deslluït"*, Pàg. 5
 Pere Quart (Joan Olivé), *Poesia*, Pàg. 6
 Gerard Cunill, *La colza*, Pàg. 8
 Francesc X. Esteban, *Tecnologia: "Televisió i cinema per internet"*, Pàg. 9
 Miquel Llimona, *El solstici d'estiu*, Pàg. 10
 Guillem Lluch Torres, *Els joves de Lles dinamitzen les festes del municipi*, Pàg. 11
 Alfons Mills i Munt, *Asfaltant el món rural*, Pàg. 12
 Miquel Pujadó, *Jordi Barre: la desaparició d'un referent*, Pàg. 13
 Manel Figuera i Abadal, *Cerdanya o la Cerdanya?*, Pàg. 14
 Erola Simón Lleixa, *Els Fons Municipals*, Pàg. 15
Conferència de Toni Gol sobre el carlisme, Pàg. 16
Presentació del llibre: "El llop i els humans", de Josep Maria Massip i Gibert, Pàg. 17
Conferència d'Óscar Jané i Checa: "Pensar la frontera des del Pirineu", Pàg. 18

Núm. 7 (octubre-novembre-desembre 2011)

Alfred Pérez-Bastardas, *CERDANYA, marca cultural o turística*, Pàg. 3
 Enric Quílez i Castro, *Ciència Ficció: "Oveja mansa"*, Pàg. 4
 Enric Quílez i Castro, *A les telúries: "Les pedres prenen valor"*, Pàg. 5
 J. V. Foix, *Poesia*, Pàg. 6
 Gerard Cunill, *Volem reactivació econòmica, volem emprenedors! Cerdanya no t'estanquis*, Pàg. 8
 Francesc X. Esteban, *Tecnologia: "Cervell i noves tecnologies"*, Pàg. 9
 Miquel Llimona, *Les remors nocturnes*, Pàg. 10
 Guillem Lluch Torres, *L'onzena diada del GAM*, Pàg. 11
 Alfons Mills i Munt, *De la curiositat a la denúncia hi ha un pas*, Pàg. 11
 Manel Figuera i Abadal, *Viatgers francesos que van travessar la frontera estatal pirinenca al segle XIX (I)*, Pàg. 12
Presentació del llibre "100 preguntes de Física", Pàg. 14
Presentació del Retaule de Sant Ermengol, Pàg. 15
Conferència sobre el Castellet de Bolvir, Pàg. 15
Conferència: "Un naturalista a Mongòlia", per Miquel Alonso, Pàg. 16

Conferència: "Darreres troballes al jaciment de Montlleó", Pàg.16
 Conferència: "Doctor en la Antàrtida", pel Dr.Íñigo Soteras, Pàg.17
 Conferència: "Els ratpenats de Catalunya", per Carles Flaquer, Pàg.17
 Conferència: "Els escarabats de Cerdanya", per Quim Sala Raduà, Pàg.18
 Conferència: "Les plantes invasores del Pirineu", per Albert Ruzafa, Pàg.18
 III Trobada de Poesia i Música d'Estiu, Pàg.19
 Conferència: "Els còtars a la Cerdanya", per Carles Gascón, Pàg.19
 Conferència: "El senderisme al Pirineu", per Carlos Guardia, Pàg.20
 Presentació de dos llibres de temàtica fronterera, Pàg.20

Núm.8 (gener-febrer-març 2012)

Alfred Pérez-Bastardas, *Una política pel patrimoni de la Cerdanya*, Pàg. 3
 Enric Quílez i Castro, *Ciència Ficció: "Buenos presagios"*, Pàg. 4
 Enric Quílez i Castro, *A les telúries: "Som o no som?"*, Pàg. 5
 Salvador Espriu, *Poesia*, Pàg. 6
 Gerard Cunill, *Els indians de la Cerdanya*, Pàg. 8
 Francesc X. Esteban, *Tecnologia: "Qui vigila els vigilants? Internet i el 'Gran Germà'"*, Pàg. 9
 Miquel Llimona, *Les innocentades*, Pàg. 10
 Guillem Lluch Torres, *"Cerdanya, Información General Comarcal"*, Pàg. 11
 Alfons Mills i Munt, *"Túnel del Cadí i el descompte perdut"*, Pàg. 12
 Manel Figuera i Abadal, *Viatgers francesos que van travessar la frontera estatal pirinenca al segle XIX (i II)*, Pàg. 13
 Marie Grau, *Jordi-Pere Cerdà dins la història de la literatura*, Pàg. 16
 Alfred Pérez-Bastardas, *La Majestat de Cerdanya i les altres*, Pàg. 19
 Júlia Estornell, *Entrevista a Salva Martos Cortés*, Pàg. 25
 Jordi Forcada i Nicolau, *Entrevista a Marta Parreño*, Pàg. 29
 Enric Quílez i Castro, *Puigcerdà (1874-1936): Llops pertot arreu*, Pàg. 32
 Gael Piguillem, *100 anys de l'arribada al pol Sud*, Pàg. 34
 Conferència: *Les glaceres rocalloses relictas*, Pàg. 39
 II Certamen Internacional de Curtmetratges de Cerdanya, Pàg. 39
 III Nit d'Ànimes, Pàg. 41
 IV Setmana de la Ciència, Pàg. 42
Les Libèl·lules de Cerdanya, Pàg. 42
 IV Jornades de Poesia i Música d'Hivern, Pàg. 43

Núm.9 (abril-maig-juny 2012)

Alfred Pérez-Bastardas, *Divagant per aquest país cerdà*, Pàg. 3
 Enric Quílez i Castro, *Ciència Ficció: "Rito de paso"*, Pàg. 4
 Enric Quílez i Castro, *A les telúries: "Els petits detalls"*, Pàg. 5
 Màrius Torres, *Poesia*, Pàg. 6
 Gerard Cunill, *L'Assemblea Nacional Catalana*, Pàg. 7
 Francesc X. Esteban, *Tecnologia: "La patent 419570"*, Pàg. 9
 Miquel Llimona, *Josep Maria Ainaud de Lasarte*, Pàg. 11
 Guillem Lluch Torres, *Potenciar els espais de memòria*, Pàg. 13
 Alfons Mills i Munt, *Què li interessa a la gent en realitat?*, Pàg. 14
 Manel Figuera i Abadal, *El nou mapa de la Cerdanya d'Alpina, una bona eina per a les excursions per la comarca*, Pàg. 15
 Bernat Gasull i Roig, *Mossèn Cinto als cims de la Cerdanya*, Pàg. 16
 Alfred Pérez-Bastardas & Alfons Brosel, *Rufaca, la revista de Cerdanya (1977-1994)*, Pàg. 18
 César Carrasco Candilejo, *Oscars 2012: Los premios esperades*, Pàg. 21

Jaume Piguillem Pérez de Rozas, *El valor ceretà*, Pàg. 22
 Marta Lacruz i Sobré, *Les dones sàvies*, Pàg. 23
 Enric Quílez i Castro, *Puigcerdà (1874-1936): El meravellós entorn de Rigolisa (I)*, Pàg. 26
 Alfred Pérez-Bastardas, *El frontal romànic de Santa Ceàlia de Bolvir*, Pàg. 28
 Jordi Campillo, *De Julia Libica a Oxirrinc*, Pàg. 33
 Jordi Queralt, *La meteo a Cerdanya*, Pàg. 36
Conferència: Meteorologia extrema, Pàg.: 39
Cicle de Biotecnologia, Pàg.: 39
Conferència: Els núvols de Cerdanya, Pàg.: 41
II Cerdanya Classic Music, Pàg.: 42

Núm. 10 (juliol-agost-setembre 2012)

Alfred Pérez-Bastardas, *Nosaltres, els cerdans*, Pàg. 3
 Enric Quílez i Castro, *Ciència Ficció: "Tormenta solar"*, Pàg. 4
 Enric Quílez i Castro, *A les telúries: "Revifalles"*, Pàg. 5
 Màrius Torres, *Poesia*, Pàg. 6
 Gerard Cunill, *El parc dels búnquers, el centre de difusió d'una història desconeguda*, Pàg. 7
 Francesc X. Esteban, *Tecnologia: "iCiutadans per una iSocietat"*, Pàg. 8
 Miquel Llimona, *L'Alhambra de Granada*, Pàg. 10
 Alfred Pérez-Bastardas, *El Baridà desconegut*, Pàg. 12
 Alfons Mills Munt, *Salvant la Festa Major*, Pàg. 13
 Amadeu Gallart, *Les vegueries avui: en perspectiva pirinenca*, Pàg. 14
 Joan Soler i Amigo, *Hèrcules, el fundador de Llivia*, Pàg. 15
 Marta Punsola i Munárriz, *Liber feudorum ceritaniae: Cerdanya mil anys enrere*, Pàg. 16
 Jaume Piguillem Pérez de Rozas, *Repartir la culpa*, Pàg. 20
 Jordi Forcada Nicolau, *Els festivals de cinema, espècies en perill d'extinció?*, Pàg. 21
 Alfred Pérez-Bastardas, *Cerdanyisme i Turisme, dues maneres d'entendre la Cerdanya?*, Pàg. 22
 Guillem Lluch i Torres, *Mantenir viva la memòria*, Pàg. 23
 Enric Quílez i Castro, *Puigcerdà (1874-1936): El meravellós entorn de Rigolisa (II)*, Pàg. 24
 Marta Punsola i Munárriz, *El Corpus Documentale Latinum Cataloniae (CODOLCAT)*, Pàg. 26
 Alfred Pérez-Bastardas, *"La Cerdanya, Pyrénées catalanes", o la propaganda turística dels anys trenta*, Pàg. 27
 Manel Figuera i Abadal, *Fusions de municipis: una solució?*, Pàg. 33
Activitats del Grup de Recerca de Cerdanya, Pàg. 34

Núm. 11 (octubre-novembre-desembre 2012)

Alfred Pérez-Bastardas, *Cerdanya és un petit país del Pirineu*, Pàg. 3
 Enric Quílez i Castro, *Ciència Ficció: "La Atlàntida"*, Pàg. 4
 Enric Quílez i Castro, *A les telúries: "La nostra filloxera"*, Pàg. 5
 Maria-Mercè Marçal (1952-1998), *Poesia*, Pàg. 6
 Gerard Cunill, *La manifestació de I "11: un repte de futur*, Pàg. 7
 Francesc X. Esteban, *Tecnologia: "Microsoft Style"*, Pàg. 9
 Miquel Llimona, *Els drets de propietat intel·lectual*, Pàg. 10
 Albert Grau, *Correlació i causalitat: un error massa quotidià*, Pàg. 11
 Guillem Lluch i Torres, *El Centre d'interpretació del Castellot de Bolvir*, Pàg. 12
 Alfons Mills Munt, *Realment ens interessa què fan?*, Pàg. 13
 Albert Montjuïc, *Parlem de llibres que parlen de Cerdanya: "Cerdanya, Pirineu català, de César August Torres"*, Pàg. 14
 Erola Simón Lleixa, *L'espanyolització dels alumnes catalans per tapar la via d'aigua o Els francesos sí que ho van fer bé*, Pàg. 15

Oriol Mercadal, *Muntanya i esport: On és i on posar el límit? De la sostenibilitat a la recerca del desconegut*, Pàg. 16
 Jaume Pigüillem Pérez de Rozas, *La maduració de Catalunya*, Pàg. 17
 Íñigo Soteras, Emma Roca i Enric Subirats, *La seguretat a les curses de muntanya*, Pàg. 18
 Jordi Dalmau Ausàs, *Sectors pirinencs*, Pàg. 20
 Enric Quílez i Castro, *Puigcerdà (1874-1936): El meravellós entorn de Rigolisa (i III)*, Pàg. 21
 Activitats del Grup de Recerca de Cerdanya, Pàg. 22
 Jordi Queralt, *Enllaços recomanats*, Pàg. 26
 Joan Soler i Amigó, *La Cerdanya de Josep Sebastià Pons (1886-1962)*, Pàg. 27
 César Candilejo, *Festivales de cine*, Pàg. 28

Núm. 12 (gener-febrer-març-abril 2013)

Alfred Pérez-Bastardas, *Per un manual d'història de la Cerdanya*, Pàg. 3
 Enric Quílez i Castro, *Ciència Ficció: "Luz de estrellas lejanas", de George R. R. Martin*, Pàg. 4
 Enric Quílez i Castro, *A les telúries: "Tots podem contribuir-hi"*, Pàg. 5
 Miquel Martí i Pol (1929-2003), *Poesia*, Pàg. 6
 Gerard Cunill, *Eleccions del 25 de novembre, la Cerdanya, sobiranista o unionista?*, Pàg. 7
 Francesc X. Esteban, *Tecnologia: "Impressió 3D: la nova revolució"*, Pàg. 10
 Miquel Llimona, *Salvador Espriu*, Pàg. 12
 Albert Grau, *Perdre 20 quilos en un any és molt fàcil*, Pàg. 13
 Guillem Lluch i Torres, *Coneixent "El xalet de Puigcerdà"*, Pàg. 15
 Alfons Mills Munt, *Aquest és de fora*, Pàg. 15
 Albert Montjuïc, *Parlem de llibres que parlen de Cerdanya: "Els alarbs"*, Pàg. 16
 Oriol Mercadal, *Arqueologia a Cerdanya: de la recerca identitària a la difusió del bé patrimonial*, Pàg. 19
 César Carrasco Candilejo, *Gala protesta*, Pàg. 20
 Jordi Romeu Carol, *L'esquí de fons i la llei de la gravetat*, Pàg. 22
 Joan Muntaner, *L'escola catalana a la Catalunya Nord, fonament i esperança*, Pàg. 23
 Enric Quílez i Castro, *Puigcerdà (1874-1936): La romeria de Sant Marc*, Pàg. 24
 Activitats del Grup de Recerca de Cerdanya, Pàg. 25
 Jordi Queralt, *Enllaços recomanats*, Pàg. 32
 Isidre Domenjó Coll, *Reivindicació de l'Alt Pirineu, d'ahir a avui*, Pàg. 33

DOSSIER: SEBASTIÀ BOSOM

Erola Simón Lleixa, *Sebastià Bosom, l'arxiver i la feina discreta*, Pàg. 35
 Sara Aliaga, *Sebastià Bosom*, Pàg. 37
 Sofia Garçon i Peyrí, *En homenatge a en Sebastià Bosom i Isern*, Pàg. 38
 M. Àngels Terrones, *L'obra de Sebastià Bosom: 27 anys de publicacions*, Pàg. 39

Núm. 13 (2n semestre 2013)

Alfred Pérez-Bastardas, *La Cerdanya, un país desurbanitzat?*, Pàg.3
 Enric Quílez i Castro, *A les telúries: "Foc olímpic"*, Pàg.4
 Enric Quílez i Castro, *Ciència Ficció: "Adiós a la Tierra", d'Isaac Asimov*, Pàg.5
 Bartomeu Rosselló-Pòrcel(1913-1938), *Poesia*, Pàg.6
 Gerard Cunill, *Setanta-cinc anys que han passat desapercebuts*, Pàg.7
 Miquel Llimona, *L'estiueig*, Pàg.8
 Albert Grau, *La importància d'invertir en ciència*, Pàg.9
 Erola Simón i Lleixà, *Francesc Pigüillem, l'epidèmia de tercianes a Puigcerdà del 1796 i la Guerra Gran*, Pàg.10
 Guillem Lluch i Torres, *Ulls de gel, una nova entrega de tòpics sobre Cerdanya*, Pàg.12
 Oliver Vergés, *La "marca Cerdanya", l'hora de reinventar-se?*, Pàg.13
 Marc Bernadas, *Els perills del monocultiu del totxo*, Pàg.14

Amadeu Gallart Sort, *La lluita per la democràcia a la Seu del segle XX*, Pàg.15
 Jordi Romeu, *És incert, el futur de les estacions d'esquí de fons?*, Pàg.17
 Jaume Pigüillem Pérez de Rozas, *Estiu i Cerdanya*, Pàg.18
 Jordi Aloy i Domènech, *2013, l'any del cometa?*, Pàg.19
 Narcís-Jordi Aragó, *El fantasmagòric túnel de Toses*, Pàg.22
 Enric Quílez I Castro, *Puigcerdà (1874-1936): Aquest temps està boig!*, Pàg.24
 Albert de Montjuïc, *Parlem de llibres que parlen de Cerdanya: "La Cerdagne Espagnole"*, Pàg.25
 Alfred Pérez-Bastardas, *La marededéu romànica de Bolvir*, Pàg.26
 Alfons Mills Munt, *Fuita de cervells i la dificultat que té Cerdanya per oferir sortides*, Pàg.28
 Francesc X. Esteban Barbero, *Tecnologia: Bitcoins i la criptoanarquia*, Pàg.29

DOSSIER: EL PAISATGE DE Cerdanya

Jordi Grau, *La Cerdanya, un paisatge transfronterer*, Pàg.33
 Josep Mª Prat, *Evolució del turisme rural a la Baixa Cerdanya (2000-2012)*, Pàg.36
 Paco Cano Ibáñez, *Compartint pensaments sobre el patrimoni natural de la Cerdanya*, Pàg.39
 Pere Sala i Martí, *L'Observatori del Paisatge de Catalunya, els catàlegs de paisatge, i la Cerdanya*, Pàg.41
 Xavier Oller, *El paisatge arqueològic-cultural de la Cerdanya*, Pàg.43

Núm. 14 (1r Quadrimestre 2014)

Alfred Pérez-Bastardas, *"Pirineus catalans", una marca ben triada*, Pàg. 04
 Enric Quílez i Castro, *A les telúries: Comarques esclaves*, Pàg. 06
 Enric Quílez i Castro, *Ciència ficció: "Esta noche arderá el cielo"*, Pàg. 08
 Josep Carner, *Poesia*, Pàg. 08
 Jordi Dalmau i Jordi Nicolau, *Aubèrria. Natura a prop teu*, Pàg. 09
 Rafel Casas, *Repensar la Cerdanya*, Pàg. 10
 J.L. Blanchon, *El retaule gòtic de Bolvir*, Pàg.12
 Albert Grau, *La gran estafa de l'homeopatia*, Pàg. 18
 Alfred Pérez-Bastardas, *La Cerdanya de Valentí Almirall*, Pàg. 20
 Erola Simón, *Commemoració del tricentenari i recerca històrica*, Pàg. 23
 Miquel Llimona, *La il·lusió de la Nit de Reis*, Pàg. 24
 Albert Palau, *El Cicle de Cantautors i Música Folk de la Seu*, Pàg. 26
 Jaume Pigüillem, *Crisi econòmica, crisi del periodisme*, Pàg. 27
 Gerard Cunill, *Línies generals de la introducció del liberalisme a la Cerdanya (I)*, Pàg. 28
 Alfons Mills, *No falla: si sembres, reculls*, Pàg. 31
 Albert de Montjuïc, *Parlem de llibres que parlen de Cerdanya: "La Cerdaña" (José Xandri)*, Pàg. 32
 Guillem Lluch, *El Grup d'Amics de Montellà (GAM) compleix 30 anys*, Pàg. 34
 Núria Casamitjana, *Un hostal a Bolvir al segle XVII*, Pàg. 35

DOSSIER: EL BARIDÀ

Carles Gascón, *El Baridà: Orígens i evolució d'un corònim pirinenc*, Pàg. 38
 Oliver Vergés, *Quan neix el Baridà?*, Pàg. 41
 Oriol Mercadal, *La cova de les Encantandes de Toloriu*, Pàg. 45
 Lluís Obiols, *El Baridà, terra de bandolers*, Pàg. 47
 Assoc. de Joves Aglans de Freixe, *L'Associació de Joves Aglans de Freixe*, Pàg. 48
 Núria Boltà, *El Baridà escrit*, Pàg. 50

Índex per autors

Albert de Montjuïc

Parlem de llibres que parlen de Cerdanya: "Cerdanya, Pirineu català, de César August Torres", Núm. 11 - Pàg. 14

Parlem de llibres que parlen de Cerdanya: "Els alarbs", Núm.12 - Pàg. 16

Parlem de llibres que parlen de Cerdanya: "La Cerdagne Espagnole", Núm. 13 - Pàg.25

Parlem de llibres que parlen de Cerdanya: "La Cerdaña" (José Xandri). Núm.14 - Pàg. 32

Aliaga, Sara

Sebastià Bosom, Núm.12 - Pàg. 37

Aloy i Domènech, Jordi

2013, l'any del cometa?, Núm. 13 - Pàg.19

Aragó, Narcís- Jordi

El fantasmagòric túnel de Toses, Núm. 13 - Pàg.22

Assoc. de Joves Aglans de Freixe

L'Associació de Joves Aglans de Freixe. Núm.14 - Pàg. 48

Badosa, Cristina

Jordi Pere Cerdà. Una mirada retrospectiva, Núm. 4 - Pàg. 23

Bernadas, Marc

Els perills del monocultiu del totxo, Núm. 13 - Pàg.14

Blanchon, J.L.

El retaule gòtic de Bolvir, Núm.14 - Pàg.12

Boltà, Núria

El Baridà escrit. Núm.14 - Pàg. 50

Brosel, Alfons

Rufaca, la revista de Cerdanya (1977-1994), Núm. 9 - Pàg. 18

Cano Ibáñez, Paco

Compartint pensaments sobre el patrimoni natural de la Cerdanya, Núm. 13 - Pàg.39

Campillo, Jordi

De Julia Libica a Oxirring, Núm. 9 - Pàg. 33

Casas, Rafel

Repensar la Cerdanya. Núm.14 - Pàg. 10

Casamitjana, Núria

Un hostel a Bolvir al segle XVII. Núm.14 - Pàg. 35

Carner, Josep

Poesia. Núm.14 - Pàg. 08

Carrasco Candilejo, César

Oscars 2012: Los premios esperades, Núm. 9 - Pàg. 21

Festivales de cine, Núm. 11 - Pàg. 28

Gala protesta, Núm.12 - Pàg. 20

Cerdà, Jordi Pere

Poesia, Núm. 3 - Pàg. 6

Cos Aguilera, Ignasi

Independència: una qüestió d'oportunitat, Núm. 2 - Pàg. 29

Cunill, Gerard

D'esquenes al call, Núm. 1 - Pàg. 18

Els correfocs, Núm. 2 - Pàg. 14

El Transpirinenc: abans i avui, Núm. 3 - Pàg. 12

Teatre Casino Ceretà? o millor dit: Cinema Casino Ceretà, Núm. 4 - Pàg. 12

Una sequera a la Cerdanya, Núm. 5 - Pàg. 7

La colza, Núm. 6 - Pàg. 8

Volem reactivació econòmica, volem emprenedors! Cerdanya no t'estanquis, Núm. 7 - Pàg. 8

Els indians de la Cerdanya, Núm. 8 - Pàg. 8

L'Assemblea Nacional Catalana, Núm. 9 - Pàg. 7

El parc dels búnquers, el centre de difusió d'una història desconeguda, Núm. 10 - Pàg. 7

La manifestació de l'11: un repte de futur, Núm. 11 - Pàg. 7

Eleccions del 25 de novembre, la Cerdanya, sobiranista o unionista?, Núm. 12 - Pàg. 7

Setanta-cinc anys que han passat desapercebuts, Núm. 13 - Pàg. 7

Línies generals de la introducció del liberalisme a la Cerdanya (I), Núm. 14 - Pàg. 28

Dalmau Ausàs, Jordi

Poesia, Núm. 5 - Pàg. 6

Sectors pirinencs, Núm. 11 - Pàg. 20

Aubèrria. Natura a prop teu, Núm. 14 - Pàg. 09

Directiva del Futsal Llívia

El Futsal Llívia, Núm. 4 - Pàg. 20

Domenjó Coll, Isidre

Reivindicació de l'Alt Pirineu, d'ahir a avui, Núm. 12 - Pàg. 33

Esteban Barbero, Francesc X.

De què parlem quan parlem d'intel·ligència artificial?, Núm. 1 - Pàg. 22

Tecnologia: Veure per creure, Núm. 2 - Pàg. 18

Tecnologia: Turisme cultural i Realitat Augmentada, Núm. 3 - Pàg. 15

Tecnologia: Internet i la nova Il·lustració, Núm. 4 - Pàg. 15

Tecnologia: "Smartphones: els telèfons intel·ligents", Núm. 5 - Pàg. 8

Tecnologia: "Televisió i cinema per internet", Núm. 6 - Pàg. 9

Tecnologia: "Cervell i noves tecnologies", Núm. 7 - Pàg. 9

Tecnologia: "Qui vigila els vigilants? Internet i el 'Gran Germà'", Núm. 8 - Pàg. 9

Tecnologia: "La patent 419570", Núm. 9 - Pàg. 9

Tecnologia: "iCiutadans per una iSocietat", Núm. 10 - Pàg. 8

Tecnologia: "Microsoft Style", Núm. 11 - Pàg. 9

Tecnologia: "Impressió 3D: la nova revolució", Núm. 12 - Pàg. 10

Tecnologia: Bitcoins i la criptoanarquia, Núm. 13 - Pàg. 29

Espriu, Salvador

Poesia, Núm. 8 - Pàg. 6

Espriu Estornell, Júlia

Entrevista a Salva Martos Cortés, Núm. 8 - Pàg. 25

Figuera i Abadal, Manel

Tu rai que ets funcionari, Núm. 1 - Pàg. 29

Poesia, Núm. 4 - Pàg. 5

Cerdanya o la Cerdanya?, Núm. 6 - Pàg. 14

Viatgers francesos que van travessar la frontera estatal pirinenca al segle XIX (I), Núm. 7 - Pàg. 12

El nou mapa de la Cerdanya d'Alpina, una bona eina per a les excursions per la comarca, Núm. 9 - Pàg. 15

Fusions de municipis: una solució?, Núm. 10 - Pàg. 33

Forcada Nicolau, Jordi

Poesia, Núm. 1 - Pàg. 6

Entrevista a Marta Parreño, Núm 8 - Pàg. 29

Els festivals de cinema, espècies en perill d'extinció?, Núm. 10 - Pàg. 21

Foix, J. V.

Poesia, Núm. 7 - Pàg.6

Gallart Sort, Amadeu

Les vegueries avui: en perspectiva pirinenca, Núm. 10 - Pàg. 14

La lluita per la democràcia a la Seu del segle XX, Núm. 13 - Pàg.15

Garçon i Peyrí, Sofia

En homenatge a en Sebastià Bosom i Isern, Núm.12 - Pàg. 38

Gascón, Carles

El Baridà: Orígens i evolució d'un corònim pirinenc. Núm.14 - Pàg. 38

Gasull i Roig, Bernat

Mossèn Cinto als cims de la Cerdanya, Núm. 9 - Pàg. 16

Graell i Piqué, Joan

Poesia, Núm. 2 - Pàg. 6

Grau, Albert

Correlació i causalitat: un error massa quotidià, Núm. 11 - Pàg. 11

Perdre 20 quilos en un any és molt fàcil, Núm.12 - Pàg. 13

La importància d'invertir en ciència, Núm. 13 - Pàg.9

La gran estafa de l'homeopatia. Núm.14 - Pàg. 18

Grau, Marie

Jordi-Pere Cerdà dins la història de la literatura, Núm 8 - Pàg. 16

Grau, Jordi

La Cerdanya, un paisatge transfronterer, Núm. 13 - Pàg.33

Grup de Recerca de Cerdanya

Activitats realitzades, Núm.1 - Pàg. 7

Activitats realitzades, Núm. 2 - Pàg. 7

Campanya de qüestació popular per la recuperació de l'estàtua del general Cabrinetty, Núm. 2 - Pàg. 22

Agenda d'activitats del GRC del proper bimestre, Núm. 2 - Pàg. 31

Activitats realitzades, Núm. 3 - Pàg. 7

Campanya de qüestació popular per la recuperació de l'estàtua del general Cabrinetty, Núm. 3 - Pàg. 20

Agenda d'activitats del GRC del proper bimestre, Núm. 3 - Pàg. 25

Activitats realitzades, Núm. 4 - Pàg. 6

Agenda d'activitats del GRC del proper trimestre, Núm. 4 - Pàg. 31

I Jornades de Música de Cerdanya—Primavera, 2011, Núm. 5 - Pàg. 11

Els dinosaures a Catalunya, Núm. 5 - Pàg. 21

Últimes notícies del cel, Núm. 5 - Pàg. 21

Conferència de Toni Gol sobre el carlisme, Núm. 6 - Pàg. 16

Presentació del llibre: "El llop i els humans", de Josep Maria Massip i Gibert, Núm. 6 - Pàg. 17

Conferència d'Oscar Jané i Checa: "Pensar la frontera des del Pirineu", Núm. 6 - Pàg. 18

Presentació del llibre "100 preguntes de Física", Núm. 7 - Pàg.14

Presentació del Retaule de Sant Ermengol, Núm. 7 - Pàg.15

Conferència sobre el Castellet de Bolvir, Núm. 7 - Pàg.15

Conferència: "Un naturalista a Mongòlia", per Miquel Alonso, Núm. 7 - Pàg.16

Conferència: "Darreres troballes al jaciment de Montlleó", Núm. 7 - Pàg.16

Conferència: "Doctor en la Antàrtida", pel Dr.Íñigo Soteras, Núm. 7 - Pàg.17

Conferència: "Els ratpenats de Catalunya", per Carles Flaquer, Núm. 7 - Pàg.17

Conferència: "Els escarabats de Cerdanya", per Quim Sala Raduà, Núm. 7 - Pàg.18
 Conferència: "Les plantes invasores del Pirineu", per Albert Ruzafa, Núm. 7 - Pàg.18
 III Trobada de Poesia i Música d'Estiu, Núm. 7 - Pàg.19
 Conferència: "Els càtars a la Cerdanya", per Carles Gascón, Núm. 7 - Pàg.19
 Conferència: "El senderisme al Pirineu", per Carlos Guardia, Núm. 7 - Pàg.20
 Presentació de dos llibres de temàtica fronterera, Núm. 7 - Pàg.20
 Conferència: Les glaceres rocalloses relictas, Núm 8 - Pàg. 39
 II Certamen Internacional de Curtmetratges de Cerdanya, Núm 8 - Pàg. 39
 III Nit d'Ànimes, Núm 8 - Pàg. 41
 IV Setmana de la Ciència, Núm 8 - Pàg. 42
 Les Libèl·lules de Cerdanya, Núm 8 - Pàg. 42
 IV Jornades de Poesia i Música d'Hivern, Núm 8 - Pàg. 43
 Conferència: Meteorologia extrema, Núm. 9 - Pàg. 39
 Cicle de Biotecnologia , Núm. 9 - Pàg. 39
 Conferència: Els núvols de Cerdanya , Núm. 9 - Pàg. 41
 II Cerdanya Classic Music , Núm. 9 - Pàg. 42
 Activitats del Grup de Recerca de Cerdanya, Núm. 10 - Pàg. 34
 Activitats del Grup de Recerca de Cerdanya, Núm. 11 - Pàg. 22
 Activitats del Grup de Recerca de Cerdanya, Núm.12 - Pàg. 25

La colla de Cua de Llop

A la cua del pa, Núm. 1 - Pàg. 30
 A la cua del pa, Núm. 2 - Pàg. 24
 A la cua del pa, Núm. 3 - Pàg. 21
 A la cua del pa, Núm. 4 - Pàg. 21

Lacruz i Sobré, Marta

Les dones sàvies, Núm. 9 - Pàg. 23

Llimona, Miquel

Accés motoritzat al medi natural?, Núm. 1 - Pàg. 20
 Literatura escandinava, Núm. 1 - Pàg. 24
 La maternitat d'Elna, Núm. 2 - Pàg. 16
 Els rom, Núm. 3 - Pàg. 14
 Les cases tancades, Núm. 4 - Pàg. 14
 Hans Christian Andersen, Núm. 5 - Pàg. 9
 El solstici d'estiu, Núm. 6 - Pàg. 10
 Les remors nocturnes, Núm. 7 - Pàg.10
 Les innocentades, Núm 8 - Pàg. 10
 Josep Maria Ainaud de Lasarte, Núm. 9 - Pàg. 11
 L'Alhambra de Granada, Núm. 10 - Pàg. 10
 Els drets de propietat intel·lectual, Núm. 11 - Pàg. 10
 Salvador Espriu, Núm.12 - Pàg. 12
 L'estiueig, Núm. 13 - Pàg.8
 La il·lusió de la Nit de Reis. Núm.14 - Pàg. 24

Lluch Torres, Guillem

Els mitjans de comunicació i la "identitat cerdana", Núm. 1 - Pàg. 32
 L'escola de Montellà, Núm. 2 - Pàg. 26
 Cerdans del Baridà, Núm. 3 - Pàg. 23
 L'associacionisme en pobles petits, Núm. 4 - Pàg. 18

El Museu de la Pagesia de Llívia, Núm. 5 - Pàg. 10

Els joves de Lles dinamitzen les festes del municipi, Núm. 6 - Pàg. 11

L'onzena diada del GAM, Núm. 7 - Pàg.11

"Cerdanya, Información General Comarcal", Núm 8 - Pàg. 11

Potenciar els espais de memòria, Núm. 9 - Pàg. 13

Mantenir viva la memòria, Núm. 10 - Pàg. 23

El Centre d'interpretació del Castellot de Bolvir, Núm. 11 - Pàg. 12

Coneixent "El xalet de Puigcerdà", Núm.12 - Pàg. 15

Ulls de gel, una nova entrega de tòpics sobre Cerdanya, Núm. 13 - Pàg.12

El Grup d'Amics de Montellà (GAM) compleix 30 anys. Núm.14 - Pàg. 34

Lominyó de Montellà

Hostes vingueren que de casa ens tragueren, Núm. 1 - Pàg. 31

Hostes vingueren que de casa ens tragueren, Núm. 2 - Pàg. 25

Hostes vingueren que de casa ens tragueren, Núm. 3 - Pàg. 22

Hostes vingueren que de casa ens tragueren, Núm. 4 - Pàg. 22

Hostes vingueren que de casa ens tragueren, Núm. 5 - Pàg. 19

Marçal, Maria-Mercè

Poesia, Núm. 11 - Pàg. 6

Martí i Pol, Martí

Poesia, Núm.12 - Pàg. 6

Mercadal, Oriol

Muntanya i esport: On és i on posar el límit? De la sostenibilitat a la recerca del desconegut, Núm. 11 - Pàg. 16

Arqueologia a Cerdanya: de la recerca identitària a la difusió del bé patrimonial, Núm.12 - Pàg. 19

La cova de les Encantandes de Toloriu. Núm.14 - Pàg. 45

Mills i Munt, Alfons

Evolució o desnaturalització? Més aviat un conflicte d'interessos, Núm. 1 - Pàg. 19

La Festa de l'Estany: la festa degenerativa més lúdica, Núm. 2 - Pàg. 15

Qui Fira passa, 30 edicions empeny, Núm. 3 - Pàg. 13

Temps de neu, Núm. 4 - Pàg. 13

Despertar, Núm. 5 - Pàg. 10

Asfaltant el món rural, Núm. 6 - Pàg. 12

De la curiositat a la denúncia hi ha un pas, Núm. 7 - Pàg.11

"Túnel del Cadí i el descompte perdut", Núm 8 - Pàg. 12

Què li interessa a la gent en realitat?, Núm. 9 - Pàg. 14

Salvant la Festa Major, Núm. 10 - Pàg. 13

Realment ens interessa què fan?, Núm. 11 - Pàg. 13

Aquest és de fora, Núm.12 - Pàg. 15

Fuita de cervells i la dificultat que té Cerdanya per oferir sortides, Núm. 13 - Pàg.28

No falla: si sembres, reculls. Núm.14 - Pàg. 31

Muntaner, Joan

L'escola catalana a la Catalunya Nord, fonament i esperança, Núm.12 - Pàg. 23

Nicolau, Jordi

Aubèrria. Natura a prop teu. Núm.14 - Pàg. 09

Obiols i Perearnau, Lluís

La creació de l'Institut d'Estudis Comarcals de l'Alt Urgell, Núm. 5 - Pàg. 14

El Baridà, terra de bandolers. Núm.14 - Pàg. 47

Oller, Xavier

El paisatge arqueològic-cultural de la Cerdanya, Núm. 13 - Pàg. 43

Palau, Albert

El Cicle de Cantautors i Música Folk de la Seu. Núm. 14 - Pàg. 26

Pere Quart (Joan Olivé)

Poesia, Núm. 6 - Pàg. 6

Pérez-Bastardas, Alfred

Benvinguts al "País de l'Herba", Núm. 1 - Pàg. 3

Un Gran Tren Groc per la Cerdanya, Núm. 2 - Pàg. 3

Boscós, bolets, història, silenci i fotografies..., Núm. 3 - Pàg. 3

La història de la Cerdanya que necessitem conèixer, Núm. 4 - Pàg. 3

2011, Any Internacional dels boscós, Núm. 5 - Pàg. 3

Cultura i lletres cerdanes: una revifalla?, Núm. 6 - Pàg. 3

CERDANYA, marca cultural o turística, Núm. 7 - Pàg. 3

Una política pel patrimoni de la Cerdanya, Núm. 8 - Pàg. 3

La Majestat de Cerdanya i les altres, Núm. 8 - Pàg. 19

Divagant per aquest país cerdà, Núm. 9 - Pàg. 3

Rufaca, la revista de Cerdanya (1977-1994), Núm. 9 - Pàg. 18

El frontal romànic de Santa Cecília de Bolvir, Núm. 9 - Pàg. 28

Nosaltres, els cerdàns, Núm. 10 - Pàg. 3

"La Cerdanya, Pyrénées catalanes", o la propaganda turística dels anys trenta, Núm. 10 - Pàg. 27

Cerdanyisme i Turisme, dues maneres d'entendre la Cerdanya?, Núm. 10 - Pàg. 22

El Baridà desconegut, Núm. 10 - Pàg. 12

Cerdanya és un petit país del Pirineu, Núm. 11 - Pàg. 3

Per un manual d'història de la Cerdanya, Núm. 12 - Pàg. 3

La Cerdanya, un país desurbanitzat?, Núm. 13 - Pàg. 3

La marededéu romànica de Bolvir, Núm. 13 - Pàg. 26

"Pirineus catalans", una marca ben triada, Núm. 14 - Pàg. 04

La Cerdanya de Valentí Almirall. Núm. 14 - Pàg. 20

Piguillem, Àngels

La festa del Carnestoltes, Núm. 5 - Pàg. 15

Piguillem i Boladeras, Gael

Porté Puymorens: Passat, present i futur, Núm. 4 - Pàg. 27

100 anys de l'arribada al pol Sud, Núm. 8 - Pàg. 34

Piguillem Pérez de Rozas, Jaume

Amor a primera vista, Núm. 4 - Pàg. 18

El valor ceretà, Núm. 9 - Pàg. 22

Repartir la culpa, Núm. 10 - Pàg. 20

La maduració de Catalunya, Núm. 11 - Pàg. 17

Estiu i Cerdanya, Núm. 13 - Pàg. 18

Crisi econòmica, crisi del periodisme. Núm. 14 - Pàg. 27

Piñeira, Albert

Llúvia es retroba amb la bona música, Núm. 1 - Pàg. 33

El Festival de Música de Llúvia homenatja Rampal i Chopin en la seva 29a edició, Núm. 2 - Pàg. 27

El Festival d'Orgues de Ponent i del Pirineu visita Puigcerdà, Núm. 3 - Pàg. 24

Franz Liszt: el virtuosisme al piano, Núm. 4 - Pàg. 25

Els joves intèrprets de Cerdanya demostren el seu talent, Núm. 5 - Pàg. 20

PiñePujadó, Miquel

Jordi Barre: la desaparició d'un referent, Núm. 6 - Pàg. 13

Punsola i Munárriz, Marta

Liber feudorum ceritaniae: Cerdanya mil anys enrere, Núm. 10 - Pàg. 16

El Corpus Documentale Latinum Cataloniae (CODOLCAT), Núm. 10 - Pàg. 26

Prat, Josep Ma

Evolució del turisme rural a la Baixa Cerdanya (2000-2012), Núm. 13 - Pàg. 36

Queralt, Jordi

La meteo a Cerdanya, Núm. 9 - Pàg. 36

Enllaços recomanats, Núm. 11 - Pàg. 26

Enllaços recomanats, Núm. 12 - Pàg. 32

Quílez i Castro, Enric

Ciència Ficció: "El hacker y las hormigas", Núm. 1 - Pàg. 4

A les telúries: "La comunicació al Pirineu", Núm. 1 - Pàg. 5

Puigcerdà (1874-1936): Rusiñol i la Festa de l'Estany, Núm. 1 - Pàg. 26

Ciència Ficció: "El dador de records", Núm. 2 - Pàg. 4

A les telúries: "Dades entre muntanyes", Núm. 2 - Pàg. 5

Puigcerdà (1874-1936): Sis anys després del 10 d'abril, Núm. 2 - Pàg. 21

Un estol de boletaires, Núm. 2 - Pàg. 23

Ciència Ficció: "El agente de las estrellas", Núm. 3 - Pàg. 4

A les telúries: "Bolets, boletaires i cagamandúrries", Núm. 3 - Pàg. 5

Puigcerdà (1874-1936): L'arribada del segle XX a la Cerdanya, Núm. 3 - Pàg. 19

Ciència Ficció: "Certificat C99+, Núm. 4 - Pàg. 4

A les telúries: "Gruyère cerdà", Núm. 4 - Pàg. 4

Puigcerdà (1874-1936): Com era el Nadal fa cent anys a Puigcerdà?, Núm. 4 - Pàg. 19

Llibre del Pirineu, Núm. 4 - Pàg. 20

Ciència Ficció: "Els nens de la Terra", Núm. 5 - Pàg. 4

A les telúries: "La cultura de l'abandonament", Núm. 5 - Pàg. 5

Puigcerdà (1874-1936): "El canvi de paisatge", Núm. 5 - Pàg. 18

Ciència Ficció: "La gent del marge", Núm. 6 - Pàg. 4

A les telúries: "Foc desllüt", Núm. 6 - Pàg. 5

Ciència Ficció: "Oveja mansa", Núm. 7 - Pàg. 4

A les telúries: "Les pedres prenen valor", Núm. 7 - Pàg. 5

Ciència Ficció: "Buenos presagios", Núm. 8 - Pàg. 4

A les telúries: "Som o no som?", Núm. 8 - Pàg. 5

Puigcerdà (1874-1936): Llops pertot arreu, Núm. 8 - Pàg. 32

Ciència Ficció: "Rito de paso", Núm. 9 - Pàg. 4

A les telúries: "Els petits detalls", Núm. 9 - Pàg. 5

Puigcerdà (1874-1936): El meravellós entorn de Rigolisa (I), Núm. 9 - Pàg. 26

Ciència Ficció: "Tormenta solar", Núm. 10 - Pàg. 4

A les telúries: "Revifalles", Núm. 10 - Pàg. 5

Puigcerdà (1874-1936): El meravellós entorn de Rigolisa (II), Núm. 10 - Pàg. 24

Ciència Ficció: "La Atlàntida", Núm. 11 - Pàg. 4

A les telúries: "La nostra fil·loxera", Núm. 11 - Pàg. 5

Puigcerdà (1874-1936): El meravellós entorn de Rigolisa (i III), Núm. 11 - Pàg. 21

Ciència Ficció: "Luz de estrellas lejanas", de George R. R. Martin, Núm. 12 - Pàg. 4

A les telúries: "Tots podem contribuir-hi", Núm. 12 - Pàg. 5

Puigcerdà (1874-1936): La romeria de Sant Marc, Núm. 12 - Pàg. 24

A les telúries: "Foc olímpic", Núm. 13 - Pàg.4
Ciència Ficció: "Adiós a la Tierra", d'Isaac Asimov, Núm. 13 - Pàg.5
Puigcerdà (1874-1936): Aquest temps està boig!, Núm. 13 - Pàg.24
A les telúries: Comarques esclaves, Núm.14 - Pàg. 06
Ciència ficció: "Esta noche arderá el cielo". Núm.14 - Pàg. 08

Quílez, Júlio

La utilitat social dels arxius: més enllà dels magatzems de paper, Núm. 4 - Pàg. 16

Ramos, Dani

Un final 'Made in Hollywood', Núm. 1 - Pàg. 17
Una història de joguines (A Toy Story), Núm. 2 - Pàg. 13

Roca, Emma

La seguretat a les curses de muntanya, Núm. 11 - Pàg. 18

Romeu Carol, Jordi

L'esquí de fons i la llei de la gravetat, Núm.12 - Pàg. 22
És incert, el futur de les estacions d'esquí de fons?, Núm. 13 - Pàg.17

Rosselló-Pòrcel, Bartomeu

Poesia, Núm. 13 - Pàg.6

Sala i Martí, Pere

L'Observatori del Paisatge de Catalunya, els catàlegs de paisatge, i la Cerdanya, Núm. 13 - Pàg.41

Simón Lleixà, Erola

"Un màrtir de Puigcerdà". Un drama en 3 actes i en vers, Núm 1 - Pàg. 25
XAC_Prensa. L'hereoteca cerdana antiga en línia, Núm. 2 - Pàg. 20
El bloc "Operació Cabrinetty", Núm. 3 - Pàg. 16
Els Fons Municipals, Núm. 6 - Pàg. 15
L'espanyolització dels alumnes catalans per tapar la via d'aigua o Els francesos sí que ho van fer bé, Núm. 11 - Pàg. 15
Sebastià Bosom, l'arxiver i la feina discreta, Núm.12 - Pàg. 35
Francesc Pigüelles, l'epidèmia de tercianes a Puigcerdà del 1796 i la Guerra Gran, Núm. 13 - Pàg.10
Commemoració del tricentenari i recerca històrica. Núm.14 - Pàg. 23

Soler i Amigó, Joan

Hèrcules, el fundador de Llúvia, Núm. 10 - Pàg. 15
La Cerdanya de Josep Sebastià Pons (1886-1962), Núm. 11 - Pàg. 27

Sorní Esteva, Xavier

La Concòrdia dels apotecaris de Barcelona, 500 anys, Núm. 5 - Pàg. 16

Soteras, Íñigo

La seguretat a les curses de muntanya, Núm. 11 - Pàg. 18

Subirats, Enric

La seguretat a les curses de muntanya, Núm. 11 - Pàg. 18

Terrones, Àngels

El bloc "Operació Cabrinetty", Núm. 3 - Pàg. 16
L'obra de Sebastià Bosom: 27 anys de publicacions, Núm.12 - Pàg. 39

Torres, Màrius

Poesia, Núm. 10 - Pàg. 6

Vergés, Oliver

La "marca Cerdanya", l'hora de reinventar-se?, Núm. 13 - Pàg.13
Quan neix el Baridà?. Núm.14 - Pàg. 41

revista cultural de Cerdanya

Núm. 5, abril-maij-juny de 2011

Joves de Música de Cerdanya—Primavera del 2011

Foto i muntatge: Gadi Pigallan

revista cultural de Cerdanya

Núm. 6, gener-febrer-març de 2012

Vall del Saladrar, municipi de Porta (Alta Cerdanya)

Foto: Gadi Pigallan

revista cultural de Cerdanya

Núm. 10, juliol-agost-setembre de 2012

Assa a prop del Segre

Foto: Gadi Pigallan

revista cultural de Cerdanya

Núm. 12, gener-febrer-març-abril de 2013

Vista de la Cerdanya amb el firmament nocturn

Foto: Gadi Pigallan

ESPECIAL SEBASTIÀ BOSOM

Querol

_REVISTA
CULTURAL
DE Cerdanya

NÚM. 15
2N QUADRIMESTRE 2014

Grup de Recerca
de Cerdanya